

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1913. Andra kammaren. Nr 29.

Onsdagen den 9 april.

Kl. 7 e. m.

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och ledes förhandlingarna av herr vice talmannen.

§ 1.

Herr vice talmannen anmälde till fortsatt behandling statsutskottets utlåtande, nr 5, angående regleringen av utgifterna under riksstatens femte huvudtitel, innefattande anslagen till sjöförvarsdepartementet; och lämnades därvid i fråga om *punkten 13*, angående krigsfartygsmateriel, enligt förut skedd anteckning, ordet till

*Ang. krigs-
fartygs-
materiel.*

Herr Nydal, som yttrade: Herr talman! När jag undertecknade den motion, som ventilerades på förmiddagen, gjorde jag det — det torde knappast behöva nämnas — icke i den förhoppning, att motionärernas hemställan skulle komma att bifallas av denna kammares majoritet eller ens vid en eventuell gemensam omröstning av Riksdagen. Jag visste alltför väl, att de maktägande icke vilja vara med om några anslag till nya pansarbåtar, så länge försvarsberedningarnas arbete ännu pågår, och att det således icke fanns någon utsikt till framgång för motionen i fråga. Men jag tror, att en riksdagsman understundom kan vara både berättigad och pliktig att väcka eller biträda även utsiktslösa förslag, och att ett sådant fall föreligger här. Därför har jag icke tvekat att instämma i herr Hildebrands motion.

Visserligen tvivlar jag icke på, att regeringen och anhängarna av dess försvarspolitik även utan sådana påstötningar, som motionen innehåller, äro fullt på det klara med, att det kan ligga en våda för landets säkerhet däri, att sjöförsvaret, därigenom att föråldrad och försliten materiel icke i tid ersättes, för varje år som går förlorar flera procent av sitt stridsvärde, och att vederbörande, när de icke dess mindre omfatta en sådan politik, därvid låta sig bestämmas av andra synpunkter, som synas dem ännu viktigare än pansarflottans vidmakthållande. Men då jag för min ringa del icke kan fatta eller, rättare sagt, icke kan gilla dessa synpunkter, kän-

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

ner jag det som min plikt att också offentligt uttala detta. Den som tiger samtycker, heter det, och liksom andra ordspråk innehåller nog även detta åtminstone en halv sanning.

Det är sant, att de, som övertagit makten, därmed också ha övertagit ansvaret, men på den tanken lär väl ingen något så när ansvarsmedveten folkrepresentant kunna slå sig till ro, hur obetydlig han än är och hur ringa inflytande han än har på ärendenas behandling här i kammaren. Åtminstone har jag icke kunnat göra det. Det är en dålig tröst, om olyckan kommer, att kunna två sina händer och säga: skulden, ansvaret ligger där och där. Det är då bra sent att tala om den saken. Ingen av denna kammares ledamöter vet, när vår flotta nästa gång måste löpa ut för att hålla vakt vid våra kuster och hur allvarligt det då kan bli. Därför menar jag, att man icke bör uppskjuta till morgondagen, till en viss framtid, vad som är möjligt att göra i dag.

Man behöver, herr talman, icke vara pessimist — och jag är annars icke böjd för att se saker och förhållanden alltför mycket i svart — för att känna oro och beklämning, när man ser, att våra grannar och snart sagt alla andra makter med sådan kraft och iver rusta sig för att vara beredda att möta den motsedda krisen, under det att vi i lugn och ro syssla med utredningar, med att utreda, hur mycket vår nationella självständighet och frihet kan anses vara värd. Vem har lovat oss att få sitta i fred och ro under de år, försvarsberedningarna behöva för att värdesätta vår nationella självständighet, och därefter under de år, som skola ytterligare förflyta, innan något eller några av de fartyg, som de funnit lämpliga för våra förhållanden, hunnit färdigbyggas? Man behöver, herr talman, ej heller vara chauvinist eller försvarsfanatiker för att känna både harm och förödmjukelse, när man jämför den beslutsamma försvarsvilja, som besjälur främmande länders regeringar och parlament, vilka olika politiska åsikter de i övrigt än må ha, med den *parti-åtskiljande* roll, som försvarsfrågan hos oss så länge fått spela och fortfarande tillåtes spela, och som fått, vad sjöförsvarsmaterielen beträffar, ett så karaktäristiskt uttryck i det agitatoriska talet om »högerbåtar», som naturligtvis ingen rättrogen vänsterman kan vara med om, oavsett vilken hållning sakkunskapen intager till dessa båtar.

Det kunde vara mycket att säga i denna sak, men jag vill icke upptaga kammarens tid. Jag har begärt ordet endast för att få antecknat till protokollet, att jag finner det i högsta mätto beklagligt, att vår pansarflootta i denna orosfyllda tid tillåtes att förfalla, och jag slutar med att anhålla om bifall till den reservation, som finnes vidfogad utskottets betänkande i denna punkt.

Jag ber blott att få tillägga, att vad jag nu yttrat icke föranletts av lust att utmana eller klandra någon person eller någon partiuppfattning, utan blott är ett uttryck av de allvarliga bekymmer och den djupa oro, som jag i likhet med så många andra försvarsvänner icke kunnat undgå att erfara med anledning av det högst otillfredsställande läge, vari vår försvarsfråga, särskilt i den del, som nu föreligger, för närvarande befinner sig.

Vidare anförde:

*Ang. krigs-
fartygs-
materiel.*
(Forts.)

Herr Nilson i Örebro: Herr talman! Först ett tacksamhetens ord till den ärade talare på Skånebanken, som hade ordet närmast efter mig under förmiddagens debatt, för hans öppna och ärliga erkännande av, att den nuvarande regeringen icke kunde göras ansvarig för flottans påstådda svaghetstillstånd. Jag tar fasta på det erkännandet, och tillåter mig däri se en liten gryende förhoppning till möjlighet av samförstånd.

Jag beklagar, att jag icke är i tillfälle att giva den förste ärade talaren på Göteborgsbanken ett liknande erkännande. Huvudpunkten i hans anförande syntes vara en förebräelse mot regeringen för att den intet åtgjorde för Norrlands försvar i betraktande av de stora värden, som vi där äga. Förvissad om, att den ärade talaren med mycken skärpa ger akt på innehållet i alla kungl. propositioner, förvånar det mig något, att han icke givit akt på åtskilligt, som innehålles i propositionerna såväl under denna huvudtitel som ock under fjärde huvudtiteln. Jag ber då att i den ärade talarens minne få återkalla några rubriker, exempelvis under fjärde huvudtiteln: anskaffning av skidor, anskaffning av pälsar, anskaffning av skodon, anskaffning av vinterutrustning för ingenjörtrupperna, uppförande av förrådsbyggnader för vinterfordon, anskaffande av förrådsbyggnader för skidutrustning och mera dylikt. Jag ber att få fråga: vittna dessa rubriker icke om en klar uppfattning av betydelsen därav, att vi äro rustade för ett vinterfälttågs bistra allvar, och kan icke den ärade talaren giva mig rätt i, att största sannolikheten finnes för att ett sådant fälttåg kommer att utkämpas i övre Norrland? Hur har det varit i det fallet förut? Jag skall endast be att få göra denna erinran.

Jag vill därjämte säga, att det skulle kunna vara mycket mera, som härutinnan skulle kunna anföras, och jag skulle önska, att det vore mig möjligt och lämpligt att påvisa, vad som besjalar de mycket förkättrade och klandrade försvarsberedningarna, men i sinom tid blir nog detta uppenbart.

Så en erinran till den andre ärade talaren på Göteborgsbanken. I sin replik till mig sökte han visa, att vi icke kunde basera vårt sjöförsvar på torped- och minförsvar. Men den repliken träffade icke, ty jag betonade uttryckligen i mitt anförande, att ingen gärna kunde omfatta en sådan mening. Då samme ärade talare påstod, att minan var stationär och att man icke gärna kunde tänka sig att omgiva vårt land med ett fast minförsvar kring hela kusten, så må jag säga, att min aktning för reservofficerens sakkunskap betänkligt rubbades. Jag förutsatte såsom alldeles självfallet, att kammarens ledamöter i allmänhet förstodo skillnaden mellan fast minförsvar och rörligt minförsvar. Det rörliga minförsvaret förutsätter minfartyg. I mitt anförande erinrade jag alldeles klart om den saken, och jag nämnde till och med namnet på vårt modernaste minfartyg, Claes Fleming. Jag är övertygad, att det stenografiska protokollet skall visa riktigheten av vad jag nu har sagt.

Slutligen en liten replik till herr Månsson. Han gjorde en

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

jämförelse mellan grundstötningarna vid kofferdiflottan och vid örlogsflottan och drog därav en slutsats, som jag för min del icke kan finna rättvis mot flottans män. Jag ber härvidlag få erinra om, att det icke går att utan vidare draga upp en sådan parallell. Det är dock så, att de arbeta under helt olika förhållanden, och man kan icke utan vidare göra jämförelser mellan å ena sidan kofferdiflottans fartyg, som segla fram i kända farleder och därunder reglera farten med hänsyn till nödig försiktighet, och å andra sidan örlogsflottans fartyg, som skola gå fram i hemliga leder och rusa fram där understundom med högsta fart. Att de under sådana förhållanden någon gång stöta på grund, det säger jag ärligt och uppriktigt i denna kammare, det kan jag icke klandra, men väl om de icke vågade utsätta sig för den risk och den fara, som ett sådant rusande i hemliga leder kan ha med sig.

Flottans män synas mig i det fallet förtjäna erkännande för sitt plikttrogna arbete, och detta erkännande är jag den förste att giva dem, även om det finnes vissa yttringar inom deras led, som jag icke kan gilla. Jag anser dock, att man bör göra dem full rättvisa och giva dem detta erkännande.

Herr talman, jag vidhåller mitt förut gjorda yrkande.

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Den talare, som sist hade ordet här, och som under förmiddagens lopp talade å statsutskottsmajoritetens vägnar, nämnde bl. a. i sitt första anförande, att han hoppades, att stormen skulle ha bedarrat i år, och han trodde väl följaktligen, att den minoritet, som tydligen finnes här, icke skulle våga eller vilja yttra sig. Ja, herr Nilson gick så långt, att han sade, att han trodde, att det vore klokt av högern att tåga i denna fråga, ty om den talade, skulle den därmed kunna skada försvaret. Jag skulle vilja fråga honom, om han verkligen anser, att om högern talar om att den önskar få en pansarbåt till stärkande av vårt sjöförsvaret, det därigenom skulle kunna inträffa, att högern skulle kunna skada försvarssaken. Ja, mina herrar, då äro vi ändå bra långt komna, om blotta den omständigheten, att oppositionen i kammaren vågar framhålla vad den anser vara riktigt, nödigt och nyttigt, skulle kunna anses skada försvarssaken! Det är för övrigt ett helt år sedan vi talade om denna fråga här i kammaren, och det är väl icke för mycket, att man har rätt att tala om saken åtminstone en gång om året. Jag för min del anser, att under det år, som gått, har det inträffat så pass mycket, att det är väl värt att återupptaga en debatt i denna kammare om just den saken, och högern tror, att om den på sakliga skäl söker motivera sin ståndpunkt i denna fråga, så skall den göra försvaret nytta och gagn och ingalunda någon skada.

Jag nämnde, att åtskilligt hänt under det gångna året. Ja, till en början är det ju helt naturligt, att den materiel, som fanns för ett år sedan, blivit ytterligare försämrad. Intet nämnvärt har kommit till, och den materiel, som redan finnes, blir, om jag skall yttra mig på ett enkelt sätt, ett år äldre för vart år och sämre i proportion härtill. Det hjälper icke att bestrida den saken, men

vad det betyder för en så komplicerad materiel som den, som representeras av våra krigsfartyg, det bör väl var och en, som vill sätta sig in saken och söka bedöma den, kunna förstå.

Men saken är den, att man icke vill befatta sig med detta. I fjol sköt man fram den satsen — det var herr sjöministern, som gjorde det vid behandlingen av sin huvudtitel — att man icke får planlägga nya eller fullfölja beslutade men ännu icke i verket satta företag inom försvarsväsendet, vilka kunde vara av natur att föregripa den av Kungl. Maj:t igångsatta utredningen rörande försvaret. Det är en sådan sats, man kastat ut, och sedan står man bakom den och tror, att man är skyddad. Statsutskottet gör på samma sätt, statsutskottet repeterar satsen, men tror naturligtvis icke, att man på det sättet kan försvara vårt land, men utskottet hoppas och tror att på det sättet kunna skaffa något skydd för sig själv.

Det har inträffat åtskilligt under det gångna året. Jag vill endast erinra om den saken, att vi helt nyligen sett hurusom ett land blivit bragt till en betydlig reduktion och berövat den ena provinsen efter den andra, det ena området efter det andra. Och varför? Jo, det hade ett försummat försvar. Det hade icke gjort något, åtminstone icke på långt när vad det kunnat, för att försvara sitt eget land. Det är händelserna på Balkan, som, även om de ligga oss ganska långt fjärran, ställa till oss litet var en maning att tänka efter, om vi verkligen göra vad vi kunna för att förhindra en sådan katastrof som den, som i dessa dagar övergått Turkiet.

Att vår regering hade sin uppmärksamhet riktad på saken, veta vi ju alla, ty den anordnade ju en utrustning av flottans fartyg i en ganska stor omfattning och under ganska lång tid. Detta häntydde ju på att regeringen fäste ganska stor vikt vid sjöförsvaret och ansåg, att det kunde vara till nytta för oss. Det visar också, att regeringen fäst ett visst avseende vid dessa händelser, som — jag antager, att det var regeringens mening — skulle kunna sträcka sina verkningar på ena eller andra sättet även till vårt land.

I sammanhang med denna utrustning synes det mig, att regeringen haft ett mycket lämpligt tillfälle att undersöka, huru det var bestämt med flottans fartygsmateriel, att verkligen söka utröna, om denna var sådan, att den svarade mot sitt ändamål, eller om det tilläventyrs skulle kunna vara någon sanning i det, som från högerhåll upprepade gånger blivit framhållet, nämligen att materielen till följd av sin ålder icke längre svarade mot sitt ändamål. Det kom likväl upplysningar från denna s. k. »flottans vintervakt», som tydde på att det förhöll sig på det sättet. Det har offentliggjorts i pressen, att en af våra äldsta pansarbåtar Svea, icke var i ett sådant skick att den kunde fullgöra det uppdrag, som vid detta tillfälle blev den givet. Det var det mest slående beviset för den satsen, som från min och flera andras sida blivit uttalad, nämligen att de gamla pansarbåtarna, som kommo till på 80-talet, icke längre äro så beskaffade, att de svara mot sitt ändamål, utan måste er-

*Ang. krigs-
fartygs-
materiel.*
(Forts.)

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

sättas med nya. Detta är sagt förut många gånger. Nu har beviset kommit, och det hjälper icke, att man försöker att hålla detta hemligt på något sätt, det hjälper icke, att man försöker att för sig själv fördölja detta faktum, ty ett faktum är det, och numera lär väl icke någon kunna bestrida, att det verkligen förhåller sig på det sättet. Det är med pansarbåtar som med oss själva: åldern tager ut sin rätt, och efter de gamla måste där komma de unga. Det hjälper icke att tro, att en pansarbåt kan leva i evig tid.

Tänker man på de upprepade tillfällen, när det från regeringens sida framhållits, huru den vakade över vår säkerhet, huru den ville se till, att våra försvarsmedel vore i ständig ordning, förefaller det underligt, när man ser dessa missförhållanden, utan att någon insats göres för att avhjälpa desamma. Jag erinrar mig ett uttalande, som för icke så länge sedan fälldes i medkammaren av hans excellens statsministern, då han förklarade, att den liberala regeringen, sin plikt likmätigt, givetvis skulle sörja för, att det, som vi ha i försvarshänseende, kan vara i fullständig beredskap och i möjligaste mån användbart att värna oss i farans stund. »Det», sade han, »har regeringen gjort».

Kan man då verkligen — skulle jag vilja fråga herr statsministern, om han vore här närvarande — säga, att man uppfyllt vad man sagt i detta uttalande, då man ser för sina egna ögon, att rapport inkommer, att den pansarbåten icke kan fullgöra sitt ändamål, utan att man gör något för att försöka sätta något annat i stället? Jag skulle vilja ha frågat herr statsministern, om han verkligen beträffande sitt förfarande i denna del skulle kunna uttala samma stolta ord, som fälldes av honom under den så kallade sockerdebatten, när han förklarade, att ingen regering kunde ha gjort det bättre. Jag tillåter mig att därpå sätta ett stort frågetecken.

Men samma och liknande uttalanden komma den ena gången efter den andra från regeringens män. Jag har ett annat, det syftar på den andra excellensen, herr ministern för utrikes ärendena. I ett tal, som han i höstas höll i Malmö vid invigningen av torr-dockan, erinrade han om de åtgärder, som voro vidtagna med anledning av de oroliga förhållandena i Europa, och han sade då, att dessa åtgärder endast vore ett bevis på, att regeringen var medveten om sitt ansvar, och att den var beredd att möta alla eventualiteter. De senaste veckornas händelser hade väl måst övertyga var och en om nödvändigheten av att kunna med väpnad hand skydda vår neutralitet och, om så fordrades, sätta makt bakom ordet. Om de mest passande försvarsåtgärderna kunde man tvista, sade han, men det var klart, att den försvarsberedskap, som vi äga, skall så handhavas, att den fyller sitt ändamål, liksom det även var nödvändigt att äga ett försvar för det dyrbaraste vi ha, vårt fosterland, dess oberoende och vårt folks självbestämmanderätt.

Ja, när man hör dessa ord, vittnande om en patriotisk stämning om, hur man vill försvara sitt land, hur man vill göra allt för att nå detta mål, och när man tänker på, hur föga handling har följt på dessa ord av regeringens båda excellenser, så kan man verkligen undra, hur de taga sitt ansvar i detta fall. Jag förutsätter näm-

ligen icke, att när hans excellens herr statsministern talar om, ganska försiktigt kanske, att man skall sörja för, att det, som man har i försvarshänseende, skall vara fullständigt i beredskap, han därmed endast menar, att materielen må vara hur dålig som helst, blott vi hålla den i så god beredskap som möjligt. Ty i hans ord måste väl ligga, att om materielen är så dålig, att den icke kan fullgöra sitt ändamål, måste den ersättas med annan.

Men, säger jag, bakom dessa vackra ord om försvaret och försvarsberedskapen och fosterlandet har kommit föga handling. Det ser man väl bäst av allt, när såväl herr statsministern som herr utrikesministern instämt med sin kollega, herr sjöministern, i den proposition, som föreligger i dag till behandling. Uti denna proposition framhåller jag såsom synnerligen anmärkningsvärt, att den enda måttstock, som synes finnas för herr sjöministern, när han talar om behovet att anskaffa materiel, det är den: intet högre, utan tvärtom ett lägre anslag till fartygsmateriel än föregående år och ingen förhöjning på sjöförsvarsdepartementets budget. Det är nästan så, att det erinrar mig om, när man från statsrådsbanken för parlamentarismen uppsätter två villkor: en överväldigande majoritet av det egna partiet och majoritet från vänsterpartierna. Här heter det: ingen höjning på anslagen till fartygsmateriel, ingen höjning på femte huvudtiteln.

Men, säger man, om från regeringens sida man skjuter sig bakom den sats, jag nyss omtalat, och icke vidtager någon åtgärd, då borde man väl kunna hoppas och tro och förvänta sig, att från försvarsberedningarnas sida något skulle komma, som kunde avhjälpa de värsta bristerna. Regeringen har ju ibland sig en ledamot, som tror, att kriser återkomma endast vart fjärde eller vart femte år. Men försvarsberedningarna äro ju icke bundna av ett sådant uttalande, från dem borde man väl kunna vänta, att det skulle komma något då ingenting kommer från regeringen, med andra ord, från dem borde väl något försök göras till förbättring i de bestående förhållandena. Det är ju vid många tillfällen uttalat både från regeringens sida och av ledamöter av försvarsberedningarna, att deras utredning skulle bli snabb, skulle komma mycket snart, och till och med det nuvarande regeringsorganet förespådde en tid, att utredningen skulle föreligga redan denna riksdag. Nu hörde jag i förmiddags, hurusom hans excellens herr statsministern på tal om denna fråga förklarade, att han hoppades alltjämt, att utredningen skulle kunna föreligga till år 1914, men, tillade han, jag kan visst icke lova, att så skall ske. *Jag* är ganska säker på att det icke kommer någon utredning till dess, och om den kommer, i varje fall icke så tidigt, att därpå kan byggas ett förslag från regeringens sida till 1914 års riksdag. Den saken tror jag numera bör kunna snart sagt på alla håll anses som fastslagen.

Försvarsberedningarna borde väl i alla fall på grund av det uppdrag, som ålagts dem, tänka på det ansvar, som de ha i denna sak. De borde ju kunna erinra sig de ord, som herr statsministern uttalade, visserligen icke när de beredningarna tillsattes, utan vid ett tidigare tillfälle, då han yttrade sig om krigsberedskapen och

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

den ofantliga vikt, som låg på densamma, och framhöll, att den skulle finnas vid olika skeden, och att man skulle se till att vid vart skede vara krigsberedd, och det synes mig, att försvarsberedningarna verkligen nu efter snart ett och ett halvt års undervisning borde ha kommit så långt, att de fått klarhet därom, att icke fartygsmaterielen är sådan, som den skall vara; och hade de blivit så upplysta, så borde man väl från dem nu kunnat förvänta något uttalande.

Mina herrar, jag skulle vilja framhålla, när jag talar om krigsberedskapen, hur fordringarna stegras för varje år på det området. Det är numera gånget så långt, att de stora makterna och även våra grannländer hålla sina flottor till stor del rustade hela året om. Även i vårt land ha vi sedan några år börjat på det sättet att hålla våra beväringssavdelningar, torpedbåts- och undervattensbåtberedskaperna rustade. Mig förefaller, jag kan icke underlåta att säga det, såsom mycket inkonsekvent, att man som regeringen erkänner behovet av en krigsberedskap, men ändå vill tillåta, att det finnes materiel, som icke kan användas för sitt ändamål, med andra ord att i denna materiel ingå fartyg, som icke äro sjödugliga. Och ser man på den utveckling, som ständigt försiggår, huru exempelvis i utländska mariner artilleriet växer i styrka och antal, hur skyddet för artilleriet växer, hur pansaret sträcker ut att omfatta hela fartygets sida, och hur farten ökas, medan för våra fartyg farten går ned genom slitning av maskiner och pannor, kan man icke underlåta att känna en viss beklämning över dessa fakta. Det skulle vara självbedrägeri att tro sig hos flera av våra äldsta pansarbåtar numera finna det försvar för vår kust, för vilket de vore avsedda, och för vilket ändamål de också en gång tjänat.

Här har talats i dag av en talare — jag tror att det var herr Nilson i Örebro — om flottlag och nybyggnadsplan. Det har aldrig funnits någon nybyggnadsplan förut, men nu är man sysselsatt med att uppgöra en flottplan. Jag skulle velat höra vad herr Nilson sagt, om förra regeringen kommit till riksdagen med 1901 års flottplan, men jag misstänker, att det varit ganska lätt för honom att nu göra det uttalande, han gjorde. Vi veta emellertid och ha vetat i många år, att de stora länderna ha sina flottlagar. De göra upp en bestämd plan för en längre tid, för några år framåt, om vad som skall byggas, och hur länge fartygen skola vara. I Tyskland är det 20 år för en pansarbåt, i Ryssland 22 år (därav 16 år aktivt) o. s. v. Men hos oss har ingen sådan flottplan kunnat bli effektiv av den enkla skälet, att vi icke ersatt gammal materiel med ny. Ty om man har en flottlag och en därpå grundad flottplan, förutsätter det, att dylik ersättning skall ske, och att planen skall följas. Man kan icke utsträcka i det oändliga ett fartygs livslängd, och jag skulle vilja säga, att om vi började att bygga ett pansarfartyg nu, finge vi det färdigt tidigast 1917. Vilja herrarna vara goda och beakta, att 1917, då är pansarbåten Svea 31 år gammal, pansarbåten Göta 26 år, pansarbåten Tule 24 år o. s. v. Sälunda, redan då ha de nått vida över den ålder, som i någon flottlag i något land finnes föreskriven. Men så är det också på

det sättet, att kontinuiteten i fartygsbyggandet för vart år blir alltmera förryckt.

Vår pansarflotta är uppbyggd åren 1883—1903, och vi hade då en flotta av pansarbåtar, som var efter våra förhållanden effektiv och god. Under den 20-års perioden byggde vi 0,6 pansarbåtar om året, men under de 10 år, som följde på denna 20-års period, 1903—1913, byggdes 0,0 pansarbåt. Det är, som jag nämde, ju omöjligt att kunna hålla någon kontinuitet på det sättet, men det är också klart, att för varje år, som ytterligare går, kommer detta flottans förfall att alltmera hämna sig.

Proportionen emellan en marinbudget i dess helhet och anslaget till fartygsbyggnader varierar givetvis ganska mycket i olika länder. Jag skall icke tala så mycket om vad som sker i olika länder, ty då kommer man genast och säger, att vi aldrig kunna jämföra oss med de stora länderna. Men låt mig i alla fall nämna några siffror om denna proportion från andra länder, och herrarna skola genast få klart för sig, att hos oss råder icke proportion utan en kolossal disproportion i berörda avseende. I vissa fall ingår även underhåll. I Österrike och Tyskland t. ex. är denna proportion 47 proc., d. v. s. fartygsnybyggandet är där 47 proc. av hela anslaget till marinbudgeten. I Japan är det 40 proc., i England 38, i Frankrike 37, i Förenta Staterna 33 — jag ber herrarna observera, när vi nu komma till Sverige — i Sverige 29, i Danmark 28. Nu tycka naturligtvis herrarna, att det icke är så farligt, när det är 29 proc. i Sverige, men jag ber att få nämna, att de siffror jag angivit utgöra medeltal för de sista tio åren. Och går jag vidare nu till ensamt 1913 och 1914, så var det 1913 i Sverige 4,4 proc. och 1914 föreslås 5,5. Jag tänker, att herr statsrådet möjligen undrar, om dessa siffror äro riktiga, och jag skyndar mig då att tillägga, att dessa siffror äro något högre, om man därtill lägger vad som reserverades, då beslutet om F-båtens byggande upphävdes, och de s. k. Larssonska miljonerna, som avsättas. Men de användas ju icke till byggnader, och följaktligen tager jag dem här icke med i beräkningen. Skulle man emellertid lägga till dem, så bleve siffran för 1913 13 $\frac{1}{2}$ och för 1914 9,3. Detta innebär sålunda i jämförelse med andra länder, att arbetet med nybyggnader till krigsfartyg i vårt land så gott som ligger nere, under det att det är en rastlös ökning, som pågår i andra länder.

Jag skall ej trötta med många siffror, men jag får lov att taga ett par siffror, som jag skulle vilja anföra, därför att de beröra länder, som äro av den storlek, att man skulle kunna jämföra dem med vårt land, och som därför icke verka så skrämmande som de, man har att hämta ifrån de stora länderna. I Holland, som ju icke är ett större land än vårt, har man 4 slagskepp projekterade, och man bygger 4 jagare, 12 torpedbåtar och 5 undervattensbåtar. I Norge bygger man 2 kustpansarfartyg, 1 jagare och 4 undervattensbåtar. I Danmark är 1 kustpansarfartyg projekterat, 3 jagare under byggnad och 3 undervattensbåtar. Vad Sverige beträffar så är det blankt i alla kolumnerna utom den sista beträffande undervattensbåtar.

*Ang. krigs-
fartygs-
materiel.*
(Forts.)

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

Det kan ju möjligen vara av intresse för någon att höra några siffror till — de skola bli de sista jag vill anföra. Jag hörde visserligen hans excellens herr statsministern i Första kammaren i förmiddags förklara: »Kom aldrig och tala om stormakterna, ty vi kunna aldrig jämföra oss med stormakterna.» Men ingen har heller sagt, att vi kunna jämföra oss med stormakterna, men vi ha rättighet att se vad stormakterna göra, och det är väl icke för förmätet att påstå, att vi i vårt land skulle kunna göra något, som åtminstone i förhållande till vårt lands storlek, vår folkmängd, kunde svara emot vad stormakterna göra. Men så är ingalunda fallet. Jag ber att få anföra dessa siffror, som gälla det sista året. Det visar sig då, att utgifterna för nybyggande utgjorde i Tyskland 218, i England 330, i Ryssland 160, i Frankrike 118 miljoner. Och sedan går jag ned till de små länderna och kommer då från dessa väldiga siffror till Norge, som står först med 7 miljoner, Danmark därefter med 3,6 och slutligen Sverige med 1,5 eller med avsättningen till fonden 2,5.

Till och med på ganska radikalt håll har jag trots mig finna, att man ej är så belåten med att ingenting göres. Det är icke så länge sedan en radikal tidning här i huvudstaden till och med uttalat, att den ansåg en snar och kraftig förnyelse av vår sjökrigsmateriel nödvändig. Men vi fortsätta att fondera våra pengar; vi ha nu fonderat 6,380,000 kronor, och nu komma vi genom det som ytterligare är föreslaget till i runt tal 7^{1/2} miljoner. Och denna summa, mina herrar, ligger oanvänd i en tid, när man från ansvarigt håll vid flottan, från dess högsta ansvariga myndigheter ropar på och begär, att något skall göras, att dessa pengar skola användas för något ändamål! Nej, säger man, det göra vi ej, därför att vi vilja icke bygga en F-båt, förrän det åtminstone är klart, att det skall vara den typen. Jag svarar därpå helt enkelt det, att vill icke regering bygga en F-båt, så bygg då en annan pansarbåt, så äro vi nöjda. Det är bättre att få någonting än ingenting alls.

Detta, mina herrar, om våra pansarbåtar.

Uti sitt yttrande till sjöministern har marinförvaltningen begärt anslag till påbörjande av en jagare och en undervattensbåt. Sjöministern har, som bekant, ändrat detta så, att han begär anslag till två undervattensbåtar, men icke till någon jagare. Det är ju alldeles klart, och jag erkänner det villigt, att detta är bra, men vad man frågat, det är: varför har denna förändring blivit gjord? Herr Nilson uppläste på förmiddagen ett yttrande, som jag höll i Första kammaren för många år sedan, i vilket jag talade om undervattensbåtarnes betydelse, att de ha en stor betydelse för våra skärgårdar och att de för ett litet land, som vore mycket hänvisat till defensiven, vore av särskild betydelse. Ja, detta är alldeles klart, den saken står jag för än i dag. Men vad jag skulle vilja ifrågasätta är detta: är det klokt av sjöministern att göra en sådan förändring i det, som marinförvaltningen begärt, utan att visa Riksdagen, varför denna förändring göres?

Jag läser noga även den radikala pressen, och jag erkänner, att jag läser Dagens Nyheter varje dag, och jag läste den i går

eller kanske var det i förrgår och upptäckte då en liten mening i en ledare om sjöförsvaret. Där stod, att »försvarsberedningarna hade uttalat sig i denna sak». Nu vet jag ju icke, i vad mån Dagens Nyheter längre är underrättad om regeringens göranden och låtanden — det tyckes ha varit ganska klen på sista tiden — men den har väl den som andra tidningar sina kanaler, varifrån den får sina uppgifter. I alla fall anser jag yttrandet så märkligt, när det kommer från den tidningen, att jag skulle verkligen vilja göra en fråga till herr sjöministern, om herr sjöministern har frågat försvarsberedningarna om denna sak. I handlingarna synes det icke. Är så fallet, att beredningarna ha blivit tillfrågade, så förmodar jag, att det också finnes något yttrande av beredningarna, och är det så, att beredningarna haft saken till övervägande, så förmodar jag, att på grund av det uttalande, som herr statsministern hade vid försvarsberedningarnas tillsättande, det även hörts andra militära sakkunniga och att således även deras yttrande i så fall finnes. Men det kan hända, att jag blivit vilseledd eller missledd av detta radikala organ, Dagens Nyheter, och att beredningarna icke blivit tillfrågade. Då får väl herr sjöministern icke undra så mycket på, att man ifrågasätter lämpligheten av att utbyta en halv jagare och en undervattensbåt mot två undervattensbåtar. Saken är icke så betydande, att jag lägger så ofantligt stor vikt därpå, ty de behövas nog båda två. Men det synes mig, som om det varit önskvärt, att Riksdagen fått veta *varför*. Det är icke längre sedan än i fjol som herr statsrådet uttalade, att han ansåg jagarcerten lämplig för vårt försvar, men nu är det beredningarna, som äro i vägen. Det skall utredas ytterligare, och det som dugde i fjol enligt herr sjöministerns mening, är icke längre lämpligt i år. Undervattensbåtar äro följaktligen det enda, varom det icke finnes någon tvekan hos herr sjöministern. Klart är, att icke undervattensbåtar kunna ersätta jagarna; det är ganska tydligt, och därom behöver man väl kanske icke tala.

Jag kan icke på grund av vad jag här anfört säga annat, än att jag måste karaktärisera regeringens underlåtenhet såsom ytterst farlig för vårt lands försvar. Den kan komma att dyrt hämnas sig en gång. Även ekonomiskt är tillvägagångssättet synnerligen förkastligt. Ty vad som nu försummas måste väl en gång tagas igen — försäsvitt icke flottans fartygsmateriel skall helt och hållet försvinna — men vilka svårigheter det kommer att medföra, kan man nu näppeligen beräkna. Det synes mig, som om regeringen i det fallet handlade efter den principen, att »efter oss må det gå, hur det vill, efter oss må syndafloden komma, men vi göra intet åt saken».

Herr talman, mina herrar! Vid behandlingen av försvarsfrågorna i Riksdagen ha vi nu under en följd av år kunnat hänvisa till dagshändelserna på alla håll såsom innebärande alldeles särskilda maningar även för oss. Med större rätt än någonsin kan detta ske nu. Runt omkring oss se vi både stora och små makter företaga de mest omfattande rustningar, och icke minst är det sjöförsvaret, som man därvid lägger en väsentlig vikt uppå. Vad stormakternas

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

rustningar angår, så äro de jättelika — det har jag nyss talat om — och intrycket av dem skulle ju kunna kännas för ett litet land helt och hållet förkrossande, om vi icke samtidigt hade den mest påtagliga verklighetens vittnesbörd därom, att även små makter kunna förmå något, när de samla sin nationella kraft — men då få de också vara beredda på att göra detta.

Det var en talare här på förmiddagen, som anförde ett yttrande ur det tal, som för ett par dagar sedan hölls i tyska riksdagen; talaren var den tyske rikskanslern. Jag skall be att få anföras, även jag, några ord av honom. Han säger, att så länge världen stått har endast det folk blivit segerrikt, som i allvarets stund kunnat med hela sin nationella kraft upptaga kampen. Gäller detta nu om de stora folken, så måste det väl minst lika mycket gälla även för de små. Men vad jag framförallt i denna stund önskade framhålla det är denna erinran och denna fråga, som gjordes av den nämnde statsmannen. »Ingen vet», sade han, »om och när vi kunna komma i krig, men när det sker, så komma vi att kämpa för vår tillvaro, och vem vill taga ansvaret på sig för att vi i en strid på liv och död ej äro så starka, som vi kunde vara?» — Mina herrar, själva frågeställningen är sådan, att den uppgivne talaren tydligen icke tror, att det kan finnas någon man, som skulle vilja taga detta ansvar på sig, och jag tror, att man får leta länge bland män med regeringsansvar, som vilja taga det på sina skuldror.

Men är det icke så, att just vi i vårt land hava en sådan man? Eller jag skulle vilja tillägga — efter det uttalande, som herr statsministern gjorde i Första kammaren på förmiddagen, där han ställde sig fullt solidarisk med sjöministern i detta fall — är det icke så, att vi hava dessa män? Har det kunnat vara möjligt för någon att läsa fjolårets och årets statsverkspropositioner rörande 5:e huvudtiteln utan att göra sig den frågan: talar icke här den man, som är beredd att taga på sig ansvaret för att vi, om vi ställas inför krigets allvar, skulle vara mindre starka, än vi kunde vara? Det är ett stort ansvar det gäller, och jag kan icke önska något högre, än att detta rätt framstode för oss, då vi snart gå till avgörande av den nu föredragna punkten. Vi, som rösta för reservationen, göra det med tanke på, att ett bifall till denna skulle i farans stund på en viktig punkt öka våra möjligheter till seger och även moraliskt stärka vårt förtroende för oss själva. Avslås förslaget — ja, pengarna hava vi då kvar, men kvar står också frågan: vem vill taga på sig ansvaret, att vi i en strid på liv och död ej äro så starka, som vi kunde vara?

Jag yrkar bifall till reservationen.

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet Larsson: Herr Lindman började sitt anförande med att framhålla, huruledes det, sedan vi sist här i Riksdagen diskuterade pansarbåtsfrågan, inträffat åtskilligt. Särskilt hänvisade herr Lindman till erfarenheterna från vinterns extra ordinära flottutrustningar.

Nu vill jag inom parentes fästa uppmärksamheten på, att herr Lindman i detta fall, såsom det från högerns sida ständigt sker,

generaliserar väl mycket. Herr Lindman framhöll, huruledes vår fartygsmateriel är i synnerligen dåligt skick. Han fann sig emellertid böra rikta denna anmärkning särskilt mot den äldsta pansarbåtsdivisionen, men endast i förbigående. Intrycket av det hela skulle vara, att pansarbåtsmaterielen i allmänhet är ganska undermålig, och det intrycket förstärktes därigenom, att herr Lindman nyss förut fästat uppmärksamheten på, att materielen blir äldre för varje år.

Ja, det är mycket riktigt, att vinterns expedition på detta område givit oss ganska många och rika erfarenheter beträffande materielen, erfarenheter, som otvivelaktigt komma att tillgodogöras under det fortsatta arbetet på detta område. Men däremot vill jag alldeles icke underskriva herr Lindmans omdöme, att den äldsta pansarbåtsdivisionen skulle vara alldeles oduglig för sitt ändamål.

Det var naturligtvis för mig av en viss vikt att få veta, vad som i själva verket förelåg i detta fall, och därför begärde jag av högste befälhavaren för vinterexpeditionen vid hans återkomst till Stockholm ett svar på den frågan. Det svarets innehåll var egentligen detta, att Sveatypen var för liten för vintermanöver i öppen sjö. Därmed är dock icke sagt, att icke Sveatypen ännu någon tid kan göra tjänst och god tjänst för vårt skärgårdsförsvar.

Men här skall jag be att få insticka några ord, vilka föranledas därav, att herr Lindman med en viss patos förklarade, att det icke hjälper att söka hemlighålla dessa förhållanden. Jag vet icke, vad herr Lindman syftade på, men för mig ligger det mycket nära till hands, att herr Lindman haft i tankarna en viss pressdiskussion, som under senare tiden förekommit rörande vissa handlingar, vilka genom min tillskyndelse skulle blivit försedda med den röda stämpeln. Jag anser det vara min plikt att inför kammaren upplysa om hur det därmed förhåller sig. Med herr vice talmannens tillåtelse skall jag därför be att få göra den lilla avvikelser från ämnet.

Den handling, som innehöll redogörelsen för de kalamiteter, för vilka Svea varit utsatt, utgjordes av fartygschefens rapport till högste befälhavaren. Denna rapport har aldrig inkommit till sjöförsvarsdepartementet och är mig veterligt icke behandlad som hemlig, åtminstone har jag icke på något sätt tillskyndat sådan behandling. Till sjöförsvarsdepartementet inkom en skrivelse från högste befälhavaren, föranledd av denna rapport och åtföljd av en transumt av densamma. Herrarna torde alla veta, att det icke tillkommer vare sig chefen för sjöförsvarsdepartementet eller någon annan att godtyckligt förklara den ena eller andra handlingen hemlig. Det finnes bestämmelser härför. Även förteckningen över de handlingar, som skola betraktas såsom hemliga, är till sin natur hemlig, men så mycket anser jag mig berättigad säga, att då högste befälhavarens skrivelse innehöll en hemställan, som avsåg vissa mobiliseringsförhållanden, så var det min skyldighet att behandla denna skrivelse såsom hemlig. Då handlingen inkommit till mig såsom icke hemlig, riktade jag en vädjan — något annat kunde jag icke göra — till högste befälhavaren att för vinnande av lik-

*Ang. krigs-
fartygs-
materiel.*
(Forts.)

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

formig behandling även han skulle låta sitt koncept till denna skrivelse behandlas såsom hemligt.

Det kan också vara skäl att i detta sammanhang beröra en annan liknande händelse, som för några dagar sedan omförmäldes i en huvudstadstidning. Det var fråga om en handling, som inkommit till sjöförvarsdepartementet från varvschefen i Stockholm. Den ifrågavarande artikeln hade överskriften: »Vad tjänar det till?» Hela artikeln visade, att författaren icke alls sökt göra sig reda för, vad det var i denna skrivelses innehåll som kunde betinga dess behandling såsom hemlig. Den innehöll, jämte en del redogörelser för förhållandena på varvet av beskaffenhet att ingalunda vara hemlig natur, även vissa uttalanden rörande personalbehovet och personalfördelningen vid mobiliseringsrustningar på varvet, och denna del av skrivelsen måste till sin natur betraktas såsom hemlig.

Det har således till grund för mina åtgärder i båda dessa fall icke legat den allra ringaste avsikt att för allmänheten undanhålla sådant, som icke till sin natur är hemligt. Det förhållande, att i den senare skrivelsen vederbörande blandat samman ämnen av olika natur, föranledde, att skrivelsen i sin helhet måste betraktas som hemlig.

Efter denna utvikning från ämnet skall jag med anledning av herr Lindmans anmärkning, att våra tre fartyg av Sveatypen äro för gamla, be att få fästa uppmärksamheten därpå, att herr Lindman alldeles förbigår, att dessa tre fartyg under de senare åren blivt i väsentlig mån förbättrade. Vad deras ålder beträffar, är ju visserligen »Svea» ganska gammal, ty den färdigbyggdes år 1886, men vad de båda andra, »Göta» och »Thule», angår, är deras ålder icke så anmärkningsvärd, ty vi veta ju, såsom också herr Lindman sade, att man räknar 20 år för ett pansarfartyg i första linjen, och »Göta» blev 20 år i fjol, och »Thule» blir 20 år i år. De äro således alldeles jämnt efter åldersgränsen. Men vad herr Lindman alldeles förbigick var, som sagt, att dessa tre fartyg blivt under de senare åren i väsentlig mån förbättrade. Riksdagen har nämligen anvisat omkring 5,000,000 kronor för att, som det hette, försätta dessa tre pansarbåtar i fullt tidsenligt skick. Och i det anförande till statsrådsprotokollet, som åtföljde Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, förklarade dåvarande departementschefen, att det krafttillskott, som genom denna förändring komme att tillföras flottan, vore större, än om samma belopp användes för byggande av en ny pansarbåt. Nu medger jag ju naturligtvis, att denna äldsta pansarbåtsdivision bör, då omständigheterna det medgiva, avföras från första linjen. Men de kostnader, som blivt nedlagda på dessa fartyg i förlitande till den ansvarige departementschefens försäkningar, de må väl anses åtminstone något uppväga den tid, varmed den äldsta av dessa båtar överskridit den normala åldern i första linjen. Det skall väl icke vara alldeles betydelselöst, att dessa båtar blivt så nyligen moderniserade. Ombyggnaden av »Svea» fullbordades år 1904, således för endast nio år sedan.

Då man nu talar om, att vår pansarbåtsmateriel — jag kan icke fullt erinra mig herr Lindmans yttrande — skulle vara dålig,

gammal och omodern, eller hur det nu var, så vill jag erinra om, att vi dock hava tre hela divisioner av första klassens pansarbåtar, av vilka den äldsta blir 20 år gammal 1917. Det är fyra år till dess. Vi hålla ju, tack vare pansarbåtsföreningens gåva, för närvarande på att bereda en ingalunda obetydlig ersättning för de äldsta fartygen. Det säges visserligen, att detta kan icke utgöra en ersättning ens för hela den äldsta divisionen. Därom tillåter jag mig icke nu ha något omdöme. Den frågan kommer naturligtvis att prövas framdeles. Men vid det förhållandet, att vår pansarbåtsflotta med undantag av den äldsta divisionen, som ju kan vara omvistlig, dock måste fortfarande anses vara fullt effektiv, kan jag icke biträda herr Lindmans uppfattning, att vad som konstaterats med avseende på Svea i vinter skulle utgöra ett tillräckligt skäl för regeringen att i årets statsverksproposition frånträda den ståndpunkt, regeringen intagit förlidet år, och vilken ståndpunkt då av Riksdagen med stor majoritet godkändes.

Herr Lindman betecknar denna ståndpunkt, vad mig beträffar, så: ingen förhöjning i sjöförsvarsbudgeten, nedsättning i anslaget till fartygsmateriel. Med anledning härav skall jag be att få erinra om ett yttrande av herr Lindman, fällt i hans egenskap av ansvarig regeringschef till det statsrådsprotokoll, som åtföljde Kungl. Maj:ts proposition nr 2 till 1911 års riksdag. Där framlade herr Lindman vissa synpunkter, föranledda av den stora försvarskommitténs betänkande, och bland dem framhöll herr Lindman ett par grundsatser, som jag tror, att det kan vara skäl att i detta sammanhang erinra sig. Herr Lindman framhöll vikten av, att man i frågor sådana som denna icke toge något steg, utan att man kunde överblicka dess ekonomiska konsekvenser. Och vidare framhöll herr Lindman angelägenheten av en utredning, huruvida genom besparingar på vissa försvarsområden man skulle kunna utveckla vårt försvar utan ökande av de utgifter, som för närvarande utginge för försvaret.

Jag delar fullkomligt dessa herr Lindmans då uttalade tankar. Men den nuvarande regeringen vill försöka att taga konsekvenserna därav, att göra mera allvar av dessa grundsatser, än vad herr Lindman själv gjorde, då herr Lindman år 1911 genomdrev byggandet av F-båten, utan att det förefanns någon som helst möjlighet att överblicka det stegets ekonomiska konsekvenser.

Herr Lindman gjorde en jämförelse mellan nybyggande av pansarfartyg hos oss och i andra länder. Och i det sammanhanget fällde herr Lindman det yttrandet, att under 10-årsperioden 1903—1913 hade vi här i landet byggt 0,0 pansarbåtar. Jag vill fästa uppmärksamheten på begynnelseåret 1903, ty det året färdigbyggdes pansarbåten »Tapperheten», år 1904 färdigbyggdes pansarbåten »Manligheten», år 1907 färdigbyggdes pansarbåten »Oscar II». Det förefaller mig dock något egendomligt, att dessa tre första klassens pansarbåtar kunna anses som 0,0 pansarbåtar.

I en replik till herr Nilson i Örebro framkastade herr Lindman den gamla tanken på en flottplan och erinrade om, att vi icke hava någon sådan, och att vi på grund av vissa förhållanden icke

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

kunna få någon sådan. Jag är icke säker, om jag fattade herr Lindman rätt. Jag vill tro, att jag missuppfattade honom, då han antydde detta såsom en av orsakerna till, att vi icke förnyade vår pansarbåtsmateriel. Jag tror, att jag missuppfattade honom. Jo, mina herrar! Det finnes verkligen en flottbyggnadsplan. Striden om vårt sjöförsvaret har pågått i sitt senaste skede under ungefär hela sista hälften av förra århundradet, och den striden resulterade slutligen i ett fullt utformat flottprogram, framlagt i ett betänkande af 1901 års krigsfartygsmateriel-kommitté. Denna flottplan, som är ganska fullständig, betecknar en högst betydande expansion av våra sjöstridskrafter, jämfört med de principer, som hittills blivit följda. Denna flottplan har ju aldrig blivit framlagd för Riksdagen, som således aldrig varit i tillfälle att pröva, huruvida Riksdagen ansåg denna plans genomförande överensstämma med våra ekonomiska resurser. Men det är dock denna flottbyggnadsplan, som, kan man säga, fortfarande ligger till grund för de hittills framkomna förslagen till fartygsbyggnad. År 1906 tillsattes särskilda sakkunniga, som ytterligare utvidgade programmet. Och ett resultat av 1906 års sakkunnigas arbete, modifierat genom senare tillkallade sakkunnigas arbete och slutligen genom den stora försvarskommitténs arbete, är F-båten, den nu under byggnad varande pansarbåten »Sverige».

Man lär icke kunna komma ifrån, att denna fartygstyp innebär ett program, ett alldeles bestämt program för en flottbyggnadsplan. Nu förutsätter marinförvaltningen i sin hemställan om äskande av anslag för byggande av två pansarbåtar, att vid det sålunda ifrågasatta båtbyggandet skulle följas »Sverige»-typen. Motionärerna bygga på samma förutsättning, likaså reservanterna.

Nu är det ju så, att det är just denna F-båtstyp, som blivit den punkt, där stridslinjerna allra skarpast skurit varandra i striden mellan högerförsvarspolitik och vänsterförsvarspolitik. Efter 1911 års riksdagsbeslut kommo det årets allmänna val till Andra kammaren. Och det är val icke förmätet att påstå, att utfallet av 1911 års allmänna val innebar en alldeles bestämd förkastelsedom över den försvarspolitik, som dittills under många och långa år fullföljts av högern, en förkastelsedom uttalad av en betydande majoritet av de svenska väljarna. Det förefaller då ganska egendomligt, att motionärerna och med dem reservanterna vilja sätta i fråga, att den nuvarande regeringen skulle på denna punkt, där de båda linjerna allra skarpast korsats, falla ifrån det försvarsprogram, som utgjorde en del av det politiska program, på vilket regeringen själv är bildad, det politiska program, som omfattas av en majoritet och den vida större majoriteten av svenska folket i val. Mig förefaller det vara alldeles otänkbart, att en regering i en sådan situation skulle kunna frångå den ståndpunkt, den en gång, såsom den ansåg, på goda skäl intagit, och en ståndpunkt, som blivit av Riksdagen gillad.

Herr Lindman talade vidare om missproportionen mellan nybyggnadsanslaget och sjöförsvarsbudgeten. Ja, mina herrar, under remissdebatten erkände jag, att här förelåg en stor missproportion.

Men reservanternas vilja råda bot på denna missproportion genom att i högst väsentlig grad utöka sjöförsvarsbudgeten. Jag hänvisar återigen till det uttalande, som måste anses ligga i 1911 års allmänna val. Vad var det, som gjorde, att valmännen med så stor majoritet slöto sig till vänsterns försvarspolitik? Det var den allmänt utbredda oron över den hastigt växande försvarsbudgeten. Sjöförsvarsbudgeten har under de sista 10 åren, då jag alldeles bortser från utgifterna för handeln, vuxit med 38 procent. Ett insläende på den väg, som reservanternas anvisa, vilar på den förutsättningen, att vi skulle kunna för framtiden räkna med en på samma sätt alltjämt stegrad sjöförsvarsbudget. Äro herrarna säkra på, att den förutsättningen verkligen kommer att visa sig vara för handen? Är det icke riktigt, att man, innan man bestämmer sig för den plan, efter vilken vår flotta skall förnyas, först klagör den ekonomiska grund, på vilken vi kunna bygga en sådan flottplan?

*Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)*

Herr Lindman har jämfört oss med andra mindre stater. Han nämnde därvid särskilt Holland och Norge. Ja, men Holland är icke med oss jämförbart i det hänseendet. Holland måste ha en icke så obetydlig flotta med hänsyn till sina transmarina besittningar. Vi ha inga sådana. Vi måste beräkna vårt behov av en flotta med hänsyn till försvaret av våra egna kuster. Norge då? Ja, där haltar också jämförelsen. Här vilja reservanternas, att vi skola gå med på ett fartygsbygge, som de själva beräkna skall kosta 13 miljoner kronor för varje båt, vilken siffra naturligtvis är alldeles för låg, ty det är min allvarliga övertygelse, att det minsta vi ha att räkna med, lär vara 14 miljoner. Norge har beslutat och har också i utlandet beställt två kustpansarfartyg till ett pris av 7 1/2 miljoner kronor per styck.

Herr Lindman säger: är det F-typen, som står oss emellan, bygg då en båt av en annan typ, så skola vi icke ställa oss omedgörliga. Ja, herr Lindman, jag tar fasta på detta löfte, ty det är just det problem, vi äro sysselsatta med att lösa, och jag är mycket tacksam, om vi, när vi komma till lösningen av det problemet, kunna påräkna herr Lindmans kraftiga stöd, även om båten icke skulle bli så dyrbar som F-båten.

Vidare påstår herr Lindman med avseende på frågan om jagare och undervattensbåtar, att vad jag ansåg lämpligt i fjol, anser jag icke vara lämpligt i år. Nej, förlåt mig herr Lindman! Jag uttalade i fjol, att jagaretypen vore lämplig för vårt försvar, och jag har icke på något sätt frångått den uppfattningen, men vad jag i statsverkspropositionen i år sagt, det är det, att påbörjandet av en jagare betyder i själva verket icke en jagare utan fyra jagare, ty jagare bygger man icke, för att de skola operera styckevis, utan börjar jag bygga en jagare, har jag därmed sagt, att jag skall bygga en hel division. Nu ha vi alldeles nyss fått en jagaredivision färdigbyggd, och det är därför, jag anser, att när vår äldsta jagare endast är 10 år gammal, och vi ha fått den sista divisionen färdigbyggd, kan det vara ett skäl att vila på hansen i fråga om jagarebyggnad framför allt därför, att antalet jagaredivisioner natur-

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

ligtvis måste bedömas i sammanhang med frågan om fartygsmaterielens sammansättning i dess helhet.

Herr Lindman frågade vidare, varför jag ansett det lämpligt att utbyta denna halva jagare mot en undervattensbåt. Ja, varför jag icke förordat den halva jagaren, har jag redan sagt. Att jag däremot föreslagit en undervattensbåt utöver den av marinförvaltningen föreslagna, det var av det skälet, att om undervattensbåt-typen finnes här icke, mig veterligt, lika litet som i fråga om jagar-typen, någon olika mening, men däremot veta vi, att antalet av våra undervattensbåtar behöver ökas, och därför har jag tillstyrkt, att man bygger två undervattensbåtar i stället för en.

Jag har ju ingen skyldighet att svara på varifrån Dagens Nyheter fått sin uppgift om försvarsberedningarnas hörande. När jag läste därom, blev jag kanske lika förvånad som herr Lindman själv. När herr Lindman nu ställer till mig en direkt fråga, vill jag dock därpå svara, att något förmligt hänskjutande till försvarsberedningarna af denna fråga har icke ägt rum, men naturligtvis har icke regeringen varit utan kontakt med försvarsberedningarna i denna fråga.

Jag tror mig nu ha tämligen utförligt besvarat de anmärkningar, som herr Lindman i detta stycke riktat mot mig.

Slutet på herr Lindmans anförande formade sig till en i ganska solenn form hållen allmän förkastelsesdom över den ställning, den nuvarande regeringen och enkannerligen chefen för sjöförsvarsdepartementet intager vid behandlingen av försvarsfrågan. Jag har ju icke något bemyndigande att föra talan för regeringen i dess helhet, men då herr Lindman förklarar, att vi här i landet dock ha män under regeringsansvar, som vilja ikläda sig ansvaret för, att vi, om fara vore å färde, icke hade gjort oss så starka, som vi kunde, så vill jag för min del alldeles bestämt förklara, att det är min avsikt, liksom jag tager för givet, att det är hela regeringens avsikt, att allt skall göras, som kan göras, på det att vi må kunna, om fara hotar, värna vår frihet och självständighet. Men naturligtvis kan ingen sätta i fråga, att vi på försvarsbudgeterna skola offra större medel, än vad samhällets välfärd och behöriga hänsyn till andra viktiga samhällsfrågor medgiva. Denna betydelse vill jag lägga i ordet »kunde», däremot icke den, att vi skola offra allt vad vi kunna med åsidosättanda av andra lika viktiga samhällskrav. Jag antager, att herr Lindman icke skall, om han vill vara uppriktig, motsäga mig, då jag vågar hålla före, att ett folks försvarskraft vilar dock icke uteslutande på storleken och styrkan av dess materiella försvarsmedel. Nej, ett folks försvarskraft vilar innerst på folkets vilja att värna sin frihet och sin självständighet. Denna vilja, det är den, som behöver icke blott skapas, utan också näras och värmas genom åtgärder, som visserligen icke komma till synes på fjärde och femte huvudtitlarna, men taga stora medel i anspråk, och som utgöra ett inre försvarsanslag av den allra största och mest omistliga betydelse.

Jag vågar hoppas, att denna kammare, som under fjolåret visade sig godkänna den ståndpunkt, som regeringen intagit i för-

svarsfrågan, särskilt den del, som nu föreligger, icke skall finna någon anledning att nu frängå den ståndpunkt, kammaren då intog, utan således komma att bifalla utskottets hemställan.

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

Herr Vahlquist: Här gjordes på förmiddagen från militärt håll ett uttalande, som väckte min allra största förvåning för att icke säga häpnad. Herr Liljedahl yttrade nämligen, enligt vad hans stenografiskt upptecknade anförande ger vid handen, att »*ett krig mot Sverige kommer att avgöras på svensk mark, då redan flottan spelat ut sin roll*».

Ja, mina herrar, med den uppfattningen förvånar det mig icke, att den ärade talaren kom till det resultat, han gjorde, nämligen att han, om icke direkt, så dock i sak, yrkade avslag på reservationen, som bifogats den föredragna punkten, genom att yrka bifall till utskottets hemställan.

Jag tillåter mig emellertid, ehuru lekman, betvivla, att denna herr Liljedahls uppfattning kan vara riktig, och jag tvivlar på, att den kan delas av det stora flertalet sakkunnige på det militära området i vårt land. Jag för min del har levat i den, kanske naiva, uppfattningen, att vår flottas uppgift vore just att förekomma, att fientliga trupper komme in på vårt lands område. Jag har trott, att vår flottas uppgift vore att förhindra en fientlig armés landstigning och sålunda avvärja krig på svensk mark, och under alla förhållanden har jag trott avsikten varit, att flottan åtminstone skulle kunna uppehålla en fiende, som komme från sjösidan, så lång tid, att truppavdelningar av armén hunne förflyttas till militärt sett ömtåliga punkter på vår kust eller till sådana platser på densamma, som ansåges kunna komma att utgöra målet för en fientlig invasion. Är man liksom jag av *den* uppfattningen, är det helt naturligt, att man måste ställa sig på reservanternas sida. Det torde till och med kunna sättas i fråga, huruvida icke, om vi icke hade en landgräns, huvudstyrkan av försvaret borde baseras på flottan. Men då vi även hava en landgräns att skydda, måste vi även vara beredda att hålla en fältrustad, stark armé.

Jag tillåter mig därför, herr talman, då jag icke kan dela den uppfattningen, som tagit sig sådant uttryck från militärt håll i kammaren, att yrka bifall till den vid nu föredragna punkt fogade reservationen.

Herr Lindman: Herr talman, mina herrar! Jag ber att, så fort det är mig möjligt, få göra några erinringar mot det anförda, som här nyss hållits ifrån statsrådsbanken av herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet.

Jag börjar med vad han började med, nämligen våra äldsta pansarbåtar, och jag slår fast, att här är från statsrådets sida sagt, att det har inkommit en rapport, som visserligen icke innehåller, att »Svea» är oduglig, men att hon är för liten för manövrering i öppen sjö under vintern. Det är vad jag upprepade gånger i mitt första anförande sade, att det gäller för regeringen, om den vill tala om försvarsberedskap och handla i överensstämmelse med

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

vad den säger, att se till, att vår materiel är i sådan stridsberedskap, att den kan användas. Här kommer in amplissima forma från herr sjöministern ett erkännande, att pansarbåten »Svea», och jag antar även »Göta och »Thule», som äro föga större än den, äro för små vid manövrering i öppen sjö vintertid. Men, säger herr sjöministern, den är icke oduglig och kan användas i alla fall. »Svea» kan följaktligen icke användas under vintern, men än så länge kan den användas sommartiden. Nu skola vi väl vänta, tills nästa rapport kommer, som säger, att nu har »Svea» blivit så gammal, att hon icke kan användas ens sommartid, och då förmodar jag, att herr sjöministern konstaterar detta och säger, att det icke är så farligt, ty än så länge duger hon att ligga på varvet. Det tycker jag i alla fall är att vänta för länge. Jag tror också jag vågar påstå, vad jag förut sagt, att den pansarbåten är av den beskaffenhet, att den tarvar en ersättare, och det är det, som högern klandrar regeringen för, att den icke har kommit med.

Sedan kom herr sjöministern och talade om ombyggnaden av de tre äldsta pansarbåtarna, och han uppehöll sig länge nog med den saken. Nu har jag naturligen icke denna fråga fullt i minnet, men jag vet, att vid många tillfällen har det kastats fram, att våra äldsta pansarbåtar »Svea», »Göta» och »Thule» ha blivit ombyggda, och därför skall deras födelseår, så att säga, icke räknas från den dag, de gått av stapeln, utan från den dag de ombyggts, men detta har även bemötts. Hans excellens herr statsministern har slagit på den strängen många gånger. Han har gjort det i denna kammare, och han gjorde det i en reservation, som han avgav inom den förra försvarskommittén, då det begärdes anslag till pansarfartyg, jag tror det var hösten 1909. Allt detta tal stöder sig på ett uttalande, som gjordes av sjöministern 1899 angående modernisering av dessa tre pansarbåtar. Det yttrandet av dåvarande sjöministern gick ut på, att dessa fartyg genom moderniseringen skulle erhålla ett stridsvärde fullt lika högt som hos då förefintliga nyaste fartyg av denna cert, nämligen Oden-typen. Härav drog nu herr statsministern i sin reservation inom försvarskommittén den konklusionen — utan något bevis — att dessa pansarbåtars födelseår numera skulle räknas från moderniseringsåret och att de följaktligen skulle överföras till andra linjen först år 1921 och 1924 i stället för 1914 och 1917.

Orimligheten i detta påstående har blivit påpekad flera gånger, och jag har en gång tillåtit mig att framhålla det i denna kammare. Men det kommer tillbaka, och det kommer tillbaka, alldeles som om det bemötande man gör mot saken icke betyder det allra minsta. Moderniseringen, mina herrar, av dessa fartyg, avsåg artilleriet och pansarskyddet för artilleriet. Följaktligen avsåg den ett förbättrande av dessa fartygs stridsvärde, d. v. s. om jag här med stridsvärde menar fartygets stridsmedel. Stridsvärdet, varom också dåvarande sjöministern talade, blev likvärdigt med det, som pansarbåten Oden hade; d. v. s. kanonerna blevo likvärdiga med kanonerna på Oden, och tornen och pansaret på kanontornen blevo likvärdiga med desamma på Oden. Men då man be-

dömer ett fartygs värde för försvaret, d. v. s. — om jag skulle våga så uttala mig — då man bedömer fartygets samlade krigsvärde, får man icke blott se på stridsvärdet, taget i nyssnämnda bemärkelse, d. v. s. artilleriet och pansartornen, i vilka kanonerna äro uppställda, utan då får man väl även tänka på de andra egenskaper, som fartyget har, de nautiska egenskaperna. De spela ju en väsentlig roll även de. Jag skulle vilja säga, att stridsvärdet plus de nautiska egenskaperna bilda krigsvärdet. Men det är ju alldeles klart, att de nautiska egenskaperna hos detta fartyg icke i någon mån förändrades genom den här berörda ombyggnaden. Därom finnes icke något nämnt i den kungl. propositionen, och det är ju alldeles påtagligt, att fartyget var och förblev lika stort som förut; dess displacement förblev alltjämt detsamma; dess maskiner och pannor förblevo också alltjämt desamma — utom att de naturligtvis föråldrats och blivit äldre. Emellertid voro de desamma efter som före ombyggnaden.

Nu hör man också, att Sveatypen är för liten att användas vintertid. Men ombyggnaden avsåg ju icke att göra henne större. Propositionen 1909, såvitt jag nu erinrar mig, vad den innehöll, angav tydligt och klart detta. Men statsministerns resonemang är fullkomligt formalistiskt och tar icke syn det allra minsta på realiteterna i själva frågan. Jag vill minnas, att det var under en debatt här i kammaren — sannolikt var det, när frågan om F-båten var före 1911 — som den nuvarande statsministern frågade om dessa pansarbåtars stridsvärde. Nu har ju herr statsministern haft tillfälle att själv undersöka, huru härmed förhåller sig. Herr statsministern har ju nu såsom statsminister haft tillfälle att undersöka dessa fartygs beskaffenhet för att utröna, vilket som är rätt och vilket som är orätt. Äro de så förbättrade genom den företagna ombyggnaden, att de i alla avseenden äro fullt likvärdiga med därmed jämställda pansarbåtar, eller äro de det icke? Det tjänar ju icke mycket till att så här långt efteråt rida på ord, som fälldes av den dåvarande sjöministern. Jag anser, att vad han uttalade är fullkomligt rätt. Hans excellens statsministern anser, att hans uttalande betyder någonting annat. Men han må nu ha sagt det ena eller det andra: undersök sakförhållandet! Äro dessa fartyg sådana, att de verkligen kunna användas i samma utsträckning som de andra, då må saken vara riktig, annars icke. Här är av sjöministern nyss konstaterat, att de icke äro det. Det gläder mig för övrigt att höra, att sjöministern nu tycks ha kommit till insikt om, att denna division av våra äldsta pansarbåtar bör avföras så fort sig göra låter. Men likväl var det ett motsägande yttrande, då ju sjöministern ändå anser dem vara fullt effektiva, på samma gång han säger, att de icke äro effektiva, åtminstone icke vintertid.

Herr statsrådet kan icke frånträda sin ståndpunkt i årets statsverksproposition, och jag har naturligtvis aldrig tänkt mig kunna övertyga herr statsrådet om lämpligheten i att göra det. Hela resonemanget här rör sig om detta, att år efter år går, och ingen

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

förnyelse sker. Jag tillät mig säga i mitt förra anförande, att herr statsrådet borde åtminstone, om det nu är denna F-typ, som är det röda skynket, och som gör, att den nuvarande regeringen icke kan vara med om något pansarbåtsbygge, att då komma med något annat. Stridslinjerna emellan oss, säger herr statsrådet, ha kommit att röra sig om denna F-typ — då beder jag få säga: om så är, kom då med något annat, som ersätter F-typen! Men det vill jag säga herr statsrådet, att jag kommer icke att godkänna vad som helst, som herr statsrådet kommer med. Jag vill således opponera mig mot, att herr statsrådet av mina ord dragar den konsekvensen, att jag skulle göra det. Om herr sjöministern skulle vilja komma med en sådan pansarbåt, som t. ex. herr statsministern begärde utredning om i den förra försvarskommittén, så skulle jag obesett taga den. Men jag går icke med på vad som helst, som herr sjöministern kan komma att föreslå.

Så drog herr statsrådet fram ett yttrande av mig 1911 och sade: där såg man, att den förra regeringen ville se till, om man icke kunde hålla sig inom den nuvarande ramen för kostnaderna och låta det nu vara på det sättet. Men skulle herr statsrådet verkligen vilja ur detta mitt yttrande draga den konsekvensen, att om man t. ex. på sjöförsvarets huvudtitel ökar på utgifterna för alla möjliga ändamål, men blott icke för krigsfartygsmateriel, och så en vacker dag slutsumman står där, men det blir ingenting över till krigsfartygsmateriel, så skola vi icke få någonting till krigsfartygsmateriel? Skola vi alldeles upphöra med att hålla oss med krigsfartygsmateriel, blott därför att man icke kan tillgodose alla behov under huvudtiteln, utan ökar på alla andra anslag, så att det icke blir någonting över till krigsfartygsmateriel? Jag skulle vilja säga, att sådant är ju helt enkelt oförmligt, och det systemet skulle ju tendera till att flytta upp vårt sjöförsvaret på landet, till kanslier, byråer, kommittéer etc. med åsidosättande av sjöförsvarets enda mål, nämligen att till sjöss kunna framställa en stridsduglig flotta. Om utgifterna växa så mycket, så finnes ju icke någon annan utväg än att öka anslagen under huvudtiteln. Men herr statsrådet har stirrat sig blind på, att någon F-båt kunna vi icke ha, och därför kunna vi icke få någon fartygsmateriel.

Jag vill här rätta en missuppfattning av herr statsrådet, eller rättare sagt en felsägning av mig i mitt förra anförande. Herr statsrådet hade säkerligen ganska lätt kunnat finna, att det endast var en felsägning, när jag talade om de pansarfartyg, som byggdes under 20-årsperioden 1883—1903, och att det var 0,6 pansarbåtar om året, samt att under den följande 10-årsperioden 1903—1913 det byggdes 0,0 pansarfartyg om året. Jag nämnde icke, att det var från stapelsättningen räknat. Men saken blir precis densamma. Det blir samma perioder, fastän de ligga tre år längre fram i tiden. Det blir i alla fall en 20-årsperiod, då vi stapelsatt 0,6 pansarfartyg om året, och det kommer därefter en 10-årsperiod, då vi icke stapelsatt något pansarfartyg. Saken är således i det fallet fullkomligt likgiltig.

Herr statsrådet säger, att det är bra underligt, att motionärerna

här kunna ifrågasätta något så orimligt, som att regeringen skulle fränfalla sin ståndpunkt från i fjol och gå in på att bygga en pansarbåt av F-typ. Jag har kanske redan nämnt det, men jag upprepar det för bättre minnes skull, att om statsrådet kommit med något annat, så hade det ju varit någon tillfredsställelse i det, när det icke nu går an att göra någonting med F-typen.

Så säger herr statsrådet, att man får icke jämföra oss med andra små länder. Jo, med Norge fick man jämföra oss, det var sant. Ja, det kan hända, att Norge vore någonting att studera. Det kan ju hända, att den där reciprociteten, varom herr krigsministern talade i Första kammaren härromdagen, gäller även sjöförsvaret, och det kan icke annat än glädja mig, om man genom ett studium av Norge skulle komma till insikt om, att något borde göras även i Sverige.

Så talade herr statsrådet om jagare och sade, att när man beslutar sig för att bygga en jagare, är det detsamma som att besluta bygga en hel division. Ja, mina herrar, jag skulle icke alls vara orolig för att, om herr statsrådet begärde anslag till en jagare, detta skulle betyda, att det skulle bli en hel division. Vi hava aldrig byggt en hel division jagare på en gång. Vi bygga en jagare för varje gång, och det är alldeles påtagligt, att en sådan konsekvens absolut icke kan få dragas ur detta — att jagarna uppträda divisionsvis, understundom blott två tillsammans, understundom fyra, — att den konsekvensen icke skulle kunna dragas ur detta, att man icke skulle kunna bygga en jagare.

Vidare vill jag fästa mig vid ett annat yttrande av herr statsrådet. Det rörde, i vad mån statsrådet hade hänvänt sig till försvarsberedningarna, när det var fråga om att ändra vad marinförvaltningen föreslagit. Herr statsrådet sade något om att en sådan offentlig hänvändelse icke skett, men det kom i alla fall fram, att herr statsrådet varit i kontakt med försvarsberedningarnas ledamöter. Vad var det då, som hade inträffat? Jo, mina herrar, flottans ansvariga myndigheter, marinförvaltningen, som ansvarar för flottans material, chefen för flottans stab, som uppgör planerna för flottans användning i krig, inspektören för flottans övningar till sjöss, som för befälet över flottan i krig — dessa tre sjöförsvarets högsta myndigheter hade framställt förslag om vad som skulle byggas. De föreslogo påbörjandet av en jagare och byggandet av en undervattensbåt. Herr statsrådet håller sig i kontakt — d. v. s. förmodar jag, går och pratar — med några medlemmar i försvarsberedningarna, och så framkommer ett annat förslag. Jag kan icke gilla ett sådant tillvägagångssätt. Det är att införa hemliga rådgivare gentemot flottans högsta militära myndigheter, vilket icke kan vara lämpligt. Låt oss, herr statsråd se på bordet vad dessa ledamöter av försvarsberedningarna hava sagt, vad de hava yttrat, och vad eventuellt andra ledamöter yttrat i annan riktning i frågan. Låt oss icke komma in på den vägen, att herr statsrådet vänder sig mot de sjömilitära myndigheterna under hand till vissa ledamöter av försvarsberedningarna. Jag måste anse ett sådant tillvägagångssätt förkastligt.

Medan jag ännu har ordet, kan jag icke underlåta att yttra

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)¹

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

några ord, som visserligen icke direkt framkallats av det, som nyss framfördes från statsrådsbanken, men som har framkommit på förmiddagen i Första kammaren och som icke bara framkommit där, utan även vid andra tillfällen och i pressen flera gånger. Det lyder så här: det är icke den nuvarande regeringen, som är ansvarig för att det finnes något, som är dåligt beträffande flottans materiel, utan det är den föregående regeringen. Påståendet är egentligen så orimligt, att man knappast skulle behöva bemöta detsamma, men eftersom det är fällt och eftersom jag nu har ordet, skall jag be att med några ord få bemöta det.

Jag skall icke alls tala om de mångfaldiga tillfällen, när vänstern stått emot högern i försvarsfrågan, när förslag, framförda av en högerregering, väckt opposition och motstånd ifrån vänstern, när uti de gemensamma voteringarna förslag genomförts, tack vare högerens röster, och detta, icke blott när de framförts av en högerregering, utan även huru de, tack vara högern, blivit godkända, när de framförts av en vänsterregering, både den nuvarande och den som vi hade 1906. Men ett exempel kan ju jag dock få taga fram. Det var år 1909. Då hade regeringen begärt ett anslag till just fartygsmateriel. Statsutskottet hade föreslagit ett anslag på 3,656,000 kronor. Reservanterna hade gått på ett lägre belopp 3,016,000 kronor, alltså 640,000 kronor lägre. Frågan var föremål för behandling i kamrarna. Dessa stannade uti olika beslut. Det blev gemensam votering; och det var efter denna, som den nuvarande statsministern steg upp i denna kammare och, därför att vid den gemensamma voteringen på en högerregerings förslag genomförts ett beslut, som var 640,000 kronor högre, än vad han och hans partivänner velat vara med om, framförde sin reservation mot detta högre anslag. Han fick instämmanden från många av sina partivänner, kanske så gott som från hela partiet.

Jag skall erinra om ännu en sak, för att försöka åtminstone bemöta detta påstående om vad som underlätits av den föregående regeringen. Det är just den reservation, som jag nyss talade om, och som den nuvarande statsministern såsom ledamot av den förra försvarskommittén avgav år 1909, då regeringen begärde, att försvarskommittén skulle yttra sig om behovet av pansarfartyg på grund av att de sjömilitära myndigheterna enträget begärt, att ett sådant yttrande skulle inforas. Jo, mina herrar, då reserverade sig emot kommitténs beslut herr Staaft och två hans kolleger, och såvitt jag förstår, föranledde även detta honom och de både kollegerna att helt enkelt försvinna ur kommittén.

Till sist skall jag be att få erinra om ännu en sak, nämligen om F-båtsbeslutet år 1911. Vilken regering har i det fallet gjort mera för försvaret? Den regering, på vars förslag beslutet fattades år 1911, eller den regering, på vars förslag beslutet upphävdes år 1912? Det är väl en så iögonenfallande skillnad mellan dessa båda åtgärder, att man icke borde behöva tala vidare om att allt, som har försummats, är högerens fel och allt, som blivit gjort, är vänsterns förtjänst.

Jag skall icke längre uppehålla tiden. Jag skall endast till

sist be att få säga några ord om den allra sista delen av herr statsrådets och chefen för sjöförvarsdepartementets yttrande om, huru man skulle skapa försvarsvilja här i landet, och att det gällde icke att skaffa fram anslag bara, utan även att få folket försvarsvilligt. Ja, om regeringen hade klart för sig, att här är nöd på färde beträffande vårt fartygsmateriel, och det är av högsta nöd påkallat, att det gamla kommer att ersättas med nytt, då är jag alldeles säker på att regeringen skulle kunna med sin auktoritet upplysa det folk, som litat sig till den, upplysa det om att här behöves något göras; och jag försäkrar, att icke skulle regeringen behöva av den anledningen riskera att i detta fall möta någon försvarsvilja. Och slutligen, när man talar om detta motstånd emot de militära anslagen, motståndet emot att någonting göres, återgår jag blott till att erinra om vad som inträffade under den stora pansarbåtsinsamlingen. Den tyder väl om något på att det finnes folk, som verkligen vilja göra något för vårt försvar.

*Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)*

Herr Edén: Herr talman, mina herrar! När den siste ärade talaren för någon stund sedan inledde sitt första anförande, skedde det med några ord, med vilka han liksom motiverade, att vi nu hade fått en F-båtsdebatt igen — jag för min del har glömt vilken i ordningen det är. Han sade: varför skulle vi icke kunna få en sådan debatt även nu? Är det för mycket att få en sådan debatt en gång om året? Skall nu, tilltalade han, högern icke ens få tala om saken?

Jag tror, att den ärade talaren alldeles icke behöver sätta i fråga, att högern icke får tala om saken. Det beror på högern själf, om den vill, och ingen skall förmena partiet att göra det. Jag tror, att den ärade talaren icke ens skall kunna påstå, att icke även medlemmar av andra partier i denna kammare kunna förstå, att det ligger mycken ärlig och varm vilja bakom den iver, som högern utvecklar, när den gång på gång för denna sak på tal. Men då vill jag hoppas, att han också en smula bjuder till att förstå, att andra partier kunna se denna outslitliga F-båtsfråga ur andra synpunkter, och att dessa partier verkligen icke kunna känna sig övertygade bara därav, att nu åter igen — jag kan, såsom jag nyss sade, icke säga för vilken gång i ordningen — att nu återigen samma argument föras fram, som hava bemötts lika många gånger förut och som förut lämnat oss stående på olika linjer.

Jag skall därför alls icke följa honom uti hans citatsamling ifrån gångna förhandlingar. Men jag skall hålla mig en smula till vad han själf i sitt första anförande antydde om att det skulle vara en alldeles särskild anledning att taga upp frågan på nytt just nu. Det har, anmärkte herr Lindman, inträffat någonting nytt, som framtvungit denna dagsdebatt.

Det har inträffat något nytt: ett förödande stort krig, som föres nere i Europas oroliga sydöstra hörn, och som ännu icke tillfullo avslutats, ehuru det verkligen ser ut att nu hålla på att slockna. Herr Lindman drog av detta krig den slutsatsen, att Turkiets öde hade visat oss, huru det skulle gå för ett land, som

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

försummade sitt försvar, huru ett sådant land dukar under för sina grannar, och i detta fallet till och med för sina mindre grannar. Så kan det — det var naturligtvis talarens mening att framhålla — också gå oss, om vi göra, såsom Turkiet har gjort.

Mot detta skall jag be att först få erinra, att jag icke hört någon förut påstå, att Turkiet försummat sitt försvar. Har man haft någon anmärkning emot Turkiet, har det väl snarare varit, att det samlat sina surt förvärvade statsinkomster egentligen bara på försvarsutgifter utan att hava kunnat ingjuta i sitt försvarsväsen någon anda av folkets enhet och sammanhållning, som kunde göra det till en verkligt levande kraft att arbeta med. Men om vi vidare hålla oss till detta exempel, sett från en annan sida, så tror jag även, att detta krig just med Turkiets erfarenhet visat något helt annat än vad herr Lindman i dag gör gällande. Det har lagt i dagen, med vilken förkrossande tyngd ett anfall *till lands* kan komma i våra dagar, med vilken blixtnabb kraft en eller flera militärmakter kunna slå till just till lands, och huru ett sådant anfall kan överväldiga en makt, även om den angripne har till sjöss åtminstone så stora medel, att den kan hålla fienden ifrån sina egna kuster. Det har varit fallet med Turkiet. Turkiet har icke dukat under, herr Lindman — om vi nu skola tala om detta exempel — på grund av brist på flotta. Turkiet har dukat under på grund därav att dess armé icke kunnat motstå de fientliga arméerna. Skulle av ett sådant krig någon slutsats kunna dragas, blir det väl den, att vi få i fortsättningen inför dessa färska erfarenheter tänka mera än någonsin förut över huru problemet om förhållandet mellan armén och flottan ställer sig i vårt land.

Vi tala om årets händelser. Ja, det finnes också händelser, som framstå såsom konsekvenser av detta väldiga krig till lands. Bland de konsekvenserna tror jag det skulle vara skäl att lägga märke till, att den under flera år rasande rustningsfebern till sjöss fått liksom maka åt sig för en ännu väldigare rustningsfeber till lands. Alla de stora rustningsförslag, som kommit fram under den sista tiden, hava varit förslag om en kolossal utveckling av de kontinentala ländernas stridskrafter till lands. Allt visar, att man av detta krig dragit just den slutsatsen, att det är på armén, som ländernas öden ändock i sista hand komme att vila i normala fall — jag bortser naturligtvis ifrån ett öland — och att det är nödvändigt att samla folkets kraft framför allt på att göra armén till det vapen, som behövs. Är det icke såsom jag sade nyss, att häruti ligger för oss ett nytt skäl till de många, som vi förut haft, att se till, huru vi böra ordna förhållandet mellan Sveriges armé och flotta.

En ärad talare på göteborgsbänken, min vän herr Lundström, yttrade i sitt varmhjärtade anförande på förmiddagen, att det hade gjort honom ont att se, hur man nu ansåg sig kunna taga ut miljoner av Sveriges stora rikedomar uppe i Norrbotten till förmån för uteslutande folkpensioneringen — som han för övrigt tycktes vara varmt intresserad av — det gjorde honom ont, säger jag, därför att han icke fann, att någonting av dessa stora rikedomar

användes för att skydda vårt land, användes till den brandförsäkring, som man dock behövde för landets trygghet. Vad betyder detta yttrande, sagt i detta sammanhang i debatten om fartygsbyggnader?

*Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)*

Tror min ärade vän på göteborgsbanken, att Norrbottens rikedomar, och över huvud taget Norrbotten försvaras med Sveriges flotta då fruktar jag, att han ser galet. Skola dessa rikedomar försvaras, skall Norrbotten bevaras och Norrland förbli svenskt, då lär det allt komma att hänga närmast och oundgängligast på en annan del av Sveriges försvar än försvaret till sjöss. Så mycket bör väl åtminstone vara klart, att det närmast är från en invasion till lands, som faran för Norrbotten kan komma. Och då borde väl den enkla slutsatsen ha varit den, att man måste stärka försvaret till lands, om man särskilt tänker på denna statens stora rikedomskälla däruppe. Hur herr Lundströms hänvisning till Norrbottensgruvorna kunnat komma in i diskussionen om flottan, har jag verkligen mycket svårt att förstå.

Nej, det är nog så, mina herrar, att slutsatserna av detta års händelser ha mer än någonsin inskärpt den absoluta nödvändigheten utav, att vi i Sverige äntligen komma till klarhet, åtminstone till klarhet uti de stora grundlinjerna, om vad vi tro oss kunna vänta utav och vad vi kunna ställa för anspråk på Sveriges flotta å ena sidan, Sveriges armé å andra sidan, ifall en gång den stora faran skulle komma över oss. Aldrig, synes det mig, har denna undersökning varit så nödvändig, som den visat sig vara nu, och aldrig borde man så litet underkänna behovet av denna undersökning, som man borde göra nu.

Då svaras det: »ja, undersökningen må annars ha sin gång, men det farliga är, att under tiden förfaller flottan». Detta begrepp, »flottans förfall», har varit ledmotivet i en presskampanj, som varit åtminstone allt sedan F-båtsbeslutets förverkligande uppskötts, detta ledmotiv går igen snart sagt i alla anföranden både utanför och innanför Riksdagen, angående försvaret, och med detta ledmotiv tycks man ause sig på en gång ha förklarat och försvarat alla de krav, man ställer fram för flottan. Det kunde kanske vara skäl att se närmare på detta begrepp.

Jag skall be att få fråga: vad är det då man menar med flottans förfall? Jo, man menar först och främst, att vissa pansarbåtar bli gamla. Ja, naturligtvis bli de gamla, och naturligtvis bli de därmed nedsatta till sitt stridsvärde. Men icke lär amiral Lindman ändå kunna visa upp, att det därför är rätt och rimligt att nu alldeles utdöma pansarbåten Svea, vars stridsvärde, enligt auktoritativt omdöme, vid ombyggnaden i början på 1900 talet dock blev detsamma som de då existerande modernaste båtarnas. Herr Lindman har uppehållit sig ganska utförligt vid denna sak. Den är och förblir likväl ständigt lika oförklarad. Fick fartyget vid ombyggnaden samma stridsvärde som den då modernaste båten hade, då bör väl fartyget i all rimlighets namn icke förlora detta stridsvärde tidigare än den båt, som den jämförts med, såvida det icke skulle vara någonting i själva skrovet eller i fartygets hela bygg-

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

nad och konstruktion, som är av den beskaffenhet, att fartyget förlorat sin användbarhet och det har väl ändå ingen velat säga.

Nej, säger herr Lindman, det är icke heller detta man fäst sig vid. Det är fartygets »nautiska egenskaper», som befunnits vara för klena under den provande vinterexpedition flottan nu haft.

Jag skall i förbigående tillåta mig anmärka, att det i och för sig är rätt påfallande, att man icke har lyckats få reda på de nautiska egenskaper under krig vintertid, som dessa våra äldsta pansarbåtar äga, förrän vänsterregeringen kom till styret här i landet. Ty förut har det aldrig gjorts försök med den under vintertid. Och det förefaller mig, att när man nu talar så högt om vilken fruktansvärd upptäckt man gjort, när Svea finnes vara för liten att gå ut under vintern i hög sjö på grund av nedisning, då borde man kanske en liten smula tänka sig för och fråga sig själv: hade det icke varit *vår* skyldighet att på *vår* tid taga reda på, om Svea och de andra små båtarna dugde till sådan användning? Det gjorde man emellertid icke. Man lät dem gå ut allenast på sina sommarexpeditioner. Men nu, när det finnes, då de tagas ut på allvarligare expeditioner, att dessa fartyg icke äro nog sjövärdiga under särskilt svåra vinterförhållanden, då kommer tvärt den slutsatsen: de måste ersättas, och ersättas ögonblickligen. Jag må väl säga, att är Svea nu oduglig till att gå ut på en sådan expedition, då har Svea varit det även under den Lindmanska regeringens tid, ty ifrån den tiden har ingen förändring i fartygets »nautiska egenskaper» inträffat, och under sådana förhållanden hade det varit den regeringens plikt att se till, att båten hade blivit provad och i fall av behov ersatt.

Men här är också andra saker att tala om, när man rör vid detta begrepp: flottans förfall.

Jag skall icke stanna vid, att herr Lindman åter upprepade vissa förut använda siffror, angående procenten i förhållande till flottbudgeten för övrigt av de medel, som användas till nybyggnader. Det är väl ändå alldeles orimligt att göra upp en sådan jämförelsetabell på det sättet, att vid sidan av nybyggnader i utlandet i både små och stora stater och, väl att märka, vid sidan av byggnadssiffror, som icke alltid äro tagna genomsnittsvis, utan åtminstone i fråga om Norge tagna från vissa alldeles abnorma år — att, säger jag, vid sidan av dessa mer eller mindre abnorma siffror taga fram endast de nybyggnader, som hos oss faktiskt blivit företagna under 1912 och 1913, när tyngdpunkten hos oss blivit lagd på avsättningen till *blivande* nybyggnader. Herr Lindman vet lika väl som jag, att när väl försvarsberedningarna komma in med sina utlåtanden — och jag torde om några ögonblick få tillfälle att säga, att jag hoppas så skall ske mycket snart — och när på grund därutav en flottplan för några år fastställes och byggandet tages upp, då kommer givetvis i stället den *svenska* byggnadssumman att springa upp högst betydligt, därför att man då kan använda på en gång icke blott de medel, man då anslår, utan även de redan avsatta medlen — och då blir i stället jämförelsen i högsta grad till Sveriges favör. Det förefaller mig, som om åtminstone dessa siff-

ror en smula spelat ut sin roll och nu borde kunna läggas till arsenalen av agitationsvapen, som redan förbrukats.

Men här äro allvarligare saker att lägga märke till i fråga om »förfallet». Det heter: just nu är flottan i ett verkligt nödläge, just nu är det så bedröfligt ställt, att alldeles extra ordinära åtgärder måste vidtagas. Jag skali tillåta mig att bringa under kammarens uppmärksamhet, hurudant läget i själva verket är. Jo så, att under byggnad står för närvarande en ny pansarbåt av F-typ, — låt vara icke genom statens försorg, men den står faktiskt under byggnad och den kommer att överlämnas till staten — och att vidare under dessa sista år ha byggts undervattensbåtar i vida större antal än någonsin förut, icke minst tack vare medel, som — jag ber om ursäkt, men jag måste säga det — ha varit »reserverade» under den Lindmanska regeringens tid, när man icke byggde båtarna, utan lade penningarne på hög, just så som man förebrätt den nuvarande regeringen, att den gjort med F-båtsmedlen. Under dessa år har, säger jag, ställts på stapeln den stora pansarbåten Sverige på grund av den storartade pansarbåtsinsamlingen, och har byggts undervattensbåtar i för svenska förhållanden stor utsträckning. Och nu skall jag be att få göra en liten jämförelse. Om den Lindmanska regeringen i dessa dagar hade suttit kvar vid makten i Sveriges land, hur skulle då läget efter allt att döma ha tett sig? Jo så, efter denna regerings egna förklaringar, att på stapeln hade stått en pansarbåt av F-typ, den som beslöts år 1911, men att därutöver av anslagen icke hade blivit kvar mer än småsmulor till möjligen en eller annan liten förstärkning här eller var, kanske mest till reparationer av båtarna för övrigt. Ty sådant var detta förslag av 1911, att man förutsatte, att under den kommande tiden *icke* skulle lämnas större anslag, än vad som 1911 begärdes. Det går som en röd tråd genom hela diskussionen 1911 den förutsättningen, att anslaget skulle stanna också för följande år vid ungefär samma summa, och att det i huvudsak måste slukas upp av pansarbåtsbyggandet.

Alltså: om den regeringen hade suttit vid styret ännu, och om F-båtsbeslutet hade gått i verkställighet på det normala sättet, då hade läget i denna stund varit precis detsamma för Sveriges flotta, som det nu är under vänsterregeringens tid — med det undantag bara, att vi hade haft färre undervattensbåtar under byggnad. Det kan man icke komma ifrån.

Herr Andersson i Skivarv anmärkte under förmiddagen, att han undrade, hur sjöministern kände sig, när han sände ut våra små och delvis gamla pansarbåtar på deras vinterexpedition under hösten. Jag svarar, att jag antager, att han kände ansvaret mycket allvarligt, men han torde ha känt det ungefärligen på samma sätt, som en sjöminister i ministären Lindman skulle ha känt det, ty denne skulle icke ha haft något enda mer fartyg att skicka ut. Läget är alldeles detsamma. Är flottan nu på förfall, skulle den ha varit på förfall enligt ministären Lindmans byggnadsplan också.

Nu är emellertid också en annan sak att iakttaga. Under dessa år har dock ett och annat gjorts, som kanhända, ehuru det icke avser flottbyggnader, dock också har någonting att betyda för flot-

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

tans förfall eller rättare sagt för att hindra ett förfall av flottan. Det är väl känt, att om man icke har kunnat bygga pansarbåtar under dessa tvenne år, som vänsterregeringen suttit vid styret, har man i stället med all flit sökt åstadkomma vissa nog så viktiga, om också i det yttre små förbättringar på den materiel, som är. Man har vidare icke minst, tack vare vinterexpeditionen, redan på hösten 1911 kommit till klarhet om lämpligheten av att skaffa en vinterutrustning, som förut inte fanns. Att vi under årtionden haft en flotta, som icke ägt vinterutrustning och som ingen tänkt på att skaffa vinterutrustning till —, kunde icke det kallas en smula av förfall? Det har slutligen också i år, när ifrågavarande expedition sändes ut, befunnits nödvändigt att anskaffa ett stort förråd av mobiliseringskol, återigen alltså en sak, som förut icke varit tillgodosedd, men som givetvis är av största vikt. Skola vi verkligen tala om någon skillnad, rent faktiskt sett, så torde det alltså vara så, att »förfallet» — om man nu skall använda detta bedrövliga ord — är *mindre* nu, än det skulle varit, om ministären Lindman suttit kvar.

Jag tror emellertid, att saken skulle vinna och att även överläggningen om denna sak skulle vinna ofantligt på, om vi kunde komma ifrån detta överdrivna, i högsta grad vilseledande ord: flottans förfall. Det är klart, att materielen föråldras, men ingen har rätt att säga, att den får förfalla. Det göres allt vad göras kan för att behålla den i det bästa skick, som är möjligt. Man kan tala om, att den icke *förnyas* så fort som i och för sig vore önskligt — *det* är mycket riktigt — men man har icke rätt att säga, att den *förfaller*, om man icke därmed vill fälla en dom över, hur det faktiskt skulle ha stått till, även om den förutvarande regeringens flottpolitik blivit följd.

Nu kommer givetvis den anmärkningen: hur kan man i detta sammanhang taga i beräkning pansarbåten Sverige, en gåva tillkommen genom den stora nationalinsamlingen, sålunda ingalunda en frukt av *statens* verksamhet? Jag skall be att på det uttryckligaste få betona, att jag med detta omnämnande av pansarbåten Sverige endast har avsett att ge en bild av det *faktiska* läget i fråga om den nuvarande flottan och dess förnyelse i jämförelse med den flotta, som den Lindmanska regeringen kunde ha haft i denna stund. Men jag har naturligtvis *på intet sätt* därmed velat säga, att denna gåva skulle på något vis befria statsmakterna från den dem åliggande skyldigheten att sörja för flottans förnyelse. Alldeles icke. Den skyldigheten står kvar och måste naturligtvis uppfyllas. Men här ha vi haft att konstatera, huruvida verkligen förfallet nu är sådant, som man ropat ut eller icke.

Det finns emellertid ännu en annan sida uti denna sak om pansarbåten Sverige, som icke heller borde glömmas i dag. När den stora insamlingen gick över landet, möttes den, som väl bekant är, från början av en viss misstro från vänsterns sida, en misstro, som på en hel del håll aldrig lade sig, men som på andra håll gav rum för en sympati och en beundran, som man ingalunda dolde eller ville dölja. Till denna förändring i sinnesstämningen bidrog i högst väsentlig mån, att det under pansarbåtsinsamlingen med mycken

styrka betonades, att med denna insamling var endast avsett att skaffa, som man då tänkte sig, ett bidrag till en enda pansarbåt, eller som det sedan blev — hela kostnaden för en pansarbåt. Man sade bestämt ifrån, att denna gåva lämnades med varm hand åt staten, men den skulle icke på något vis binda för framtiden. Och man tillade — och det är i detta sammanhang det icke minst viktiga, som kom fram under diskussionen; efter mitt förmenande också ett av de vackraste momenten uti den — att bland annat, som denna gåva skulle kunna åstadkomma, var också det, att försvarsberedningarna skulle få bättre rådrum, som det hette, att överlägga om den blivande flottplanen. Det har mycket starkt framhållits; det gick igenom vissa och för sakens framgång betydande delar av pressen — det fanns naturligtvis andra delar av pressen, som aldrig uttalade sig i sådan riktning.

Men, frågar jag, när nu den stora gåvan blivit fullbordad, åtminstone vad pengarnas insamling angår, när gåvan är mottagen med största tacksamhet av regering och Riksdag och arbetet är begynt, har man nu alldeles glömt bort, vad som för ett år sedan så klart framhölls, att gåvan också skulle kunna giva försvarsberedningarna ett sådant rådrum? Har man glömt bort, att en av fördelarna med denna gåva var, att den i och för sig skulle hindra vad som kallats flottans förfall, att den skulle bereda den närmast nödvändiga förnyelsen för flottan, så att försvarsberedningarna skulle kunna arbeta mera i lugn? Ja, det ena som det andra tycks man verkligen alldeles ha glömt bort just nu. Det är, som om det aldrig talats om något sådant, det är, som om pansarbåten Sverige endast vore anledning till att ovillkorligen pressa fram en eller flera nya pansarbåtar på ögonblicket. Jag kan icke finna, att det är ett rätt sätt att använda denna gåva uti den politiska debatten och uti den politiska striden, att på detta sätt alldeles bortse från vad som dock faktiskt är en av de allra viktigaste verkningarna av denna gåvas överbringande till staten och i stället göra den till ett slags uppfordran att ovillkorligen släppa den lugnare prövningsrätt, som försvarsberedningarna kunde få genom att gåvan kom.

Nej, mina herrar, det är nog så, att kvar står, trots världshändelserna eller just på grund av världshändelserna och trots den stora gåvan alldeles oförminskat hela det tvingande behovet av att det svenska försvarsväsendet äntligen måste, om det nu är möjligt, bringas in under enhet och plan och sammanhang — behovet av ett mycket genomtänkt och mycket omsorgsfullt avvägande, huru våra svaga krafter bäst skola användas för att ge ett gott resultat. Det står kvar, att vi få icke någon verklig kraft och vi få icke någon effektivitet i Sveriges försvarsväsen, om icke denna genomtänkta plan, i grunddragen åtminstone, blir åstadkommen. Och det står kvar, att i denna plan måste ovillkorligen frågan om pansarbåtstypen intaga en bland de allra viktigaste platserna, och därför kan den icke skjutas ut ur utredningen.

Det har för övrigt under de allra sista månaderna kommit fram ganska mycket, som tyder på, att den enighet, som på sin tid åstadkoms omkring F-typen, icke varit så alldeles odelad, som det

*Ang. krigs-
fartygs-
materiel.*
(Forts.)

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

på sin tid såg ut. Man kunde kanske till och med nu våga den förmodan, att den enigheten varit en smula konstlad i vissa avseenden. Herr Lindman talade nyss om, hur materielen utvecklas, han påpekade särskilt, hur artilleriets krav växer. Ja, det är just en av de allra viktigaste anmärkningarna — och har alltid varit det — emot F-typen, att dess artilleri icke har den kraft, som mången artillerispecialist ovillkorligen kräver av ett pansarfartyg med de dimensionerna och den kostnaden. Det bör icke alldeles förbigås i detta sammanhang, att under en mycket uppmärksam diskussion under höstens lopp framledes här i Stockholm utav en tjänsteman i flottan, en marindirektör, förslag om en typ till pansarfartyg, som med väsentligen mindre kostnad fick in ett starkare artilleri; att vid den diskussion, som då fördes, uttalade sig en av marineus mera framstående artilleriofficerare mycket bestämt emot den kompromiss, som F-båten innebar, icke minst på grund av artilleriets för låga kaliber; och att vid samma tillfälle en mycket framstående skeppsbyggare till och med antydde, att han för sin del hade förhoppning om att kunna konstruera ett pansarfartyg med ännu mindre displacement än herr Engströms och med ännu större artilleristyrka än detta.

Det är ju alldeles själfvallet, att jag på frågans nuvarande stadium icke faller något som helst omdöme om de nya uppslagen till typer. De kräva naturligtvis sin prövning och sin kritik. Men dessa nya uppslag ge dock i varje fall skäl för den mening, att F-typen må nu i och för sig vara ett än så gott fartyg — det har jag aldrig bestritt, utan alltid öppet erkänt — så kan det dock finnas anledning att överväga, om icke de ändamål, som vi anse oss behöva fylla med våra pansarfartyg, kunna vinnas med vida mindre medel, och kanske rent av vinnas säkrare på annat sätt än genom att fortgå på F-båtens väg. Även på denna grund är det alldeles tydligt, att just pansarbåtstypen verkligen på nytt kräver ett mycket allvarligt övervägande. Och jag undrar, om icke amiral Lindman själf, om han skulle vilja närmare höra sig för i flottkretsar, skulle på både det ena och det andra hållet få det svaret, att denna typ-fråga väl kunde vara värd en ny undersökning.

Jag återkommer därtill, att de senaste världshändelserna synas mig ha visat nödvändigheten att låta armén få vad armén tillkommer. Herr Lindman använde i sitt första anförande ett ord, som efter mitt förmenande bäst åskådliggör, varför det är, som armén i vårt land måste spela en så övervägande roll vid landets försvar. Det är, säger herr Lindman, så, att man under dessa sista månader har funnit, hur även de små nationerna kunna förmå något, när de »samla sina nationella krafter». Ja, just däri ligger det. Det är den nationella kraften, som måste samlas. Men den kraften samlas icke, såvitt jag finner, på en död materiel, som alltid för ett fattigt land eller ett i varje fall icke rikt land måste komma att i ojämförlig grad stå tillbaka gentemot större och rikare grannars materiel. Den kraften kan och bör däremot tagas ut till sista man genom att, om det behövs kalla hela nationens ungdom under fanorna, genom att göra det för dem möjligt att sätta in sin

»nationella kraft» i landets försvar. Därför är det, som just armén har, efter mitt sätt att se, dragits fram som den avgörande faktorn i ländernas försvarsberedskap, som det under dessa senaste månader blivit ännu mera klart för mig än någonsin förr, att även vi måste ta under allvarligt övervägande, vad den för oss i vårt läge betyder.

Då säger man slutligen: javäl, må så vara med utredningen i och för sig — men den går alldeles för långsamt. — När skall den någonsin bli färdig? Det är rätt egendomligt att iakttaga, med vilken iver och med vilka anspråk man nu vänder sig till dessa försvarsberedningar och fordrar, att de på momangen skola vara färdiga med sitt arbete. Här har i detta land suttit försvarskommittéer under många generationer. Jag har aldrig hört förut, att det varit så intensivt fråga om, när de skulle bliva färdiga, som det är nu. Herr Lindman har förebrående talat om, att de nuvarande försvarsberedningarna suttit i ett och ett halvt år; nu borde de väl »ha lärt sig», som orden så artigt föllo, så pass mycket, att de åtminstone borde kunna komma fram med ett förslag om pansarbåtar. Hur var det med herr Lindmans egen försvarskommitté? Den satt i tre år. Där fanns också civila ledamöter — det fanns verkligen civila ledamöter i herr Lindmans försvarskommitté — och dessa civila ledamöter gjorde väl, förmodar jag, sitt bästa för att »lära sig», även de. Men tre år behöfde denna kommitté för att komma fram med ett förslag, och jag vågar kanske påstå, att icke blev det resultat, som de under dessa tre års arbete vunno, sådant, att det i någon alltför hög grad ger anledning till att förhäva sig över de stackars försvarsberedningar, som nu sitta.

I ett avseende tror jag snarare, att man skulle kunna säga, att denna 1907 års försvarskommitté alldeles speciellt innebär ett varnande exempel. Ungefär vid den tid, där våra försvarsberedningar nu stå i sitt arbete, gjorde verkligen herr Lindman till den då av honom tillsatta försvarskommittén en hemställan, att den måtte framlägga typen för ett pansarfartyg och därom avge ett särskilt yttrande. Det kom under året 1909. Skall någon verkligen i detta ögonblick kunna på allvar påstå, att det varit till fördel för försvaret i dess helhet, att den saken då bröts ut och ledde till det då avgivna särskilda betänkandet? Kan någon nu inför försvarsfrågans läge i dess helhet, inför hela den bedrövliga motsats, som har uppstått mellan partierna inom försvarsfrågan, och som just har sitt ursprung i detta uttryckande av F-båtsförslaget från den kommitténs allmänna arbete, kan någon säga, att detta exempel manar till efterföljd? Jag tror, att om man har någon känsla av, hur ytterst allvarligt Sveriges försvarsväsende har i realiteten tagit skada av det förhastade steget 1909, så borde man icke försöka att pressa även de nu sittande försvarsberedningarna till att begå samma ödesdigra misstag, som begicks år 1909. Jag tror tvärtom, att det nu är mer än någonsin nödvändigt att låta frågan om pansarbåtstypen äntligen komma in i det sammanhang, som den aldrig borde ha ryckts ut ur, nämligen sammanhanget med hela landets försvar och med principerna för förhållandet mellan armén och flottan.

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

Herr Lindman har om försvarsberedningarna vidare sagt, att han icke väntade, att de skulle komma med någonting till 1914. Jag undrar, på vilka grunder herr Lindman kan säga det? Redan under remissdebatten i år fäste jag mig vid, att herr Lindman, med en viss säkerhet fann sig kunna yttra sig om vad som hade gjorts och vad som icke hade gjorts i försvarsberedningarna. Han påminde mig då snarast om en viss typ av journalist, den typen som, när det icke lyckas honom att intränga bakom en förlåt av hemlighållna förhandlingar, helt enkelt gör en gissning och tänker som så: det kan väl passa något så när. Mera är herr Lindmans yttrande i denna delen inte värt.

Jag har icke någon rätt att giva något löfte om tiden för avslutandet av försvarsberedningarnas arbete. Och jag kan icke heller hjälpa honom med att beriktiga hans gissning. Jag kan icke nu lova, att hela det stora värvet skall bli färdigt till 1914. Men det vill jag säga, att i denna stund finns det verkligen ännu mindre något skäl att med en sådan där säkerhet utifrån utan vidare dekretera, att ingenting kan bli färdigt. Det vet herr Lindman ingenting om. Och att han icke vet det, kan icke hjälpas, eftersom han icke sitter i kommittén.

Under tiden — säger emellertid herr Lindman — är det nödvändigt att göra någonting. »Låt oss åtminstone få en annan pansarbåt, om man icke vill taga F-båten» eftersom nu F-båten, fortsatte han, är som ett rött skynke för vänstern. Liknelsen är illa vald. Jag har för min del aldrig sett F-båten under något rött skynke. Jag har alltid sett den under den blågula flagga som jag tycker är det enda fälttecken jag kan tänka mig på en den svenska flottans pansarbåt, och jag har alltid uppfattat den såsom ett gott stridsfartyg, ehuru jag trots allt, som framförts till denna typs försvaret, icke kunnat värja mig för den, efter mitt sätt att se, grundläggande anmärkningen, att den är oss för dyr. Men om jag och mina meningsfränder sålunda icke kunnat gå med på F-båten, då är det icke heller så lätt gjort som det är sagt att komma med en annan i stället. Vi ha först den grundläggande svårigheten — vi kunna icke med öppna ögon begå det gamla felet från 1909 att rycka ut hela pansarbåtsfrågan ur sitt sammanhang? Och är det förresten någon, som på allvar vill säga, att det skall vara en så lätt sak att konstruera den nya pansarbåt, som vi kunna infoga i vårt försvarsväsende? Herr Lindman kan vara övertygad om, att allt vad dessa civila försvarsberedningar med inhämtande av den sakkunskap, som utanför dem står till buds, kunna göra, det skall göras för att så snart som möjligt få fram en sådan typ, som de kunna finna lämplig för landets försvar och avpassad efter dess allmänna läggning. När det skett och när den blivit inpassad i sitt sammanhang med det övriga försvarsväsendet, då kommer sanerligen icke ett ögonblick att förspillas att lägga fram förslag om den. Men förr kan det icke ske.

Mina herrar, försvarsberedningarna begära ännu en tid det råderum, som man från början dock tycktes ha för avsikt att giva dem, för att kunna göra sitt arbete så grundligt, så nyttigt och så för

framtidens fruktbarande, som det överhuvud taget är dem möjligt. De begära i fråga om pansarbåtstypen det rådrum, som just pansarbåtsinsamlingen från vissa håll sades komma att ge dem, om också denna insamling icke var avsedd *bara* att giva dem rådrum. Jag kan icke finna, att man har rätt att i denna hetsande ton och med denna våldsamma agitation, som nu i en hastig vändning brusat upp igen, utan vidare skjuta undan denna grundläggande fordran, som den kommittén, likaväl som andra kommittéer, har rätt att ställa.

Jag har bara några ord att tillägga. Under förmiddagen var det en av de då uppträdande talarna, som ställde den nu sittande regeringen och, jag förmodar, även det parti, som stöder regeringen, inför framtidens domstol. Han gjorde det med allt det — jag höll på att säga gravlika — allvar, som han i dylika högtidliga ögonblick plägar kunna iulägga i sina ord. Jag skall icke misskänna denna talares ärliga mening och icke misskänna, att det var ett verkligt känt patos, som låg bakom hans ord. Men det må han ursäkta, att det förefaller mig vara en smula »over Evne», när han tager sig friheten att här utan vidare uppträda som den, som siar om framtidens dom. Han är i denna sak åklagare — det sade han också själv. Vi äro de svarande, proklamerade han. Nå väl, vi skola tillåta oss att i vårt försvar inför framtidens domstol använda den ärliga övertygelsens och det strävsamma, det aldrig förtröttade arbetets vapen. Och skulle — det Gud förbjude — under det att detta arbete pågår, en olycka hända, så vill jag icke tro, att man skulle med skadeglädje peka på framtidens dom. Man skulle då också komma ihåg, att detta hade kunnat hända under vilken utredning som helst, icke blott under den, som haft olyckan att vara igångsatt av vänstern.

Det var en annan talare — det var herr Lindman — som rent av tillät sig säga, att den nuvarande regeringen och det liberala partiet leddes av den maximen: efter oss syndafloden.

Nej, herr Lindman, den regeln ha *vi* icke följt. Men det har funnits ett parti här i landet, vars försvarspolitik under många århundraden gick på en sådan väg, att man väl kunde fråga, om det icke kom ihåg den stora faran: efter oss kommer syndafloden. Det partiet tål bättre att jämföras med den samhällsklass, som en gång i den gamla regimens Frankrike sades leva efter den regeln. Det partiet, den svenska högern, har i årtionden representerat en på sin makt, sin ärvda ställning, sin formella rätt pockande samhällsklass, som glömde, att det under dess herravälde dock fanns hundra tusenden och miljoner, som också ville fram, som också ville ha någon-ting att säga, och på vilkas ärliga anslutning dock i grunden hela det svenska försvaret måste byggas, om det skall kunna leva. Det skall icke vara tillåtet att här med hån underkänna den svenska regeringens och det liberala partiets — för vilket jag här för talan — känsla och ansvar för det arbete i försvarsfrågan, till vilket vi gått. Känner man icke detta ansvar, frågade herr Lindman? Jo, skall jag svara, man känner det och känner det mycket tungt. Men om så är, har man också så mycket starkare känsla därutav, att nu

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

duger det icke att släppa taget mitt under arbetet, med risk, att alltsammans skall kastas tillbaka i kaos igen. Ingen, icke ens herr Lindman, lär kunna se någon utgång ur ett sådant kaos.

Vill verkligen denne talare ställa den svenska försvarsfrågan inför ett sådant läge, att vi kanhända skola på nytt få taga upp en F-båtsstrid på grund därutav, att ej heller den nya pansarbåtstypen har satts in i sitt nödvändiga sammanhang? Vill han driva oss till en försvarspolitik, som släpper det genom generationer framvuxna kravet på att få reda, planmässighet, enhetlighet, sammanhang i det svenska försvarsväsendet? Vill han det, då frågar jag: var är den statsmannens ansvarskänsla?

Det har icke kunnat sägas, och det skall icke kunna sägas, att de försvarsberedningar, som nu efter måttet av sina krafter ha gått att söka göra sitt bästa för Sveriges försvarsfråga, icke känna ansvaret för vad som kan komma ut av deras arbete. Vad det kan bli, kunna vi ännu icke uttala oss om. Men jag har den förhoppningen, att detta arbete i varje fall skall komma att bringa försvarsfrågan över ifrån det plan, där den hittills stått, till ett annat plan — jag skall icke begagna ordet högre, men jag kan ju få begagna ordet säkrare — att det skall bringa över försvarsfrågan från att så länge ha varit en den svenska överklassens, den svenska härskande klassens fråga — låt vara uppbumen av dess allra bästa övertygelse — till att bli hela svenska folkets stora fråga, att det verkligen skall lyckas att göra åtminstone något och kanske icke så litet för att åt hela detta svenska folk, som dock nu tagit sina öden i sina egna händer, ge de rätta inblicken i vad försvaret oundvikligen kräver av oss såväl som av andra folk, att det skall lyckas oss att samla ansträngningarna på de punkter, där det framför allt behöves, att det skall lyckas oss att skära bort vad som möjligen kunnat undvaras, eller som i varje fall icke är mest nödvändigt, och lägga ansträngningarna på de håll, där det framför allt äro oundgängliga, att det skall lyckas oss — jag slutar, såsom jag gjorde 1911 — att göra någonting av den gamla stolta lösen: ett folk i vapen.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lundblad: Herr talman! Det synes mig efter denna långa och envisa debatt icke kunna vara för tidigt att få svar på en enkel fråga, som jag skall tillåta mig att nu framkasta. Naturligtvis har denna fråga redan vid motionens väckande för motionärernas vidkommande varit besvarad, men jag skall likväl tillåta mig att här nu på grund av den långa debatten fråga: är då allting väl beställt med våra pansarbåtar?

Det synes, som om försvararna av vår nuvarande politik skulle vara fullt förvissade, att allt är bra som det är. Är det verkligen bra som det är, varför skall man då spilla dyrbar tid här med att debattera denna fråga? Då skulle vi motionärer verkligen stå här inför Sveriges folk och skämmas för den djärvhet, ja, jag vågar säga fräckhet, som tagit sig uttryck i vår motion. Men jag tillåter mig verkligen på allvar att tillbakavisa detta. Jag finner mig vara

i min fulla rätt, om jag här tror på auktoriteter. Om jag såsom jordbrukare vill få ett gott råd i jordbruksärenden, vänder jag mig icke till skraddare eller skomakare, utan alldeles givet till en jordbrukare, och vill jag i en byggnadsfråga få ett förståndigt svar, vänder jag mig alldeles givet till en byggmästare eller arkitekt. Så är det ock här. Vi motionärer hava stött oss på auktoriteter, och dessa auktoriteter tala ett aunat språk än herrar vänstermän här göra i dag. Jag tillåter mig citera vad en på alla håll mycket ansedd fackman på det sjö militära området uttalade 1910, och jag tillåter mig ordagrant upprepa det: »Alltsedan 1903 hava ej medel beviljats till stapelsättning av nya första klass pansarbåtar. Då man anser, att dylika fartygs livslängd uti den sjögående flottan ej kan väsentligen överstiga 20 år, böra våra nuvarande första klass pansarbåtar med ungefärligt iakttagande av nämnda tjänstetid öfverföras till lokalförsvaret: Svea omedelbart» — märk väl 1910 säger denne sjö militär, att Svea genast skulle öfverföras. — »Göta och Thule 1912» — d. v. s. redan i fjol — »Oden, Thor och Niord 1918, Dristigheten, Aran och Wasa 1921, Tapperheten och Manligheten 1923 och Oscar II 1926». Det är en auktoritet, som jag förväntar mig öfver, att icke de män, som i dag hava fört vänsterens talan, i någon mån tagit hänsyn till — men det passar ju icke i stycket!

Man har här i dag förebrått högern, och en talare på förmiddagen sade, att högern genom att väcka denna motion och genom att nu upplåsa en osund strid om pansarbåtstyper gjort försvaret en mycket stor otjänst, ja, gjort det i långt högre grad än den vänsterpolitik, som vi nu tadla. Jag skall tillåta mig att citera vad en av Stockholms större dagliga tidningar på tal om detta säger, ty den sak, som vi nu debattera är ju, huruvida pansarbåtarna äro i gott skick eller icke. Jag skall nämligen tillåta mig citera, vad Dagens Nyheter av den 2 februari detta år säger om våra pansarbåtar. Nämnda tidningsorgan, som herr Nilson i Örebro väl icke vill inregistrera bland högerns led, säger så: »Men huru gamla och i vilket skick äro egentligen våra pansarbåtar? De, som känna dessa 20-åringar veta också, i vilket tillstånd de genom ålder och förslitande övningsexpeditioner befinna sig, och att det skall vara det rena nödläget, som tvingar oss att använda dem, som meningen är, i första stridslinjen». Jag vill icke citera detta såsom uttalat av någon så ofantligt stor auktoritet på det sjö militära området, men i sammanhang med debatten i dag, då man påstår, att högern är ute för att göra försvarsfrågan en synnerligen stor otjänst, vill jag då säga, att vi befinna oss i sällskap med ett framstående vänsterorgan inom pressen.

Jag skall vidare be att få erinra om, att de militära myndigheterna i skrivelse till Kungl. Maj:t begärt att få anslag till bygandet av en första klass pansarbåt, och jag tillåter mig läsa upp, vad reservanterna i utskottet säga härom: »Av den utredning, som motionärerna förebragt, framgår, att de för flottans tjänstduglighet ansvariga militära myndigheterna i skrivelse till Konungen uttalat, att varje ytterligare uppskov med åtgärder för vår pansarflottas

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

upprättande innebär stora risker för riksförsvaret, vilka risker ökas i samma mån som uppskovet förlänges. För att kustflottan icke under det nu pågående utredningsarbetet skall över hövan försvagas kräves enligt myndigheternas åsikt såsom ersättning för de föräldrade pansarbåtar, vilka under den närmaste framtiden böra därifrån avföras, åtminstone en division nya pansarfartyg; och har därför på det kraftigaste tillstyrkts, att åtgärder snarast möjligt måtte vidtagas för nybyggnad av åtminstone två pansarfartyg utöver den av svenska pansarbåtsföreningen skänkta pansarbåten. Marinmyndigheterna hava därvid förutsatt, att pansarbåten Sveriges typ skulle för hela denna division komma till användning.»

Jag menar, att vi motionärer hava varit i vår goda rätt, då vi hava de marina myndigheterna och framstående sjömilitärer på vår sida och då till och med i det allvarsläge, vari vi befunno oss i vintras, det organ, som vill skydda regeringen, säger bestämt ifrån, att våra pansarbåtar äro åldringar, av vilka tre stycken måste strykas på en gång och icke kunna användas i första försvarslinjen.

Nu är det märkvärdigt med våra tidningar — jag vill icke särskilt pricka det nyss nämnda organet — men det är ganska be-tecknande, att samma organ, som sade detta den 2 februari 1913 säger nu, att ingenting har inträffat, varför vänstern nu skulle frångå den politik, som den förde i fjol. Denna fråga har under dagens lopp varit så mycket debatterad, och många skäl hava framförts, som hänföra sig till tiden mellan april i fjol och april i år. De behöva icke upprepas, men nog menar jag för min del, att då jag skrev på motionen, var jag i min fulla rätt. Jag, som icke det ringaste är fackman, hade det stora felet, att jag trodde på fackkunskapen, och i känslan av det ansvar, som måste vila på varje folkrepresentant i vår lagstiftande församling, anser jag mig, min plikt likmatigt, böra giva tillkänna min ståndpunkt såsom en varm försvarsvän. Jag må säga, att det gläder mig, att höra den sista ärade talaren kraftigt understryka den förhoppningen, att vi med den politik, som nu föres, slutligen skola komma fram till den styrka, som vi alla sträfvä efter, d. v. s. enighet i försvarsfrågorna. Ingenting hellre skulle jag önska, ty det är väl ändock icke annat än ett mycket sorgligt faktum, att en så viktig fråga som denna, landets största livsfråga, skall vara föremål för ständigt missförstånd partierna emellan. Detta måste ändå ändras.

Jag vill dock tillbakavisa det påståendet, att högern och vi motionärer skulle hava givit anledning till en försämring av läget. Nej, ansvaret känna vi tyngre än så. Vi måste väl ändå känna vad det betyder, då vi äro villiga att lämna våra söner under vapen. Vi hava då rättighet att med våra söner känna visshet om, att de vapen, som vi sätta i deras händer, äro av sådan beskaffenhet, att deras liv äro något så när tryggade.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Liljedahl: Herr talman! Jag har begärt ordet med anledning av ett uttalande av herr Vahlquist, som riktade sig mot

mitt yrkande i förmiddags, då jag sade, att ett krig komme att avgöras på svensk mark, d. v. s. genom sammanstötning med den svenska armén. Därmed har jag ingalunda sagt, att svenska flottan genast som lantkriget börjar träder ur aktivitet. Tvärtom är det väl alla flottans mäns livliga förhoppningar, att flottan, även om den kastas på defensiven, skall kunna bibehålla sin stridsfärdighet. Vi måste räkna med två möjligheter. Den ena är den, att den svenska flottan segrar till havs genast, och den andra att den kastas tillbaka på defensiven. Det är detta senare som jag anser vara sannolikt, om man räknar med ett krig med en stormakt. Taga vi till exempel vår östra granne, håller man för närvarande där på att bygga följande fartyg: 8 stycken stora slagskepp, 6 stycken pansardäckskryssare, 36 oceanjagare — Sverige har som bekant endast 8 jagare — samt 13 undervattensbåtar. Skulle vi svenskar nu ordna vårt försvar så, att vi, såsom en del vilja, lägga tyngdpunkten på flottan, och skulle vi således vara beredda på att ute till havs upptaga striden med en sådan överlägsen stormakts flotta, anser jag, att detta är att snedvrیدا vårt försvar och vi komma då att gå till nederlag. Vi kunna icke utnyttja hela folkets kraft, om vi lägga tyngdpunkten på flottan. Det är detta jag har sagt och menat.

För övrigt ber jag att få betona, vad jag också menade i förmiddags, att det finnes en auktoritet, som är större än alla andra, och det är sunda förnuftet. Detta är gemensamt för civila och militärer. Det sunda förnuftet säger nu, att här uppe i höga Norden, där vi hava längre vintrar än somrar, kommer ett vinterfälttåg att vara det mest sannolika. Då kommer ibland naturen och hjälper fienden och säger: jag skall lägga en bro över detta vatten, som skiljer dig från den, du vill angripa. Jag framhöll i mitt förra anförande, att, när vi sist hade krig med vår östra granne, då Finland blev taget, gingo de ryska stridskrafterna fram med tre arméer. En av dem 17,000 man stark gick över Ålandshav mot Döbeln, den andra armén gick över Kvarken och slog svenskarna vid Sävar och Ratan och den tredje armén, under Sjuvalovs befäl, tågade i 30 graders köld runt Bottniska viken. Jag menar, att en fälttågsplan emot Sverige sannolikt är gjord för vinterförhållanden, ty då kan den svenska flottan icke komma längre norrut än till havsisen, vilket vi också övertygades häromdagen, då vi hade att göra med herr Palmstiernas motion om den norrländska isbrytaren.

Med anledning av detta och mycket annat, som jag icke har tillfälle att gå in på, menar jag att vi måste räkna med, att det blir på svensk mark och med armén såsom fiendens huvudmotståndare, som ett eventuellt krig kommer att avgöras. Detta innebär ingalunda ett underskattande av flottans stora betydelse, vilken jag i förmiddags särskilt framhöll.

Så tager jag mig till sist, medan jag har ordet, friheten att under denna långa debatt om fartygsmaterielen blott få göra en eriuran om, att flottans materiel må bliva hur god som helst, så duger den till absolut ingenting, om icke den levande försvarskraften ombord på flottan blir den bästa möjliga. Medan vi vänta

*Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)*

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

på den nya pansarbåt, som vi hoppas skall komma till nästa år — det är åtminstone min livliga förhoppning, att den då kommer att föreslås — medan vi vänta på detta och medan flottans män kanske tycka, att det icke är så mycket att göra, ber jag att få hänvisa till, att de hade en ofantligt stor uppgift i att stärka flottan på ett annat område. Det förhåller sig nämligen så, att flottans matroser skulle man kunna få betydligt bättre i många avseenden. Många riksdagsmän ha gjort den iakttagelsen, att här på Stockholms gator uppträder ett ofantligt stort antal berusade matroser. För att kunna komma med statistik och vara säker på, huru det förhöll sig i detta avseende, gjorde jag i lördags en tre timmars rond genom stadsdelarne Norrmalm och Östermalm. För att vara fullt rättvis mot armén och flottan antecknade jag alla, vare sig de vore iförda arméns eller flottans uniform, antecknade, vilket regemente de tillhörde, eller om de tillhörde flottans station. Jag skall meddela denna statistik. Från flottan mötte jag mellan kl. 8—11 på kvällen 74 man, och av dessa 74 voro 10 berusade. Jag räknar nu inte med tveksamma fall, utan blott med dem, som jag var absolut säker på. Således var nästan varje sjunde matros, som jag mötte, berusad. Detta är fullständig skandal. Från ett infanteriregemente mötte jag 8 man, allra nyktra, från ett annat infanteriregemente 4 man, alla nyktra, från ett tredje regemente 31 man, 2 berusade, från ett fjärde regemente 33 man, av vilka 9 voro berusade — där var det illa ställt — från ett annat regemente 17 man, alla nyktra, och från ett sista regemente 11 man, alla nyktra. Sammanlagt mötte jag och införde i anteckningsboken 178 man; av dessa voro 21 berusade.

Jag vill blott med detta säga, att vi få inte så stirra oss blinda på krigsfartygsmaterielen, att vi glömma den levande försvarskraften, som är och förblir det allra viktigaste.

Herr talman! Jag vidhåller det yrkande, jag gjorde i förmiddags om bifall till utskottets hemställan.

Herr Thorsson: Jag begärde ordet, när herr Lindman rörde sig så friskt med procentberäkningar och därvid fick fram, att sedan 1903 hade vi byggt 0,0 procent pansarbåtar. Jag tog då och såg efter, vilka som egentligen varit ansvariga för sjöförsvaret sedan år 1903. Då kom jag till det resultatet, att Boström och Palander regerade sjöförsvaret 1903, 1904 och 1905; Staaff och Sidner år 1906; Lindman och Dyrssen år 1907, Lindman och Ehrensvärd 1908, 1909 och 1910; Lindman och Krusenstierna 1911 samt Staaff och Larsson år 1912 och den lilla tid, som hittills är förfluten av 1913.

Nu har jag, under den tid, jag har deltagit i det offentliga livet, icke sett, att det vankats så mycket ovet på alla de sjöministrar, som tjänstgjort i svenska regeringen sedan 1903, till sammantagna, som här har levererats till den siste sjöministern under sista kvartalet. Det tilltar i styrka med eu intensitet, som förefaller mig ge stöd åt mitt resonemang, att attacken är planlagd. Detta angrepp fortsattes här med synnerlig styrka av en amiral,

i svenska flottan, då han vill bevisa, huru orimligt det är, att pansarbåtarne Svea, Göta och Thule fortfarande användas, då de äro så sjöodugliga. En föregående talare erinrade om, att det väl icke var våra sjömiliterer obekant, att dessa båtar egentligen icke äro byggda för den trafik, som man här ifrågasatte att använda dem till nu under vinterövningarna. Och jag fortsätter fortfarande med den insinuation, som jag beskylts för att ha gjort i förmiddags, då jag sade, att det ingick i planen att skicka ut dessa äldsta pansarbåtar på vinterövning, därför att man skulle få ett praktigt agitationsnummer och för att man skulle kunna visa, huru uselt det var ställt.

Det har väl i flera år varit bekant av våra sjömiliterer att dessa båtar icke inneha samma sjöoduglighet som de nyare båtarne, vilka äro byggda efter starkare typ. För övrigt kan det väl sättas i fråga, om icke även ett större fartyg kunde råka lika illa ut. Det kan till och med inträffa, att det kan bli så stark sjögång att själva F-båten en vacker dag skulle råka ut för att få vatten i några rum under däck och även själva F-båten kan bli nedisad. Och då komma naturligtvis herr Lindman och alla de andra ivrarna för försvaret och säga: nu måste vi få en Dreadnought.

Sedan anförde herr Lindman synnerligen graverande anmärkningar mot den försvarsberedning som nu sitter, och ville göra gällande, att de endast förhalade tiden. Hur gick det till under herr Lindmans egen regeringstid? Satt icke även då en »försvarsberedning», då kom intet klander från högerhåll, åtminstone icke offentligt. Herr Lindmans sjöminister anförde 1907 i fråga om behandlingen av förslaget till nyanskaffning av sjökrigsmateriel följande: »Det är visserligen en tvingande nödvändighet att snarast öka vårt pansarfartygsmateriel, och jag måste vid sådant förhållande synnerligen beklaga, att förslag om anskaffning av dylikt materiel icke nu kan av mig framläggas. Innan nämligen nyss berörda utredning hunnit avslutas och de sakkunnigas förslag underkastats den ingående granskning, som ej mindre hänsynen till den nu utarbetade försvarsplanen än de med anskaffning av pansarfartyg förenade stora kostnaderna givetvis kräva, läser någon framställning till Riksdagen om beviljande av medel för anskaffning av dylikt materiel icke böra ifrågakomma.»

Detta var år 1907. År 1910 anförde herr Lindman till statsrådsprotokollet, att han inte ens då var färdig med sitt pansarbåtsförslag. Således hade den kommittén tre år till sitt arbete, och den hade ju ändå så mycken »sakkunskap» i sin mitt. Så säger herr Lindman vidare år 1910: »På sätt statsrådsprotokollet över sjöförsvarsärenden av den 20 augusti 1909 utvisar, yttrade jag då inför Ers Kungl. Maj:t vid föredragning av marinförvaltningens, chefens för marinstaben och inspektörens av flottans övningar till sjöss ovannämnda skrivelse, hurusom det kunde befaras, att ytterligare uppskov med nyanskaffning av pansarfartyg skulle synnerligen menligt inverka på möjligheten att hålla våra stridskrafter till sjöss på sådan ståndpunkt, att de förmådde fylla sin uppgift vid landets försvar. Omsorgen därom, att sjöförsvaret skall kunna ut-

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

göra ett tillräckligt kraftigt värn för vårt land i farans stund, manar sålunda, enligt min mening, särdeles starkt till nyanskaffning snarast möjligt av pansarfartygsmateriel. Men vid förevarande frågas bedömande måste naturligtvis den statsfinansiella ställningen komma att ötvå stort inflytande, och anser jag mig med hänsyn till denna icke kunna tillråda att för närvarande föreslå anvisande av medel till anskaffning av pansarfartygsmateriel.»

När sålunda herr Lindmans sakkunniga kommitté arbetat i tre år, så ansåg han sig av då rådande omständigheter icke kunna tillråda påbörjandet av pansarfartygsbyggandet! När jag ser den försiktighet, som då kännetecknade amiralen, och ser den hastighet, med vilken han vill åka nu, när det sitter »sakokunnigt» folk i beredningen — för att citera ett slagord — så förvånar jag mig verkligen. Det hänger icke på villkor tillsammans med den politik, som hans regering själv fört i föreliggande fråga när han reser sig upp och säger, att den nuvarande regeringen och den nu sittande försvarsberedningen icke fylla den uppgift, som de borde fylla för försvarets ordnande.

Den byggnadsplan, som herr Lindman slutligen lade fram år 1911 och som dock endast avsåg att ordna en del av vårt sjöförsvaret, gick ändå ut på en summa av i runt tal nära 100 miljoner kronor. Han lyckades visserligen genom den då varande majoriteten i Riksdagen genom gemensam votering få igenom detta beslut. Men det bör väl icke för vare sig herr Lindman eller någon annan här i kammaren, som i dag talat för reservationen, vara obekant, att valresultatet år 1911 oförtydligt sade ifrån, att den politiken vilja vi icke fortsätta med.

Jag frågar här: ha ni egentligen någon saklig rätt att rikta anmärkningar för långsamhet uti den undersökning, som igångsatts, då ändå icke den nu arbetande kommittén ens suttit halva den tid, tre år, som den förra kommittén, ehuru rik på många sakkunniga, ändock behöfde för utredning av nu ifrågavarande spörsmål. Jag tror, att herrarne få lov att gå hem och läsa över texten litet bättre.

Herr Hildebrand: Herr vice talman! Jag skall be att allra först få beröra en sak, som synes mig vara av viss vikt och som gäller förhållandet mellan opposition och regering. Vår riksdagsparlamentariska praxis är ju här som i andra länder en organism, som ständigt är i växande, och därför förefaller det mig, att man har ett visst berättigande att påvisa, om den växer åt något håll, som icke synes vara fullt överensstämmande med de grunder, som man vill tillämpa. Det förefaller mig, att det är bättre att högt uttala, vad som man och man emellan rätt mycket talats om i dag, det nämligen, att när den punkt på femte huvudtiteln, i fråga om vilken man kunde förutse, att den skulle framkalla mycken kritik ifrån oppositionen, förekom här i Andra kammaren i förmiddags, fick oppositionen rikta sitt mesta angrepp mot tomma regeringsbankar. Jag förstår mycket väl svårigheten för regeringens ledamöter att finnas i båda kamrarna, och man måste ju uttala såsom ett önskemål, att sådana debattpunkter, som vi haft i denna trettonde punkt,

mätte kunna mer, än vad hittills varit fallet, föredragas på olika tider i båda kamrarna. Men även när det blivit en kollision, såsom i dag, har det dock varit praxis, att regeringen delat sig i båda kamrarna, så att det alltid funnits i varje kammare åtminstone någon av de regeringsmedlemmar, som varit vana att uppträda i debatten vid en sådan punkt, som varit före. Jag tror, att det är nyttigt för oppositionen, att vid angrepp kunna vända sig direkt och öppet mot någon närvarande ledamot av regeringen, och jag tror även, att det för regeringen är nyttigt, att det blir en direkt växelverkan vid viktiga debattpunkter som i dag. Det är endast ett önskemål, jag härmed velat uttala, och jag ber att härefter få övergå till ett par punkter i debatten, därvid bortseende från en del missuppfattningar och förvrängningar av vad jag sagt i mitt anförande i förmiddags.

Den utmärkte historikern herr Edén synes ha en litet underlig uppfattning i rent strategiska och militärpolitiska frågor. Äv Balkankriget vill han draga den för våra förhållanden viktiga slutsatsen, att lantarmén vore så till den grad för mer än flottan vid försvaret, att man måste helt koncentrera sin uppmärksamhet på lantarmén och dess uppgifter. Nu antar jag, att det icke undgått herr Edén, att gränsen mellan Turkiet och Bulgarien liksom mellan Turkiet och två andra Balkanstater är så gott som helt och hållet en landgräns. Därför har erfarenheter i militärpolitiskt hänseende därnerifrån icke kunnat bliva fullt så bevisande för Sverige, som har ett helt annat läge, i det att nämligen vatten skiljer oss från våra grannar på åtminstone två viktiga sidor. Lika underligt var det, när herr Edén gentemot herr Lundström sökte framhålla, att Norrlands rikedomar icke kunde försvaras med hjälp av en flotta. Han förbisåg därvid, synes det mig, att om fienden lyckats erövra Stockholm, den lätt skulle i fredsvillkoren kunna få in, att Norrlands rikedomar ginge förlorade, och jag antar, att han icke förnekar, att flottan är synnerligen nyttig vid Stockholms försvar.

Herr Thorsson har anmärkt, att femte huvudtitelns slutsumma har stigit från föregående år, och herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet har sagt, att reservanterna velat öka disproportionen i femte huvudtitelns olika utgiftsposter genom att utöka slutsumman å hela sjöförsvarets budget, och han hänvisade till 1911 års val, vilkas resultat skulle vara till hinder för att denna femte huvudtitelns slutsumma växer. Detta förefaller mig vara en mycket egendomlig och besynnerlig ståndpunkt i en tid, när vi veta, att stark prisstegring på olika varor förefinnes, antagligen delvis vållad av ökad guldproduktion. När nu så är och man finner, att utgifterna i allmänhet stiga och icke minst på övriga huvudtitlar, så verkar det något egendomligt att vilja öppet förklara, att utgiftsbeloppet på femte huvudtiteln icke bör få stiga. Det är det samma, synes det mig, som att så småningom förkväva hela vårt sjöförsvär, ty en stegring av utgifterna är nog tyvärr nödvändig här lika väl som under andra huvudtitlar.

Herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet har här även uttalat sig om olika slag av fartyg. Han har förklarat,

*Ang. krigs-
fartygs-
materiel.*
(Forts.)

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

att typfrågan icke avgjorts, och att vi därför icke böra bygga nya pansarbåtar. Han har sedan sagt, att jagare icke kunna komma i fråga. Där är det visserligen icke tvist om typfrågan, men skulle vi bygga jagare, skulle proportionen mellan antalet pansarbåtar och jagare bli alldes snedvriden, och då böra vi icke bygga jagare. Då har han icke betänkt, att alla synas vara ense om, att flera pansarbåtar behövas. Skulle man nu börja bygga jagare genast, en först för att sedan få en hel division, och sedan finge nya pansarbåtar, skulle proportionen så småningom bli den riktiga och den disproportion, han talade om, endast finnas i några få år. Nej, man får det intrycket, att huvudsaken är att göra så litet som möjligt, och det är detta, som inger så starkt misstroende och så stora farhågor.

Vidare har herr Edén på det mest besynnerliga sätt dragit upp en jämförelse, hur det nu står till och hur det skulle ha sett ut, om den Lindmanska regeringen suttit kvar. Han förklarade uttryckligen, att han gav en faktisk bild av förhållandena. Han påpekade, att om den Lindmanska regeringens förslag gått igenom, skulle F-båten varit under byggnad för närvarande, och ingenting mera. Ja, hur vet herr Edén detta? Här har kommit en hel del världshändelser emellan, och det är mycket möjligt, att den Lindmanska regeringen skulle dragit ut konsekvenserna av dessa erfarenheter på ett helt annat sätt, än den nu sittande regeringen gjort. För övrigt, hur kan herr Edén veta, att icke den frivilligt sammanskjutna pansarbåten skulle ha kommit såsom en andra F-båt under intryck av de oörande världshändelser, som jag omnämnt? Det är ett något besynnerligt tal, då herr Edén säger, att han gav en faktisk bild, och det synes mig vara ett uttryck av en politisk cynism, som jag icke väntat hos denne talare.

Det mest beklagliga av den debatt, som förts här i dag, synes mig vara, att man varken från regeringshåll eller från ledande håll inom försvarsberedningarna fått någon som helst ordentlig ledning för sina beräkningar, när man kan få fram ett förslag i försvarsfrågan. Herr Edén sökte giva ett svar, men han stod som en sphinx, så att jag tror, att när man kommer att läsa det ordagranna stenografiska protokollet, blir det ofantligt svårt att få fram vad han menade eller vad han verkligen sagt. Den enkla och klara frågan är denna: när det nu tydligen icke kan beslutas något pansarbåtsbyggande i år, kan Riksdagen få ett förslag i den vägen nästa år, så att man då kan få något positivt åtgjort för pansarbåtsflottans förnyande? Jag skulle vilja formulera den frågan i förhoppning att om möjligt få svar från regeringshåll: *Är det möjligt att få ett förslag om pansarbåtsbyggande, icke blott om avsättning till en fond, till nästa års riksdag?* Ty om man på detta sätt först ser, hur 1911 års beslut om pansarbåtsbyggande upprivits, vidare ser, att 1912 års riksdag icke fått fatta något positivt beslut om pansarbåtsbyggande, och sedan ser motioner vid 1913 års riksdag förkastade och slutligen icke ens har någon förhoppning om att få fram pansarbåtsfrågan på annat sätt än nu till nästa års riksdag,

då får jag säga, att man intages av det djupaste missmod inför hela behandlingen av vår flottfråga.

Herr Edén slutade med att tala om ansvaret och sade, att man på visst håll hoppades och tänkte sig möjligheten av, att ansvaret för flottans utveckling kunde komma att tungt drabba de maktägande och att man gjorde detta — han syftade tydligen på mig — med en viss skadeglädje. Så är icke förhållandet, utan jag hoppas varmt och innerligt, att landet må förskonas från en sådan prövning, som skulle kunna giva den domen över de nuvarande maktägande. Jag vill tillägga, att ansvaret är tungt icke blott för dem, som, såsom herr Edén säger, leda landets öden, utan även för dem, som gå till opposition. För oss har det känts såsom en tvingande nödvändighet och skyldighet att föra fram denna fråga till Riksdagen och dess prövning. Vi äro övertygade om att landet och landets försvar lider en oerhörd skada genom allt detta dröjsmål. Ansvaret för dröjsmålet får sedan falla på andra.

*Ang. krigs-
fartygs-
materiel.*
(Forts.)

Herr Månsson: Herr talman! Bara ett par ord! — Jag har föfångt väntat svar på någon av de frågor, som jag framställt, vare sig det gällt materielen eller det gällt bemanningen eller det gällt högerens försvarsvilja, omsatt i praktik. Resonemanget här från högerhåll har erinrat mig om en historia. Det var en man, som var litet konstig. Då man frågade honom, hur gammal är ni, svarade han: pansarbåtar. Då man frågade, var är ni hemma, fick man till svar: pansarbåtar. Då man frågade, vilka äro era föräldrar, svarades: pansarbåtar. Jag har frågat högern här i förmiddags: hur skall en flotta se ut, vilken materiel är den bästa under nuvarande förskjutning mellan de skilda vapnen, vilken är den bästa flottan för ett land med våra kuster och skär, och vilken är den bästa för ett land med vår svaga ekonomiska bärkraft? Svar: pansarbåtar. Jag har frågat: vilja herrarna göra något för att bemanningen i flottan blir den bästa möjliga och ordna reservinstitutionen så, att varje fast anställd mans förberedelse till officersutbildning börjar om möjligt redan vid 14—15 års ålder och därefter fortskrider till mannaåldern? Svar: pansarbåtar. Jag har frågat högerens män, om de äro villiga att bära sin andel av landets bördor, i varje fall dess försvarsbördor, endast sin andel förstås, icke mer. Svar: pansarbåtar.

Man har här försökt visa, hur många miljoner, som Tyskland, Frankrike och andra länder använda till nybyggnader i förhållande till sin budget, och även den totala nybyggnadssumman, och man menar, att vi skulle proportionerligt använda lika mycket. Jag menar, att ett försvar aldrig är proportionerligt. När vår flotta går ut, då kan icke dess amiral, om det så vore herr Lindman, hissa den signalen: kom ihåg att nu får ni segra proportionellt, ty vi ha bara proportionella utgifter och proportionell bärkraft. Vi äro tvungna att antingen segra eller också förlora; antingen har man materiel, som duger, eller har man det icke. Och min mening är, att, hur man än orerar och resonerar i pansarfartygsstriden, är det dock så, att i första stridslinjen, i öppen kamp för att värna

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

våra kuster möt blockad och vid försök att hindra trupper från landsstigning, hjälper det varken med Oskar II, Svea eller F-båten; de äro visserligen icke jämngoda, men de äro lika hjälplösa. Jag har vid ett föregående tillfälle visat, att man har kanoner från 30,5 centimeter till 34,5 centimeter ute i världen, och att då komma med dessa extra korta 28 centimeters kanoner är bra meningslöst. Antingen skall man, som jag sagt, ordna sig för ett kombinerat jagare- och undervattensbåtsförsvar eller ock skall man ha pansarbåtsförsvar, men då skall det vara ett riktigt pansarbåtsförsvar. Man kan icke segra proportionellt, erfarenheten visar att det är omöjligt.

Här har nu ordats om vem som skulle ha ansvaret i detta fall. Ja, det kan ej tvistas om, huruvida detta faller på den klass, som nu i långa och många årtionden haft makten, men som vägrat att bidra med sin skärv till samhällsbördorna utan i stället vältrat dem över på de undertryckta och t. o. m. själv för egen räkning tagit skatt av dessa. Det faller på dessa som nu enständigt vägrat att svara på frågorna, om de ville vara med om att bära försvarsbördorna, om de ville taga del i kostnaderna för försvaret. Men den vänster, som nu råder, som har majoriteten i landet bakom sig, den ådrager sig ansvar, om den icke lär denna minoritet att bli samhällssolidarisk, och jag hoppas, att i samband med försvarsberedningarnas förslag också må framläggas ett skatteförslag, som ordnar det så, att försvarsbördorna drabba var och en efter förmåga, att ansvaret överflyttas även på dem, som *icke vilja fullgöra sina skyldigheter*, och att de, som ha makten, *lära de försumligen att göra sina skyldigheter*. Herr Lindman sade, att om regeringen ville, skulle den nog kunna intala sitt folk försvarsvilja och offervillighet. Jag undrar, om icke herr Lindman skulle kunna lära sitt folk försvarsvilja och offervillighet.

Herr Branting: Herr talman, mina herrar! Debatten har svällt ut och gått vida utöver den punkt, som närmast står på dagordningen. Det har här blivit allt mera en fråga om en uppgörelse mellan högern och liberalerna om vissa allmänna riktlinjer i de båda partiernas försvarspolitik. Måhända är det då lämpligt att även från vårt håll man något berör, utöver vad som redan yttrats, vår ställning till dessa allmänna problem.

Det var ett yttande av herr Lindman i hans stora anförande här, som särskilt jag för min del fäste mig vid, när han nämligen starkt pekade på det *ansvar*, som ligger på försvarsberedningarna. Det är sant, att på dem ligger ett ansvar, om också icke precis kanske av den art, som herr Lindmans ord kunde giva anledning till att antaga, då det såg ut, som om han menade, att på dem skulle läggas nästan lika mycket ansvar som på själva den ledning av landets öden, som vi för närvarande ha. Men det är riktigt att ett mycket tungt ansvar vilar på dessa försvarsberedningar, ty det åligger dem att för första gången göra ett *försök* att avväga de olika bördorna till de olika samhällsändamålen så, att det blir en rimlig proportion mellan dem inbördes, så att intet av det, som är av nödvändig vikt för samhällets fortsatta utveckling blir tillbaka-

satt i den närmast kommande framtiden. Det är detta svåra uppdrag, som försvarsberedningarna ha som själva grunden för sitt arbete, och icke minst tillkommer ju det förberedande arbetet härpå den finansiella avdelningen av beredningarna.

Man står alltså här inför ett problem, som just innebär själva brytningen med det gamla högernsystemet, ty högerns princip var ju under hela den tid, den satt vid makten, att framför allt och framför alla andra synpunkter tillse, att vad som kallades försvarsändamål, vad som många av oss mera begränsande benämna de militära ändamålen, skulle tillgodoses på *bekostnad* av vad som krävdes för de andra stora uppgifterna. Det har varit högerns syn på dessa ting, att de med en ensidighet, som stundom tagit sig rent frånstötande uttryck, på detta sätt intresserat sig för de så mycket omtalade »brandförsäkringspremierna». Ständigt, när man sig nedlägger och när man uppstår, har man velat att de må stå för ögonen till den grad, att de skymma utsikten för de verkliga förhållandena — vill jag påstå — i sambället. Det är nämligen *icke* så, att man ensamt genom att skaffa medel, anslag på anslag till de ständigt växande behov, som tekniken i sina framsteg skapar — det är icke så, att man därigenom verkligen stärker med varje sådan ansträngning ett folks försvarskraft. Här möter den sanning, som högern aldrig velat riktigt göra klart för sig, aldrig velat se i ögonen, att försvarskraften ligger *vida djupare* till sin rot än enbart i anskaffandet av dessa yttre anstalter: av en härorganisation, så och så beskaffad, i skapandet av en pansarbåtsflotta, som är större än vad vi hade för ett antal år sedan, men ändå jämmerligt liten, om det skulle gälla en kraftmätning med eventuella motståndares flottor, eller annat dylikt.

Det är dock sådana slags synpunkter, som högern alltid velat anlägga på försvarsfrågan, och vad har blivit följden? Jo, följden har oundvikligen blivit ett försummande av de stora breda folklagrens intressen för de ensidiga överklasssynpunkter, som högern anlagt i sin politik. Under bekämpande av arbetarklassens frigörelsesträvanden, under vägran att lyssna på rösterna om rättvisa och bröd därnerifrån, har partiet bara skjutit fram som sitt speciella särmerke, att de militära anspråken måste framför allt tillgodoses. Det folkpsykologiska resultatet härav har icke kunnat bli annat, än det blivit, allmän, stor motvilja, bitterhet och knot mot hela försvaret, fordran på och hopp om att helst kunna rasera alltsammans, när bördorna bara lassas på för *detta* ändamål. Vi äro nog villiga, har man visserligen sagt, att i nödfall försvara vårt land, om så skulle påkrävas, men här komma oupphörligen så många nya anspråk, nya bördor, och är det då möjligt att det skulle kunna skapas en anda av verklig offervillighet! Nej, det har icke varit möjligt att skapa en sådan anda, och den har icke heller kommit till stånd, utan den har mer eller mindre försvunnit. Man möter därför i vida folklager en verklig försvarsnihilism, en verklig likgiltighet för allt till försvaret hörande, som ibland tar sig uttryck i paradoxala överdrifter, vilka väl icke äro att allt för bokstavligt fästa sig vid, men som äro att beakta såsom symptom.

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

Nu föreligger den uppgift och det tunga och stora ansvaret för dessa försvarsberedningar att *försöka göra en omvändning* på den vägen, att försöka visa, att det dock bland dem, som ha något bestämmande över landets utveckling, börjar att finnas i mer eller mindre mån, men åtminstone i någon mån, en *vilja* till att fästa avseende vid kraven på, att vid sidan av de militära anspråken måste också de andra, som nu varit undanskjutna, i långt högre grad tillgodoses. Försvarsberedningarna ha att göra en gruppering av de utgifter, som rimligen kunna äläggas vårt folk, av de bördor, som rimligen kunna bäras av detsamma, och beakta, att vid sidan av det militära framträda en mängd civila uppgifter, som *måste* bli tillgodosedda, om det icke fortfarande skall bli otrevnad i landet, om det icke skall vara en ständigt åderlätning genom emigration av sådana, som vilja försöka komma ifrån allt detta, och om det icke skall — som jag tillät mig säga en gång förut vid ett tillfälle från denna talarstol — gå så, att Sverige blir till sist ett befäst fattighus. Det är dessa synpunkter, som äntligen kommit till ett genombrott med 1911 års val, och som genom vänsterpartierna ostridigt ha i gemensam tankegång förts fram, med mera accentuerande från vårt håll av, att högresystemet drivit upp bördorna för högt, medan det liberala partiet i detta fall som bekant intagit en mera reserverad, mera försiktig ställning, om man så vill. Välan, därom tvista vi icke nu, huvudsaken är, att det skall bli plats, utrymme för *de andra* uppgifterna vid sidan av de militära. Och då finnes det efter mitt sätt att se ingen annan väg, som vi böra gå för att kunna få fram en ändring i den andan, som eljest smyger sig förlamande över våra åtgärder på det militära området, än att vi beslutsamt visa, att det är meningen, att samhället icke längre skall vara en styvmor för de största delarna av sin befolkning. Må vi visa beslutsamt, att det är allvar i vår strävan, att största delen av det, som samhället kan uppbringa för sina gemensamma ändamål, må gå befruktande ut över massorna och giva dem de fördelar i detta samhälle, varpå de med rätta göra anspråk, men som alltför länge undanhållits dem!

Det är förunderligt — jag säger det uppriktigt utan tanke på att här måhända kunde vara frestande att tillgripa retoriska konstmedel — det är min uppriktiga mening, att det *är* förunderligt, att hela detta förhållande har gått högers ledande män så spårlöst förbi, att de fortfarande inbilla sig, att *huvudvikten* ligger på, att vi få större anslag till pansarbåtar, att vi få börja bygga på varven en båt till för något visst större antal miljoner! Nej, just på denna punkt ligger det dock särskilt nära att tänka: medan man ökar materielen, hur går det med bemanningen? Var och en vet, att därpå beror ofantligt mycket. Man kan sannerligen icke även med de grannaste pansarbåtar uträtta stort, ifall det blir allvar, om dessa båtar väsentligen bemannas med vakanser. Men för att *få folket med*, för att väcka den rätta andan hos det, så att det verkligen inser, vad det här kan gälla, hur skall man då kunna gå annan väg än att helt bryta med ett system som bara ropar på, att de militära intressena ständigt skola sitta i högsätet, ständigt stå i förgrunden, och att nya miljoner skola gå dit alltjämt, alltjämt! Nu när en li-

ten, efter vår mening alltför liten, första början är gjord till att låta miljonerna gå delvis åt annat håll — vi skulle önska, att det gick raskare, men vi skola ingalunda förneka, att det är god vilja visad i många punkter, för att förut försummade behov skola tillgodoses — nu när detta äntligen *börjar* ske, hur låter det då inne i Första kammaren? Jo, det lamenteras om miljonrullning till *andra* än militära ändamål och det sägs i förtäckta ordalag (jag hoppas, att det icke är alltför allvarligt menat, men man rör i alla fall vid de strängarna) att här begäras stora summor för folkpensioneringen, men under tiden bygges icke tillräckligt med pansarbåtar; nåväl, vi ha nog utvägar att sätta stopp för folkpensioneringen, om herrarna icke ta skeden i vackra hand beträffande pansarbåtarna!

Tro verkligen högerns män, att det är med en sådan taktik, som de skola återvinna det förtroende här i landet, som de med all rätt ha förverkat och som deras hittillsvarande obotfärdiga sinnelag i denna punkt visar, att de icke *kunna* återvinna och icke *böra* återvinna? Jag är viss om, att man här berör just kärnpunkten i den fråga, som vi här behandla. Vi behandla nämligen ett symptom, ett enskilt fall, där det, som herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet med all rätt framhöll, kommer till allra starkaste uttryck, hur linjerna skära sig mellan högerns och, jag kan väl i fråga om denna punkt säga, vänsterns gemensamma uppfattning.

Jag har härmed något belyst, varför vi från vår synpunkt måste anse, att det är en så ansvarfull, en så viktig och huvudsaklig uppgift, som åligger försvarsberedningarna då de skola söka åstadkomma den *avvägning* mellan de olika samhällsbehoven, som högern systematiskt skjutit undan och systematiskt försummat.

Sedan skall jag be att få tillägga något, med anledning av att det här har talats åtskilligt om den hotande situationen i världen och om de nya fakta som tillkommit. Jag skall icke nu gå närmare in på detta kapitel, det skulle föra alldeles för långt. Men det synes mig uppenbart att, när denna avvägning av civila och militära behov måste ske för svenska folket, förberedelsevis och förslagsvis i försvarsberedningarna, så må vi väl se till ögonblickets förhållanden, men vi böra dock alls icke låta oss förlamas i hela vårt övriga arbete för medborgarne här i landet och endast med förfäran konstatera militarismens triumftåg både till lands och sjöss genom de stora staterna och huru de mindre följa efter. Vi böra *också* konstatera det faktum, att mot ett sådant sakernas tillstånd som det, vilket vi nu bevittna, reser sig en allt starkare folkmening, reser sig över allt den *internationella arbetarrörelsen* med en energi, som ökas, i samma mån som attentaten från de militära anspråkens sida mot folkets penningpungar och på deras söners hela liv och existens bli allt mera våldsamma.

Jag tror, att det bör sägas ut, för att icke intrycket efter denna debatt skall vara alldeles svart i svart, att man dock icke må försumma att giva akt på de ljusningstecken, som också finnas. Man skall icke tro, att om än världen kan synas gripas av en yra, så måste vi för all överskådlig framtid drivas ut i en situation, där det bara blir att öka och öka rustningarna. Nej, visst icke, det finnes

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

lyckligtvis bättre tecken också och tidstecken, som vi icke uti en situation som den föreliggande böra försumma att beakta. Det går nog framåt trots allt, och den tid *måste* snart komma, då det skall gå upp för folken, att det tillstånd, som den nuvarande kapitalistiska ordningen skapar, är *ohållbart* och att denna regim driver oss ut i det rent paradoxala, till bördor, som världen aldrig förr har skådat. Man kan skönja bakom det nuvarande att det går fram mot en rent *defensiv* ordning för de olika staternas militära organisation, och man kan också tillägga, att visst förefinnas tecken till bildande av ett europeiskt statsförbund, genom vars tillkomst det kan tänkas en långt hastigare avskrivning av de militära bördorna, än man nu alls vill räkna med som möjligt.

Men när jag sagt detta och sålunda, som jag tror, med rätta pekar på att det icke är enbart mörkt för framtiden, att vi visst icke ha enbart det perspektivet att bjuda våra medborgare, att deras bördor skola bli tyngre och att det blir allt värre och värre runt om i världen — nej, det finnes också ljusningstecken! — när jag sagt detta, måste jag tillägga, vad jag också sade i början om den saken, att vi ha dock ej rättighet att *enbart* se på dessa ljusa tecken, vi hava icke rättighet att handla i detta ögonblick, som om vi redan vore framme vid den tid, då de verkliga, djupt allvarligt fredsviljande makterna i samhället sitta i högsätet och bestämma. Nej, vi få se verkligheten sådan den är, även när den är bister, och försöka att göra vad vi kunna för att nu åstadkomma i denna situation, vad som är det väsentligaste och viktigaste i alla våra försvarsproblem, en *folkanda*, som vill bära de *oundgängligen* nödvändiga bördorna, i växande känsla av, att vi ha något värdefullt i detta vårt land, som ger allt mer och mer åt sina söner och döttrar, i växande känsla också utav att *om* en fara skulle hota, vi alla skulle komma att stå såsom *en* man för Sveriges självständighet.

I detta anförande instämde herrar *Lindqvist* i Stockholm, *Tengdahl*, *Palmstierna*, *Wallin*, *Molin* i Södertälje, *Sjöblom*, *Kropp*, *Johansson* i Uppmälby, *Bärg* i Katrineholm, *Törnblom*, *Kloo*, *Magnusson* i Kalmar, *Borggren*, *Nilsson* i Tånga, *Ingvarsson*, *Berg* i Munkfors, *Strid*, *Forssell*, *Anderson* i Råstock, *Uddenberg*, *Leksell*, *Svensson* i Skönsberg och *Carlsson* i Frosterud.

Herr Lundström i Göteborg: Herr talman! Endast ett par ord. — Med anledning av det långa anförande, min ärade vän på uppsalabanken för en stund sedan höll, skulle tvivelsutan vara mycket att säga. Jag vill emellertid endast fästa mig vid en enda punkt i detsamma just därför, att han där, delvis i likhet med närmaste föregående talare, träffade det som låg innerst i hjärtpunkten i hela denna långa diskussion.

Det är icke blott om den ena eller den andra pansarbåten vi här hava diskuterat, utan det är verkligen om linjerna i stort för vårt försvar och vår försvarsvilja. Han sade — och han hade däri alldeles rätt — att ytterst kommer det an på, att vi kunna samla hela vår nationella kraft, då det en gång på allvar gäller. Det or-

det har sagts många gånger förr, men det ordet kan aldrig utsägas för ofta. Jag skulle då endast vilja säga min ärade gamle vän på uppsalabänken, vid vars sida jag i forna tider kämpat i den svenska försvarsrörelsen, att han vet mer än väl, att det, som mest i denna försvarsrörelses fortgång har hindrat detta arbete, har varit en strävan dag efter dag, år efter år, just ifrån vänsterhåll att göra försvarsviljan om intet, att göra försvaret misstänkt eller rent av ansett som onödigt. Han vet väl, att ännu under den senaste valrörelsen — i detta avseende dock med undantag naturligtvis för honom själv och några få verkliga försvarsvänner bland partiets talare — den valrörelsens vågor framför allt gingo i det tecknet, att försvarsoviljan skulle så mycket som möjligt underblåsas och tidigare för försvaret vidtagna åtgärder misstänkliggöras. Tror han, att det varit på detta vis, som den nationella samlingen kring det svenska försvaret skulle ske; tror han, att det är på detta vis som förarbetena gjorts till det svenska folkets samling i ärlig försvarsvilja? Ingen kan väl tro, att den sådd, som såddes under den senaste valrörelsens strider — jag var själv mångfaldiga gånger i tillfälle iakttaga den — att den sådd, som såddes till försvarsovilja och försvarshat, verkligen kan bära den frukt av nationell samling kring försvaret, av nationell samlad kraft, varom han talade. Det är förvisso icke ur den sådden, som sådant växer upp, lika litet som det är i det kölvatten, där »Lustiga Skånes» svarta vimplar vajade, som den verkliga försvarsviljan tändes, uppammas och blir stark. Det är intet tvivel om, att min ärade vän, som nu intager en ledande ställning inom det härskande partiet och som själv utan tvivel är en av de allra främsta medlemmarne i försvarsberedningarna, där insätter hela sin gamla försvarsviljas kraft för sin del för att kunna komma till det resultat, varom han talade, men jag får säga, att han får å andra sidan icke finna det underligt, om vi andra ännu så länge en smula tvekan och misstänksamt se på vad som månne komma i försvarsvilja och i samlad nationell försvarskraft ur den växt, som växer upp ur den sådd, om vilken jag talade, den växt som heter det samlade blocket, och om vi ännu så länge blott döma efter de gärningar, som vi se för våra ögon.

Det är min övertygelse, att han också skulle, då inom 13—14 månader åter valrörelsens vågor komma att gå över Sveriges land, kunna göra arbetet på insättande av hela den samlade svenska försvarsviljas kraft en synnerligen stor tjänst, kanske den största någon på länge kunnat göra detta arbete och det svenska försvaret, om han med den ledande ställning, han inom sitt parti intager, kunde åstadkomma att vid den valrörelsen icke längre hans parti sådde samma försvarsoviljas sådd, som det sådde vid den föregående valrörelsen.

Sedan överläggningen härmed förklarats avslutad, gav herr vice talmannen propositioner först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på bifall till den vid punkten fogade reservationen; och förklarade herr vice talmannen sig anse svaren hava utfallit med övervägande ja för den förra propositionen. Då votering emellertid be-

Ang. krigs-
fartygs-
materiel.
(Forts.)

Ang. krigs- fartygs- materiel. gärdes, blev nu uppsatt, justerad och anslagen en så lydande vote- ringsproposition:

(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller statsutskottets hemställan i punkten 13) av utskottets förevarande utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit den vid punkten fogade reservationen.

Omröstningen utföll med 146 ja mot 57 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkterna 14—21.

Kammaren biföll utskottets i dessa punkter gjorda framställningar.

Punkten 22.

Lades till handlingarna.

Punkten 23.

Utskottets hemställan bifölls.

Ang. utvidg- ning och mo- dernisering av flottans varv i Karls- krona m. m. *Punkten 24*, angående utvidgning och modernisering av flottans varv i Karlskrona m. m.

Uti två till utskottet remitterade motioner, väckta den ena, nr 1, inom Första kammaren av greve *A. Wachtmeister* och den andra, nr 4, i Andra kammaren av herr *Holmdahl*, hade hemställts, att Riksdagen ville till utvidgning och modernisering av flottans varv i Karlskrona i huvudsaklig överensstämmelse med ett av marinförvaltningen år 1912 uppgjort förslag på extra stat för år 1914 bevilja ett anslag av 688,500 kronor.

Vidare hade i en inom Andra kammaren väckt motion, nr 3, herr *Leander* hemställt, det Riksdagen ville besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, huruvida och i vilken omfattning kronövarvet i Karlskrona skulle kunna ombyggas och utvidgas för att kunna i vidsträcktaste mån tjänstgöra vid nybyggnader av pansarbåtar och andra krigsfartyg, samt för Riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Ytterligare hade till utskottet remitterats två likalydande motioner, väckta den ena, nr 41, i Första kammaren av herr *A. C. Lindblad*, och den andra, nr 42, inom Andra kammaren av herr *Ingvars-*

son m. fl., däri hemställts, att Riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte föranstalta om en allsidig utredning rörande Karlskrona örlogsvarvs modernisering och ställande under civil ledning, administrativt och i de delar, där så lämpligen kunde ske, även tekniskt, i syfte att å varvet utföra erforderligt nybyggnads- och underhållsarbete för flottan, liksom, i den mån så kunde ske, annat jämförligt arbete, samt för Riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Ang. utvidgning och modernisering av flottans varv i Karlskrona m. m.
(Forts.)

Utskottet hemställde,

a) att Riksdagen måtte med anledning av herr Leanders ifrågasvarande motion i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t måtte föranstalta om erforderlig utredning rörande Karlskrona örlogsvarvs utvidgning och modernisering, i syfte att å varvet skulle kunna utföras nybyggnader av pansarbåtar och andra krigsfartyg, samt för Riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda;

b) att herrar greve Wachtmeisters och Holmdahls ovan omfördä motiöner icke måtte av Riksdagen bifallas; samt

c) att ej heller herrar Lindblads och Ingvarssons förenämnda motiöner måtte vinna Riksdagens bifall.

Punkten föredrogs, varefter

Herr Holmdahl yttrade: Av utskottets välvilliga motivering framgår tydligt, att utskottet icke blott beaktat, utan också åberopat de skäl, jag i min motion anført till stöd för min hemställan om en utredning och modernisering av flottans varv i Karlskrona. Då nu emellertid utskottet ställt i utsikt en utvidgning och en modernisering i större omfattning, än jag själv vågat föreslå, så har jag naturligtvis ingenting att erinra mot den utredning, som utskottet av sådan anledning ifrågasätter. Jag yrkar därför bifall till utskottets hemställan i denna punkt. Men jag gör det under uttalande av den förhoppning, att den utredning, utskottet sålunda ifrågasatt, och de övriga förberedande arbetena måtte så bedrivas, att, då försvarsberedningarnas arbeten hunnit slutföras, Karlskronavarvet måtte stå rustat att utföra de fartygsbyggen, som då kunna bliva beslutade.

Härpå anförde:

Herr Ingvarsson: Herr talman! Jag skall anhålla att få ge uttryck åt en önskan även jag med anledning av en annan motion i denna punkt. Utskottet har välvilligt nog skrivit, att det har beaktat de synpunkter, som i denna motion ha framförts angående varvets ställande under civil ledning i administrativt och delvis även i tekniskt hänseende.

När man här i dag under nära tio timmars debatt har hört, huru stora ekonomiska uppoffringar som fordras för flottan, så har man rättighet att säga, att det vore synnerligen önskvärt, att de medel, som anslås, också användas på bästa möjliga sätt och att

Ang. utvidgning och modernisering av flottans varv i Karlskrona m. m. (Forts.)

ingen misshushållning sker. Men det kan tänkas, att det därvidlag brister åtskilligt för närvarande, och att det därför är skäl i att granska, om icke besparingar härvidlag kunna äga rum. För min del är jag livligt övertygad om att så är förhållandet. Och jag vill tillägga det, att, när det civila förståndet fått plats i försvarsberedningarna, vilka man helst velat förbehålla åt den militära sakkunskapen, så är det väl också rätt och lämpligt, att det civila förståndet användes, där det är mest hemmastatt, nämligen i administrativa arbeten och för övrigt i fråga om fartygsbygge och dylikt.

Jag vill icke göra något yrkande på grund av den jämförelsevis välvilliga motiveringen för utskottets hemställan i anledning av denna motion, men jag tillåter mig understryka lämpligheten och riktigheten av att, när Kungl. Maj:t låter verkställa den utredning, som här ifrågasättes, man även måtte rätt eftertryckligt undersöka behovet av en omläggning av den beskaffenhet, som jag tillåtit mig föreslå, ty att man kan vinna mycket på den vägen, därom är jag fullkomligt förvissad.

Herr *Lindqvist* i Stockholm instämde häruti.

Herr Kloo: Herr talman! Jag kunde vara nöjd, ehuru utskottet avstyrkt vår motion, då det i alla fall ju i sin motivering har talat om, att det kan vara lämpligt, att det i samband med den förnyade undersökning, varom utskottet talar, tages under omprövning sättet för varvets ändamålsenliga och ekonomiska ledning.

Jag ber blott att få yttra några ord just angående den i motionen omtalade civila ledningen av varvet. Det är naturligtvis icke dräkten eller själva anställningen, som utgör huvudsaken, utan den utbildning, som varvets ledning och ingenjörer ha. Jag vill gärna medgiva, att varvets nuvarande ledning, varvschefen vid flottans varv i Karlskrona, är en mycket intresserad och duglig man, ja, så intresserad, att jag tror, att det var mycket länge sedan flottans varv hade en så intresserad chef som det nu har. Men vad blir följden av att han är duglig och skicklig? Jo, att han en vacker dag befordras till amiral och kommer därifrån. Hade han varit mindre duglig, så hade han kanske fått stanna kvar.

Det är också så, att dessa ingenjörer, som tjänstgöra på varvet, ganska ofta och omotiverat skickas från dessa platser. Jag har här en skrivelse från en i flottans tjänst anställd ingenjör, som skriver — jag skall bara läsa upp några ord: »Mellan tiden 1 augusti 1912—1 april 1913 ha icke mindre än sex olika personer tjänstgjort som verkstadschef, detta tack våre sjökommenderingar».

De av flottans ingenjörer, som äro kommenderade vid varvets skeppsbyggnader, ha icke fått någon speciell utbildning i detta yrke, men äro i många fall intresserade för detsamma. Bäst de så äro ssyselsatta med sitt arbete, bli de sjökommenderade. Vore nu ledningen sådan, att det vore särskilt utsedda skeppsbyggnadsingenjörer, som icke hade något annat att göra än att sköta denna tjänst och sluppe sjötjänst, så bleve nog ledningen och byggandet betydligt billigare och ändamålsenligare. Likaså vore det bra mycket lyck-

ligare, om krigslagarna icke tillämpades i fråga om varvets arbetare. *Ang. utvidgning och modernisering av flottans varv i Karlskrona m. m.*
 Nu råder det beklagliga förhållandet, att varvets arbetare behandlas som militärer och stå under krigslagarna, och för förseelser, som vid en civil verkstad möjligen skulle ådraga dem en anmärkning eller dylikt, har det hänt att de blivit arresterade samt erhållit straff enligt nämnda lagar. Detta är naturligtvis icke på sin plats.

Det är dylika synpunkter, som varit bestämmande för mig, då jag varit med om att väcka denna motion, som ju går ut på att ledningen av Karlskrona skeppsvarv måtte organiseras i likhet med ledningen på civila varv. Jag har också erinrat om att det skulle kunna vara lämpligt, att man vid ett sådant varv även finge bygga civila båtar och ombesörja dylika arbeten. Det händer visserligen ibland i enstaka fall, att flottans varv får om hand reparationer av båtar, som råkat i haveri, då båtarna icke kunnat annorstädes repareras.

Den här ingenjören, varom jag nyss nämnde, har också skrivit om något annat, nämligen angående ritkontoret. Han anser, att det borde vara mera kompetenta och tekniskt bildade män, som anställas på detta kontor. Som förhållandet nu är, är det huvudsakligen gamla gubbar, som gå där och stampa sedan sin ungdom och icke besitta någon vidare teknisk bildning.

Det är således dessa synpunkter, som jag ber måtte bevaras i minnet vid den utredning, som kommer att äga rum, speciellt att det blir tekniskt bildade personer, som uteslutande få till uppgift att syssla med varvets byggnader och ledning, så att det icke kommanderas dit personer endast för tillfället eller mellan sjökommenderingar. Jag nämnde i början av mitt anförande att den nuvarande varvschefen var en duglig och för sitt kall mycket intresserad person, men detta innebär inga garantier för att en kommande varvschef blir lika intresserad. Det är ett gammalt ordspråk, som säger, att »den Gud giver ett ämbete, giver han även förmågan att sköta det», men jag tror, att herrarne inse att den teori, som ligger häri, är allt för gammalmodig. Och att chefen för sjöförvarsdepartementet skulle kunna giva den officer, som blivit ditkommenderad, förmågan att sköta sitt ämbete, det är icke så alldeles säkert.

Jag har som sagt, herr talman, icke annat yrkande att framställa än om bifall till utskottets hemställan, men det vore som sagt önskligt, att de synpunkter, som här blivit framförda, också vid kommande utredning togos i beaktande.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 25—28.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 29, angående anläggning av vattenledning från Göteborgs stad till Nya varvet m. m.

Med tillstyrkande av bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning hemställde utskottet, att Riksdagen måtte för anläggning av

Ang. anläggning av vattenledning från Göteborgs stad till Nya varvet m. m.

Ang. anläggning av vattenledning från Göteborgs stad till Nya varvet samt för anordnande av vatten- och avloppsledningar inom Nya varvet m. m. bevilja på extra stat för år 1914 ett anslag av 104,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att låta i mån av behov förskottsvis utanordna detta belopp redan under innevarande år.

varvet m. m.

(Forts.)

Häremot hade emellertid reservation avgivits av herrar *Thorsson*, *Rydén* och *Lindberg*, som ansett, att utskottet bort föreslå, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning icke för närvarande måtte av Riksdagen bifallas.

Efter föredragning av punkten yttrade:

Herr *Thorsson*; Herr talman! I denna punkt har jag icke kunnat följa utskottsmajoriteten, utan tillsammans med ett par kamrater i utskottet reserverat mig.

Den här frågan var föremål för Riksdagens behandling 1910, men avlogs då på den grund att man tyckte, att de bestämmelser och villkor, som Göteborgs stad uppställde för skyldigheten att leverera vatten till Nya varvet, voro av allt för hård art, voro för stränga. Man uttalade sig då för möjligheten att lösa denna vattenledningsfråga på så sätt, att man genom borrhål borde försöka skaffa vatten på artesisk väg. Nu har man gjort en undersökning på detta område, och de undersökande myndigheterna ha kommit till det resultatet, att man med denna utväg icke på ett ändamålsenligt sätt eller i tillräcklig grad skulle kunna skaffa det vattenbehov, som erfordras för Nya varvet.

Emellertid förefaller det mig, som om de bestämmelser, Göteborgs stad fortfarande satt, äro så hårda, att statsverket icke utan synnerligen trängande skäl skall biträda desamma. Här begär Göteborgs stad, att statsverket skall betala hela anläggningskostnaden för vattenledning både inom Nya varvets område och å stadens mark, för den rörledning och vattenledning som lägges från Nya varvets gräns in till stadens vattenledning, och att statsverket skall bygga en för Nya varvets område behöfelig vattenreservoir, med ett ord alla kostnader, som erfordras för anläggningen i fråga, skall statsverket vidkännas. Men den dag, som Nya varvet inkorporeras med Göteborgs stad, skall staten lämna ifrån sig hela denna anläggning till Göteborgs stad med full äganderätt, och Göteborg skall äga rätt att, före inkorporeringen, från denna vattenledning tillkoppla vattenledningsrör även till andra avnämare, som eventuellt kunna behöva vatten. Huru jag än läser det här uppgjorda förslaget, kan jag icke finna annat, än att Göteborgs stad tagit för sig ganska rundligt, och att staden icke velat visa statsverket samma tillmötesgående i fråga om vattenledningen, som Göteborgsintresset pretenderar av staten i fråga om bidrag till flytdockan, där man fordrar, att statsverket skulle betala mycket gentilt till ett intresse, som huvudsakligen var göteborgskt.

Detta ärende har varit föremål för behandling hos Göteborgs stadsfullmäktige två gånger. Första gången stipulerade man, att

statsverket icke allenast skulle anlägga den dyrbara vattenledningen, utan till och med för det vatten, som statsverket skulle ha, betala ett exceptionellt pris i jämförelse med vad andra vattenförbrukare i Göteborg hade att betala. Nu har man äntligen kommit så långt, att Göteborgs stadsfullmäktige ansett, att kronan skall kunna få köpa vatten av Göteborgs stad till *samma pris som andra vattenförbrukare*; och man har till och med gått så långt i frikostighet mot statsverket, att staten efter nuvarande bestämmelser får *flytta en kran inom Nya varvets område utan att särskilt behöva fråga Göteborgs stad om denna stora frihet*. I de gamla bestämmelserna var det föreskrivet, att man icke ens fick flytta en kran utan särskilt tillstånd. Bestämmelserna äro särskilt typiska för ett samhälle, som blott vill taga av statsverket, men intet vill giva. Om Göteborgs stad hade haft så pass goda vattenledningsanordningar, att den verkligen kunde förse Nya varvet med dess vattenbehov, utan att staten behöfve vidkännas extra kostnader, så kunde saken vara förlätlig, men nu är det så dåligt tryck i vattenledningen i Göteborg, att statsverket skall inköpa en särskild motor för att sedan Göteborgs stads vattenledning släppt vattnet fram till Nya varvet själv genom särskilda anordningar pumpa upp detta vatten i en reservoar, vilket kommer att vålla årliga kostnader.

Jag har för min del icke kunnat biträda detta förslag. Jag tror nämligen, att statsverket skulle kunna ernå mycket rimligare villkor vid förnyade underhandlingar med Göteborgs stad, och det är ur den synpunkten jag tillåtit mig att yrka avslag på förslaget, sådant det nu föreligger. Den borring, man företagit för att söka efter vatten, har åtminstone icke försämrat vattentillgången vid Nya varvet, och för eldsläckning och dylika behov har man ju tillräckligt med vatten i Göta älv. Nya varvets vattenförhållanden äro icke sämre nu än de voro före denna undersökning. Och om det är sant, såsom det påståtts, att det är meningen att inkorporera Nya varvet med Göteborgs stad, finner jag det dubbelt onödigt, att statsverket skall underkasta sig de avsevärda kostnader, som krävas för anläggandet av denna vattenledning.

Då tiden är långt framskriden, skall jag sluta mitt anförande här och anhålla om avslag på utskottets framställning och bifall till min reservation.

Herr Nilson i Örebro: Herr talman! Jag ger den ärade talaren rätt däri, att Göteborgs stads villkor äro tämligen hårda, men vad man icke kan vrida, måste man lida, säger ett ordspråk, och jag tror, att det härvidlag är alldeles nödvändigt för staten att lida de hårda villkoren. Den ärade talaren nämnde själv, att det hade gjorts försök att medelst artesisk brunnsborring åstadkomma vatten; och med vilket resultat? Jo, med det resultat, att man erhöll 3,3 liter vatten per minut. Dessa försök ha ådragit staten ganska stora kostnader. Jag tror icke, att det är någon idé att fortsätta med dessa så litet resultat givande undersökningar, och i olikhet med den föregående ärade talaren betvivlar jag storligen, att man kan genom förhandlingar med Göteborgs stad ernå billigare villkor. Folket därnere måste ha vatten, det är ändå en rimlig fordran. Och med så

Ang. anläggning av vattenledning från Göteborgs stad till Nya varvet m. m.
(Forts.)

Ang. anläggning av vattenledning från Göteborgs stad till Nya varvet m. m.

mycket folk, som det finnes vid militärstationen, är det alldeles uppenbart av betydelse, att de få gott vatten och få det så snart som möjligt.

Det är därför som jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

(Forts.)

Vidare anfördes ej. Sedan herr vice talmannen framställt propositioner å de under överläggningen framkomna yrkandena, blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 30—33.

Utskottets i nämnda punkter gjorda framställningar blevo av kammaren bifallna.

Punkten 34.

Lades till handlingarna.

Punkterna 35—43.

Kammaren biföll vad utskottet föreslagit.

Ang. anskaffande åt Karlskrona fästning av haubitser m. m.

Punkten 44, angående anskaffande åt Karlskrona fästning av haubitser m. m.

I en inom Första kammaren av herr *V. Olsson* väckt motion, nr 25, hade hemställts, att Riksdagen ville bevilja ett anslag av 2,200,000 kronor, därav hälften eller 1,100,000 kronor för år 1914, till skyndsamt anskaffande av ett batteri svåra haubitser och två smärre batterier snabbeldspjäser i Karlskrona fästning, ävensom bemyndiga Kungl. Maj:t att under loppet av innevarande år av sist-nämnda belopp förskotta erforderliga medel för arbetets påbörjande snarast möjligt.

Utskottet hemställde, att ifrågavarande motion icke måtte av Riksdagen bifallas.

Vid punkten var emellertid fogad en reservation av herrar greve *F. Cl:son Wachtmeister*, friherre *Gripenstedt*, greve *Klingspor*, *Ekelund*, *H. H. K. Ericson*, greve *C. B. Hamilton*, *Andersson* i Skivarp, *Odqvist* och *Lemke*, vilka förklarar sig anse, att utskottet bort hemställa om bifall till den i ämnet väckta motionen.

Sedan punkten föredragits, erhöles ordet av

Herr *Holmdahl*, som anförde: Herr talman, mina herrar! Inom det samhälle, jag tillhör, har det under de senaste åren varit en offentlig hemlighet, att försvarsanordningarna vid Karlskrona station i det afseende motionären angivit icke befinna sig i tillfredsställande skick.

Man har alljämt förgäves väntat, att några åtgärder skulle vidtagas för att undanröja dessa missförhållanden, som vid ett krigstillfälle skulle kunna medföra den allra allvarsammaste fara för vårt land. Med den kännedom jag har om de lokala förhållandena i Karlskrona skulle jag kunna i detalj redogöra för de brister, jag här åsyftar, och jag skulle också kunna åtminstone giva en antydning om de följder, en underlåtenhet att undanröja dessa brister skulle medföra. Men denna fråga är av synnerligen ömtålig och grannlaga natur, och jag skall därför icke tillåta mig att för kammaren framlägga mina erfarenheter. Så mycket anser jag mig dock kunna säga, att om kammarens ledamöter hade den inblick i förhållandena, som jag har förskaffat mig, så är jag livligt övertygad om, att flertalet skulle skänka sin röst för bifall till det föreliggande förslaget. Riksdagen har ju år efter år beredvilligt anslagit betydande belopp till nya anordningar och till förbättringsarbeten vid Karlskrona station, och jag vill hoppas, att så också kommer att ske för framtiden. Men härav följer också en förpliktelse för Riksdagen att se till, att de värden, dessa anläggningar representera, icke äventyras, utan väl bevaras och försvaras, och det är detta som är syftet med den föreliggande motionen.

Nu inser jag mycket väl, att det innebär en svaghet att denna fråga framförts av en enskild motionär och att man följaktligen saknar den officiella utredning, som Riksdagen med skäl kan fordra, då det gäller anslag och försvarsanordningar av den betydelse, som här är ifråga. Men jag vågar dock påstå, att vilken utredning, som än kan presteras i denna sak och vilka sakkunniga, som än må höras i denna fråga — därom tordenog alla vara överens, att just de anordningar, motionären här har ifrågasatt, äro de, som i första hand äro av behovet påkallade.

Nu torde man möjligen invända, att denna fråga är föremål för försvarsberedningarnas utredning, och att dessa beredningar komma att ägna den all den uppmärksamhet den förtjänar. Ja, jag tvivlar ingalunda därpå, men det torde dock dröja en avsevärd tid, innan försvarsberedningarnas förslag föreligger, och ännu längre, innan dessa förslag hinna realiseras, och under den tiden kan mycket hinna inträffa. Det är icke mer än några månader sedan Kungl. Maj:t på grund av de då rådande utrikespolitiska förhållandena ansåg nödigt att utrusta en betydande del av vår flotta för att skydda de södra och västra kuststräckorna. Det skulle förvåna mig, om icke även regeringen vid det tillfället hade någon känsla av den fara, som bristerna uti försvarsanordningarna vid Karlskrona innebära. Nu är dess bättre krigsfaran förbi, men huru länge detta varar, vet man icke; man vet icke ens, vad den närmaste framtiden bär i sitt sköte.

Då nu ingen inom utskottet, såvitt man kan se av utlåtandet, har förnekat att ett behov av dessa försvarsanordningar förefinnes och då Första kammaren redan har bifallit reservationen utan votering, vågar jag vädja till kammarens ledamöter att icke låta de formella betänkligheter, som utskottet anfört, avhålla sig från att rösta bifall till den föreliggande motionen. Då jag säger, att här ligger fara i dröjsmål, så är detta icke en tom och betydelselös fras och icke heller ligger det någon överdrift i detta mitt påstående.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan och bifall till reservationen.

*Ang. anskaf-
fande åt
Karlskrona
fästning av
haubitser
m. m.
(Forts.)*

Ang. anskaf-
fande åt
Karlskrona
fästning av
haubitser
m. m.
(Forts.)

Vidare yttrade:

Herr Nilson i Örebro: Herr talman! Det spörsmål, som här föreligger, är ingalunda nytt. Saken fördes fram redan för över tio år sedan av dåvarande chefen för kustartilleriet, general Centerwall. Den enda påföljden av hans framställning torde vara tillsättandet av 1906 års kustförsvarskommission. Denna blev färdig med sitt betänkande i juni månad 1908. Betänkandet är hemligt, men om dess innebörd kan man ju få en viss uppfattning, då man får veta, att kostnaderna för genomförande av kommissionens plan skulle bli för en gång över 111 miljoner, och att den årliga kostnaden för vapnet skulle mer än fördubblas. Man må då icke förvåna sig över, att kommissionens förslag verkade, lindrigt sagt, avskräckande. Uttrycket är icke mitt eget, utan nuvarande chefens för kustartilleriet, general Wrangel.

Det är också att märka, att 1907 års försvarskommitté icke kunde taga upp dessa spörsmål på det sätt, som kustförsvarskommissionen hade tänkt sig, utan ansåg sig kunna tillstyrka endast en mycket ringa del av kommissionens förslag. Jag vill visst icke bestrida att det behöves förstärkningar av Karlskrona fästning, men vad man kan ha olika meningar om och vad som ännu icke är avgjort det är, i vilken ordning och på vilket sätt förstärkandet av kustförsvaret skall ske. Nuvarande chefen för kustartilleriet, som synes ha kommit till en viss insikt om att det bästa ofta är det godas fiende, och att det i den nödvändiga begränsningen, jag förut talat om, ligger en styrka, har uttalat sig för en radikal ombestyrkning av positionerna, en ombestyrkning, som visserligen skulle innebära en betydlig minskning av antalet pjäser på fortet och batterierna, men varigenom enligt hans uppfattning positionernas effektivitet skulle ökas. Det synes mig då uppenbart, att detta förslag kommer att bli föremål för en omsorgsfull och noggrann omprövning, men det synes mig också nödvändigt att taga upp *hela* detta problem, *hela* denna plan i *ett sammanhang* och låta den på det sättet bliva prövad. Man måste se till, att den reducerade planen leder till ett avslutat helt. Att nu taga vad som motionsvis ifrågasättes, utan att planen blir i sin helhet prövad, är icke det rätta sättet att gå till väga. Riksdagen har så många gånger, t. o. m. av Kungl. Maj:t inbjudits att lappa på än här än där, utan att man efteråt kunnat finna en ledande tanke i förslagen, och jag ber att få säga det, att detta gäller icke minst med avseende på kustpositionernas bestyrkning. Det synes mig sålunda betänkligt att på grund av en viss stämning, som synes vara för handen biträda en enskild motionärs framställning i ämnet. Riksdagen synes mig ha anledning att beklaga sig över, att den förut varit med om att biträda Kungl. Maj:ts lappningsverk. Jag anser, att vi icke ha några garantier för att ett fortsättande på den vägen på grund av en enskild motionärs framställning skulle leda till ett *bättre* resultat.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Indebetou: Herr talman, mina herrar! Även med risk att inför den mycket sakkunnige ledamoten av statsutskottet, herr Nil-

son, uppträda som auktoritet på området och därvid kanske utsätta mig för samma tillmåle som på förmiddagen, nämligen att reservofficerare icke ägde någon vidare sakkunskap i minfrågor, och även om jag skulle försöka taga herr Nilson ur den uppfattningen, genom att bevisa att jag känner till både det rörliga och det fasta minförsvaret och mycket annat, som jag icke vill beröra i detta sammanhang, emedan det är hemliga saker, så måste jag nu meddela, att jag i denna fråga befinner mig i samma situation. Jag har därför mycket svårt att bevisa såväl för herr Nilson som för övriga intresserade, riktigheten av min uppfattning. Denna fråga intresserar mig så mycket, att jag bildat mig en uppfattning därom, som icke är utan sakkunskap, men tyvärr kan jag icke i detalj ingå på denna fråga, ty den berör enligt min mening mera hemliga saker. Men det bör påpekas, att det där nere finnes bestyckningspjäser, som äro tillkomna före 90-talet, och beträffande dessa har från flera håll uttalats nödvändigheten av, att det göres en del förbättringar. Regeringens nuvarande ansvarige man på det området, högste befälhavaren i Karlskrona, amiral Sidner, har även framfört den uppfattningen, att det är högeligen av behovet påkallat att så snart som möjligt vidtaga förbättringar just i det avseende motionären åsyftar.

Helt nyss har här i kammaren med talmannens klubbslag godkänts anslagskrav till förbättring av flottans varv, en förbättring som går lös på cirka 700,000 kronor, och dessutom har här uttalats övertygelsen om behövligheten av varvets utvidgning. Detta är omständigheter, som tyda på, att man tänker göra Karlskronastationen effektivare, än vad den nu är, eller åtminstone hålla den vid den effektivitet, som den haft. Och då är det givetvis nödvändigt att se till, att man kan hålla varvet någorlunda skyddat från fiendliga angrepp, och att där finnas försvarsverk i närheten av staden så effektiva, att fienden icke kan lägga sig där och i lugn och ro beskjuta dessa anläggningar. Tyvärr är det nu på det sättet, och jag tror att även regeringen har fullständig visshet om den saken, ty, efter vad man vet, har regeringen ju under vinterns kritiska period särskilt fäst sig vid detta och kanske rent av önskat, att det funnits sådana här pjäser att köpa från lager inom eller utom landet.

När man vet detta, kunde man ju ha tänkt sig, att regeringen skulle velat förebygga ett återupprepande av denna situation, genom att i tid beställa sådana pjäser. Man kunde hoppats, att regeringen skulle tagit initiativet och framlagt en proposition just för att öka försvaret på denna mycket ömtåliga punkt. Nu har detta icke skett, utan en enskild motionär har kommit till den övertygelsen, att han borde fästa uppmärksamheten vid detta, och vi hava anledning att vara honom tacksamma härför. Men jag förstår mycket väl att därvid stannar det nog. Det beslut, Andra kammaren nu kommer att fatta, blir naturligtvis att icke fästa sig vid motionärens förslag; det är ju så stora belopp, som det är fråga om, och så kommer icke framställningen från regeringshåll. Jag vill dock uttala den förhoppningen, att motionen åstadkommit den nyttan, att vi måtte få den behöfliga utredningen redan i år, så att vi åtminstone nästa år kunna motse en proposition i detta ämne. Jag vill dock, herr talman, trots

Ang. anskaffande åt Karlskrona fästning av haubitser m. m.
(Forts.)

min tvekan att kunna åstadkomma något annat än ett uttalande, dock hemställa om bifall till den framlagda reservationen.

Härmed var överläggningen slutad. Herr vice talmannen framställde propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på avslag därå samt bifall i stället till den vid punkten fogade reservationen; och blev utskottets hemställan av kammaren bifallen.

Punkterna 45—49.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. upprensning av det s. k. Östra inloppet till Karlskrona.

Efter härfpå skedd föredragning av *punkten 50*, angående väckt motion om upprensning av det s. k. Östra inloppet till Karlskrona m. m., begärdes ordet av

Herr Leander, som yttrade: Herr vice talman! Som bekant beslöt Riksdagen för några dagar sedan att hos Kungl. Maj:t göra framställning om utredning och förslag angående upprensning och nyanläggning av vissa inre farleder i Bohusläns skärgård. I de motioner, som föranledde detta Riksdagens beslut, framhålles den stora betydelse ur såväl försvarets som den allmänna sjöfartens synpunkt, som dessa inre farleder därnere vid bohuslänska kusten äga.

Att upprensning av den farled, det här är fråga om, äger fullt ut lika stor betydelse i båda dessa hänseenden är oomtvistligt och har ofta framhållits här i Riksdagen. Denna uppfattning delas också av utskottet, som uttalar önskvärdheten av att den påbörjade utredningen blir slutförd, men utskottet tar för givet, att i synnerhet sedan uppmärksamheten blivit fäst på saken, Kungl. Maj:t kommer att utan Riksdagens åtgörande taga saken om hand eller, som utskottet uttrycker, sig, ägna ärendet den vidare behandling, som härför anses erforderlig. Utskottet använder uttrycket erforderlig, icke ordet nödvändig, men jag antar, att i detta sammanhang dessa båda ord betyda detsamma. Jag ber få understryka detta utskottets uttalande och vågar härtill knyta den förhoppningen, att herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet skall låta sig angeläget vara att så fort som möjligt framlägga förslag för Riksdagen om upprensning av östra inloppet till Karlskrona. Jag har, herr vice talman, icke något yrkande att göra.

Vidare anfördes ej. Kammaren biföll utskottets hemställan.

Punkterna 51—57.

Utskottets framställningar biföllos av kammaren.

Punkterna 58 och 59.

Lades till handlingarna.

Punkten 60.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 61—63.

Lades till handlingarna.

Punkterna 64—66.

Kammaren biföll vad utskottet hemställt.

Härefter föredrogs *punkten 67*, angående övriga ordinarie anslag; och yttrade därvid *Ang. övriga ordinarie anslag.*

Herr Palmstierna: Med herr talmannens tillstånd ber jag att få fästa uppmärksamheten på en sak. Här i kammaren ha vi vid ett par tillfällen haft före spörsmålet angående den civila personalen inom marinförvaltningen, och år 1908 såväl som 1911 har Andra kammaren för sin del bestämt uttalat sig för, att denna personal inom marinförvaltningen icke borde tagas från marinintendenturkåren, utan att den kompetens borde bibehållas, som förut varit fordrad för den ifrågavarande personalen, detta särskilt med avseende på den kamerala byrån inom marinförvaltningens civilavdelning. Nu är det emellertid så, att en kamrerarebefattning inom kamerabyrån blev ledig, och i skrivelse till marinförvaltningen begärde herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet att få meddelande om, huruvida kompetensfordringarna borde vara desamma som förut med avseende på denna befattning. Marinförvaltningens militära chef och militära ledamöter framhålla, att man väl kan upphäva de gamla kompetensfordringarna för denna befattning, medan å andra sidan den civile ledamoten häremot reserverar sig under framhållande av de skäl, som förut framförts här i Andra kammaren för bibehållande av den gamla kompetensen.

Dessa skäl ha väsentligen varit för det första, att för de kamerala befattningarna krävdes alldeles särskild kompetens i förvaltningsrätt och dylikt. Vidare framhölls också önskvärdheten av, att man vid rekryteringen inom denna del av marinförvaltningen hade en ökad kontroll däröver, att viss skiljaktighet förefanns mellan å ena sidan den kår, som inom stationerna utförde det arbete, som sedermera av annan personal skulle kontrolleras inom marinförvaltningen, samt å andra sidan denna reviderande personal. Och vidare hävdades ganska starkt i kammaren, att genom att införa ett civilmilitärt element en viss militarisering skulle ske inom denna del av marinförvaltningen, något som icke kunde vara särskilt gagneligt. Jag vill erinra från den debatt, som fördes här, att icke endast herrar Starbäck och Rydén samt undertecknad, utan även den nuvarande statsministern mycket starkt underströk dessa synpunkter, och att Andra kammaren med dubbel majoritet uttalade sig för vad jag här velat framhäva.

*Ang. övriga
ordinarie
anslag.
(Forts.)*

Emellertid har nu på grund av förordnande kamrerarebefattningen tillsvidare blivit tillsatt, utan att de kompetensfordringar, som förut varit gällande, här blivit fyllda. Då skulle jag för min del endast vilja fästa herr statsrådets och chefen för sjöförvarsdepartementet uppmärksamhet på denna sak under uttalande av den förhoppning, att med denna regeringshandling man likväl icke måtte ha för avsikt att låta vad som Andra kammaren här ett par gånger uttalat i frågan så att säga sättas ur funktion, och att icke så småningom den ena befattningen efter den andra inom marinförvaltningens civilavdelning på detta sätt kommer att besättas med personal, som icke fyller de kompetensfordringar, beträffande vilka av Andra kammaren med stark majoritet hävdats, att de borde förefinnas.

Jag har naturligtvis icke något yrkande att göra, utan jag har endast velat uttala, att uppmärksamheten måste fästas på denna punkt, och jag uttalar också förhoppning om, att herr statsrådet måtte tänka på de meningar, som i frågan gjort sig gällande i denna kammare.

Vidare anfördes ej. Utskottets hemställan bifölls.

§ 2.

Härpå föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ålderstillägg för vissa departementsskrivare hos arméförvaltningen.

Därvid anförde

Herr Nilson i Örebro: Herr talman! Det har uttalats den meningen, att en viss omständighet rörande ifrågavarande tjänstemän vid detta ärendes behandling i statsutskottet icke ägnats måhända nödig uppmärksamhet. I anledning härav har Första kammaren i dag återförvisat ärendet till statsutskottet. Jag anhåller att här få framställa samma yrkande, likväl under det bestämda uttalandet, att detta icke får anses uti sig innebära, att statsutskottet skulle vara på något sätt beredvilligt att frånträda den principiella uppfattning rörande ålderstilläggets beräkande, som statsutskottet denna riksdag förut hävdats och som Riksdagen anslutit sig till. Jag ber sålunda få yrka på, att ärendet måtte återremitteras.

Vidare yttrades ej. Kammaren beslöt återförvisa ärendet till utskottet för ny behandling.

§ 3.

Slutligen föredrogs statsutskottets utlåtande, nr 43, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående användande av medel, som influtit genom försäljning av föråldrade handvapen m. m.; och biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

§ 4.

Avgåvos följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmän pensionsförsäkring m. m., nämligen av:

herr *Ekerot m. fl.*, nr 286;
 herr *Persson* i Tofta, nr 287;
 herrar *Larsson* i Klagstorp och *Bosson*, nr 288;
 herr *von Hofsten*, nr 289; samt
 herr *Pålsson*, nr 290.

Dessa motioner bordlades.

Vidare avlämnade herr *Christiernson* en motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nybyggnad för zoologiska institutionen vid universitetet i Lund.

Sistnämnda motion, som erhöll ordningsnumret 291, blev på begäran omedelbart hänvisad till statsutskottet.

§ 5.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till Riksdagens skrivelse till Konungen, nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anvisande av anslag till byggande av fiskehamnar.

§ 6.

Vidare anmäldes och godkändes Riksdagens kanslis förslag:

dels till delar av riksdagsbeslutet, nämligen:

nr 1, riksdagsbeslutets ingress; och
 nr 2, riksdagsbeslutets slutmening;

dels ock till följande paragrafer i riksdagsbeslutet:

nr 3, angående val av Riksdagens justitieombudsman och hans efterträdare;

nr 4, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken;

nr 5, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 6, angående ändring i 6 kap. 4 § strafflagen;

nr 7, angående ändring i vissa delar av förordningen om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm;

nr 8, angående framläggande av förslag till bestämmelser rörande utseende av suppleanter för stadsfullmäktige;

nr 9, angående förslag till ändrad lydelse av §§ 32, 40 och 59 i förordningen om landsting;

nr 10, angående ändrad lydelse av § 63 i förordningen om kommunalstyrelse på landet;

nr 11, angående ändrad lydelse av § 37 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd;
nr 12, angående tullfrihet för nickelsulfat;
nr 13, angående tullfrihet för bariumoxid och bariumsuperoxid;
nr 14, angående tullfrihet för visst slag av järnplåtar; och
nr 15, angående ändrad lydelse av § 8 mom. 4 i gällande förordning med tulltaxa för inkommande varor.

§ 7.

Till bordläggning anmäldes:

statsutskottets utlåtanden:

nr 47, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under punkterna 27 och 28 av sjunde huvudtiteln gjorda framställningar i fråga om handelsundervisningen samt i ämnet väckta motioner;

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående vissa utgifter för kapitalökning, i vad angår civildepartementsärenden, samt i ämnet väckta motioner;

nr 49, i anledning av väckt motion om anslag till tilläggsarvode åt extra provinsialläkaren i Malå distrikt;

nr 50, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredande av löneförhöjning åt vissa befattningshavare hos generaltullstyrelsen; och

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understödjande av föreläsningar och andra åtgärder till beredande av fortsatt utbildning för dövstumma;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 29, i anledning av väckt motion angående ändring av tulltaxans bestämmelser om tull å flytande polérmedel;

nr 30, i anledning av väckt motion om ändrad beräkningsgrund vid förtullning av mattor; och

nr 31, i anledning av väckt motion om nedsättning av tullsattserna för vissa slag av kopparplåt;

bankoutskottets utlåtande, nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändringar i reglementet för dövstumlärnarnas pensionsanstalt;

lagutskottets utlåtande, nr 22, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om expropriation, lag om ändrad lydelse av 16, 24, 36 och 45 §§ i förordningen den 16 juni 1875 angående inteckning i fast egendom, lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 20 juni 1879 om dikning och annan avledning av vatten, lag om ändrad lydelse av 1 § i lagen den 27 juni 1902, innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, samt lag om ändring i vissa delar av lagen den 31 augusti 1907 angående stadsplan och tomtindelning, dels ock i anledning därav väckta motioner;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande av lägenheter m. m. från lotten nr 1 av förra militiebostället Rebbelberga nr 10 Kungsgården i Kristianstads län;

nr 43, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag till åtgärder i syfte att för arrendatorer av vissa fastigheter i Norrland och Dalarna underlätta fastigheternas förvärvande såsom självständiga jordbruk;

nr 44, i anledning av väckt motion om viss ändring i gällande bestämmelser angående socken- eller distriktsmagasinsfonder; och

nr 45, angående driftkostnaderna för statens produktiva fonder i vad angår jordbruksärendena.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 12, i anledning av herr Lundgrens i Björna m. fl. motion, nr 194, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande en friare församlingsbildning inom svenska kyrkan;

nr 13, i anledning av herr Lundgrens i Björna m. fl. motion, nr 157, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder för åstadkommande av sakkunnig behandling av s. k. kyrkoärenden; och

nr 14, i anledning av herr Lundgrens i Vendelsberg motion, nr 38, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående införande av undervisning i pedagogik och psykologi vid arméns och flottans skolor för utbildning av befäl; samt

Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande, nr 8, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upphörande av utspisningen av öl å flottans fartyg.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag.

§ 9.

Herr vice talmannen tillkännagav, att följande interpellationer komme att vid kammarens sammanträde nästkommande fredag besvaras, nämligen:

herr *Erikssons* i Grängesberg interpellation till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet angående borttagande ur strafflagstiftningen av påföljden: förlust av medborgerligt förtroende; och

herr *Bogrens* interpellation till herr statsrådet och chefen för civildepartementet angående brandförsäkringsanstalters skyldighet att lämna vissa årliga uppgifter till försäkringsinspektionen.

§ 10.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr <i>Olofsson</i> i Åvik	under 2 dagar fr. o. m. den 11 april
» <i>Mossberg</i>	» 8 » » » 12 »
» <i>Wallentin</i>	» 5 » » » 10 »
» <i>Sjö</i>	» 8 » » » 10 »
» <i>Danielsson</i>	» 4 » » » 11 »
» <i>Andersson</i> i Skivarp	» 5 » » » 14 »

herr <i>Olson</i> i Torsby	under 9 dagar fr. o. m. den 12 april
» <i>Nilsson</i> i Kristianstad	» 2 » » » 11 »
» <i>Dandenell</i>	» 6 » » » 11 » och
» <i>Ekerot</i>	» 5 » » » 11 » .

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 12,³⁴ på natten.

In fidem

Per Cronvall.

Fredagen den 11 april.

Kl. 3 e. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 5 innevarande april.

§ 2.

Herr statsrådet *Schotte* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner: angående ändrad lydelse av §§ 8—11, 14, 16, 17, 21, 27—36, 42, 43, 51, 64, 74 och 77 i förordningen om kommunalstyrelse på landet den 21 mars 1862, av §§ 9—11, 15, 24, 28, 35, 36, 56, 66 och 78 i förordningen om kommunalstyrelse i stad den 21 mars 1862, av §§ 6—8, 10, 14, 34 och 35 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862 och av §§ 3—5, 8, 13, 14, 20, 25—27, 31—33, 38—40, 59, 61 och 62 i förordningen om landsting den 21 mars 1862 m. m.; och

med förslag till förordning om ändrad lydelse i vissa delar av förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin, förordning om ersättning till städer, vissa köpingar, landsting och hushållningssällskap för till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel samt förordning om statsverkets fond av rusdrycksmedel.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 3.

Svar å interpellation.

Ordet lämnades nu på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet Sandström, som anförde: I en med Andra kammarens tillstånd till mig riktad

interpellation har erinrats om Riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t den 9 mars 1909, vari anhallits, att Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, under vilka förutsättningar straffpåföljden förlust av medborgerligt förtroende må kunna ur lagstiftningen borttagas, samt för Riksdagen framlägga det förslag till lagbestämmelser, vartill en dylik utredning kan föranleda.

Svar å interpellation.
(Forts.)

De genom interpellationen till mig framställda frågorna äro följande:

Har Riksdagen, under innevarande år, att från Kungl. Maj:t förvänta förslag i syfte att ur vår lagstiftning borttaga straffpåföljden förlust av medborgerligt förtroende?

Om så icke är, inom vilken tid kan sådant förslag från Kungl. Maj:t vara att förvänta?

Till svar härå ber jag få anföra följande:

Utvecklingen inom strafflagstiftningen har sedan lång tid tillbaka gått i riktning mot att så mycket som möjligt inskränka användningen av sådana straffformer eller påföljder, som avse att tillskynda den brottslige lidande genom att offentligen stämpla honom såsom den där icke är förtjänt av sina medmänniskors aktning. De gamla skamstraffen och påföljden av ärans förlust äro sålunda sedan 50 år försvunna ur vår lagstiftning. Då påföljden »förlust av medborgerligt förtroende» genom 1864 års strafflag infördes, avsågs icke heller att få en motsvarighet i nämnda hänseende till »ärans förlust» utan ville man genom att förklara vissa brott skola medföra förlust av medborgerligt förtroende få genom en allmän term uttryckt, att dessa brott medföra flera särskilda påföljder, såsom förverkande av ämbete eller annan allmän befattning, obehörighet att avlägga vittnesed m. m., samt speciellt att brottslingen skall anses sakna sådan frejd, som enligt åtskilliga författningar utgör villkor för erhållande eller utövande av vissa rättigheter. Emellertid är otvivelaktigt, att »förlust av medborgerligt förtroende» i tillämpningen kommit att i viss mån verka såsom ett ärelöshetsmärke. Vid sådant förhållande måste ur straffrättslig synpunkt mot stadgandet om denna påföljd göras samma invändningar som eljest mot straff, som gå å äran. Dess värde ur allmänpreventionens synpunkt är synnerligen ringa, men däremot försvårar det i avsevärd grad brottslingens återupprättande. Borttagandet av den ifrågavarande påföljden av strafflagstiftningen måste således anses vara en angelägen uppgift för lagstiftaren.

Stadgandena i ämnet hava emellertid, såsom redan av det sagda framgår, sin egentliga betydelse för stats-, process- och näringsrätten. Att utan vidare upphäva desamma går alltså icke för sig, utan måste, innan man skrider till ett borttagande av påföljden i fråga, tagas i övervägande såväl i vad mån fortfarande vissa brott böra vara i ena eller andra avseendet diskvalificerande, som ock vilka ändringar påkallas i de icke-straffrättsliga bestämmelser, som tala om god frejd såsom villkor för den ena eller andra rättighetens utövande.

Bland den mängd lagstiftningsärenden, som påkalla statsmakternas uppmärksamhet, har den nuvarande regeringen tyvärr måst nöja sig med att till behandling upptaga de mest aktuella och trängande,

Svar å interpellation.
(Forts.) och hava därvid de straffrättsliga frågorna i viss mån fått stå tillbaka. Visserligen pågå, som ju är bekant, förarbetena till en allmän revision av strafflagen. Men då denna revision ej kan tänkas ännu på flera år få sin avslutning, är det regeringens avsikt att utskilja de särskilda straffrättsfrågor, som äro i behov av snar lösning och som icke stå i det samband med strafflagen i övrigt, att väsentligare hinder mot deras särskilda behandling möter, samt snarast upptaga arbetet på dem. Bland dessa ärenden ingår också frågan om borttagandet av den nu berörda straffpåföljden, och är det min mening, att denna fråga skall upptagas bland de första.

Av vad jag nu yttrat är tydligt, att något förslag i ämnet icke är att förvänta till årets riksdag. Huruvida dylikt förslag skall hinna utarbetas och underkastas föreskriven granskning inom sådan tid, att det kan föreläggas nästa riksdag, är, med hänsyn till mängden av andra angelägna lagförslag, som äro under arbete, omöjligt att nu med bestämdhet förutsäga. Jag skall emellertid göra vad på mig ankommer för att frågan må bliva behandlad med all den skyndsamt, förhållandena medgiva.

Härfå yttrade

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman, mina herrar! Jag ber att till herr statsrådet få framföra mitt värdsamma tack för det svar, jag fått på min interpellation, och jag ber på samma gång få säga, att jag är synnerligen belåten med detta svar. Det skulle kunna vara nog med det, men jag skall dock be att få uttala ett par önskemål, som svaret i någon mån kan giva anledning till.

Riksdagens skrivelse påpekade samma förhållande, som herr statsrådet gjort här i dag, nämligen att man icke kan stryka vanfrestsstraffet ur strafflagen utan att i någon mån se till, huruvida icke ett eller annat brott är av den art, att det kan diskvalificera i visst fall. Jag vill icke alls taga några exempel och icke gå närmare in på den saken. Jag ber blott att få uttrycka den förhoppningen, att för de brott, som kunna vara diskvalificerande, gränsen drages så snävt som möjligt, så att den största möjliga frihet från diskvalifikation kommer att bli rådande, att lagen får den största nytta och betydelse, som är möjligt.

Till sist ber jag att få giva uttryck åt den förhoppningen, att herr statsrådet, såvitt på något sätt ske kan, framlägger lagändringen under nästa års riksdag.

§ 4.

Svar å interpellation.

Herr talmannen gav härefter ordet till

Chefen för civildepartementet herr statsrådet Schotte, som yttrade: Herr talman, mina herrar! Med kammarens begivande har herr Bogren efter en längre motivering till mig framställt följande spörsmål: »Anser herr statsrådet det *nödigt* och *nyttigt* att ålägga här i landet verkande brandstodsbolag sådan uppgiftsskyldighet, som den

i försäkringsinspektionens ovannämnda cirkulär föreslagna (d. v. s. *Svar å interpellation.* den som i motiveringen är åberopad)?

Om så skulle anses vara nödigt rörande ut- och inländska *aktiebolag* och tilläventyrs de *större* ömsesidiga försäkringsbolagen, anser ej herr statsrådet att de *mindre* ömsesidiga försäkringsbolagen böra befrias från de krav, som i nämnda cirkulär framställas och bibehållas vid sin nuvarande uppgiftsskyldighet till försäkringsinspektionen?»

I anledning härav ber jag att först få delgiva interpellanten och kammaren följande upplysningar, som på begäran meddelats mig av försäkringsinspektionen.

Försäkringsinspektionen anför bland annat: »Försäkringsinspektionens av interpellanten åberopade förslag avser, att alla i riket arbetande brandförsäkringsbolag skola bidra till en hela riket omfattande brandförsäkringsstatistik. Ändamålet med denna är dels att giva bolagen den bredast möjliga grundvalen för deras tarifiering, dels att göra det möjligt för försäkringsinspektionen att kontrollera, att tarifferna äro ändamålsenliga.

Alla bolag böra bidra till att skapa nödig grundval för premiebestämningen. Väl arbeta läns-, härads- och sockenbolagen icke med på förhand bestämda premier, utan upptaga sina avgifter i efterskott efter behovet för året. Men om dessa bolag, som tillsammans ansvara för icke mindre än 4 milliarder kronors försäkringssumma, icke skulle lämna sitt bidrag till statistiken, skulle denna förlora mycket i värde med avseende på vissa viktiga riskklasser. För de större ömsesidiga bolagen, som arbeta med på förhand bestämda premier och söka så vitt möjligt undvika att uppbära avgifter i efterskott, blir statistiken av största gagn, då den tack vare sin större tillförlitlighet skall sätta dem i stånd att genom noggrann tarifiering bättre än nu är möjligt tillvarataga sina delägares intressen. Vad slutligen aktiebolagen beträffar, torde visserligen den föreslagna statistiken, som kommer att kosta just dem vida mer arbete och kostnad än de övriga bolagen, icke bli till fördel för dem som rena affärsföretag betraktade. De inse visserligen, att de för att äga nödig kännedom om sin egen affär, behöva dylik statistik, men de betrakta den som en dyrbar affärshemlighet och vilja icke medgiva, att den sammanföres med andra bolags för åstadkommande av en statistik, som skall komma alla bolag tillgodo. Denna uppfattning har försäkringsinspektionen icke kunnat godkänna, utan försäkringsinspektionen har ställt sig på den ståndpunkten, att bolag, som har koncession på att driva brandförsäkring som affär, är skyldigt att lämna dessa uppgifter. Avfordrandet av dessa statistiska uppgifter står i bästa överensstämmelse med försäkringsbolagens allmänna syfte att åstadkomma sådan publicitet, som kan förhindra missbruk.

Frågan är emellertid ännu endast på förberedande stadium, icke mogen för avgörande. Om de åtgärder, som hittills vidtagits, må följande upplysningar lämnas.

Försäkringsinspektionen har uppgjort ett förslag till statistiken och remitterat detsamma till aktiebolagen, de större ömsesidiga bolagen, länsbolagen samt några mera betydande häradsbolag. I

Svar å interpellation.
(Forts.)

avvaktan på dessa bolags yttranden, som böra inkomma före 1 maj, har försäkringsinspektionen dels dryftat saken med representanter för aktiebolagen och de större ömsesidiga bolagen, dels själv praktiskt pröfvat förslagets lämplighet för läns- och häradsbolag genom att försöksvis utföra sådan statistik i Stockholms läns brandstodsbolag.

Då interpellationen icke avser de större bolagen, må det angående förhandlingarna med deras representanter endast nämnas, att det visat sig, att de större bolagen redan föra statistik efter i stort sett samma plan, som försäkringsinspektionen föreslagit. Förhandlingarna avse därför i främsta rummet att finna en sådan form för uppgifternas överlämnande till försäkringsinspektionen, att därigenom otillbörligt utnyttjande av statistikens siffror så vitt möjligt förhindras. Icke sakkunniga försäkringstagare kunna nämligen av dem draga alldeles oberättigade slutsatser angående de premier, som rätteligen böra erläggas. Vad länsbolagen och de mindre bolagen beträffar, har det vid den nämnda försökstillämpningen visat sig, att väsentliga modifikationer i formuläret äro nödvändiga. I dessa bolag bruka nämligen försäkringarna löpa år efter år utan förändring, intill dess sådan blir nödvändig på grund av ombyggnad eller annan på risken väsentligt inverkan förändring. Försäkringsbrev utbytas därför i dessa bolag icke på långt när så ofta mot nya som i aktiebolagen. Om nu de redan utfärdade försäkringsbrev icke innehålla de uppgifter, som äro nödvändiga för statistik enligt det föreslagna formuläret, skulle det dröja länge, innan dessa bolag kunde, vid inträffande ombyten av försäkringsbrev, få dessa uppgifter rörande de äldre försäkringarna. Statistikformuläret torde därför, för dessa bolags vidkommande, komma att ändras därhän, att det ej fordrar andra uppgifter rörande äldre försäkringar än dem, som kunna lämnas med begagnande av de hittills använda försäkringsbrev.

Men även fränsett dessa modifikationer kommer den tillämnade statistiken att ställa sig högst väsentligt enklare för länsbolagen och de mindre bolagen än för de större. För att visa detta är det nödvändigt att något redogöra för det föreliggande förslaget.

Detta består av tvenne skilda delar. Den ena delen (formulär B III med bilagorna B IV) avser statistik av de inträffade brandskadorna. I denna del redogöres beträffande varje brandskada för riskens beskaffenhet och storlek, skadans storlek, orsak m. m. Redan nu åligger det de ömsesidiga bolagen att till försäkringsinspektionen insända sådan statistik, om än uppställningen är något olika. Aktiebolagen ha däremot hittills icke lämnat sådana uppgifter. Då emellertid denna brandskadestatistik icke är betungande ens för de större bolagen, än mindre för de övriga, och då dess gagn torde ligga i öppen dag, torde ingen hava något att invända mot densamma.

Den andra avdelningen av förslaget avser försäkringssummors, premiers och skadeersättnings fördelning på olika riskklasser. Det är formulär B I med dess bilagor B II. De senare äro 186 till antalet, motsvarande det antal riskklasser, som anses nödigt. Det är tydligen detta stora antal, som väckt interpellantens och andras bekymmer för det betungande arbete, som denna statistik skulle vålla de mindre bolagen.

Nu är förhållandet emellertid, att endast några få av dessa 186 blanketter komma att användas av de mindre bolagen och av flertalet länsbolag. Svar å interpellation.

(Forts.)

Som bekant hava dessa bolag till sin huvuduppgift att försäkra fast och lös egendom på landsbygden, med undvikande av de tätare bebyggda, större samhällena och av industriella eller eljest särskilt eldfarliga inrättningar. Denna inskränkning i deras verksamhet är nödvändig därför, att de äro uttaxeringsföreningar och såsom sådana hava alltför svag fondbildning för att kunna med framgång upptaga de mest riskabla arterna av brandförsäkringar. Detta gör, att det stora flertalet av dessa bolag icke få något arbete med de 65 blanketter, som avse industririskernas och övriga specialriskers uppdelning på olika riskklasser.

Det återstår alltså 121 blanketter för uppdelning av de övriga, de s. k. civilriskerna. Det stora antalet är emellertid här betingat därav, att dessa risker fördelats efter deras geografiska läge: risker å landsbygden äro fördelade efter län (24 grupper), risker i städer och å andra tätare bebyggda platser i 6 grupper. Denna geografiska uppdelning ökar blanketternas antal för civilriskerna från 9 till 121. Nu är det som bekant så, att länsbolagen och de mindre bolagen arbeta endast i ett län: för dem reduceras alltså antalet blanketter från 121 till 9. Många av dem ha, såsom redan framhållits, inga risker i städer eller å andra tätare bebyggda platser (köpingar, municipalsamhällen, stationssamhällen, större byar); för dem reduceras antalet till 5. Och slutligen händer det i de mindre bolagen, att man icke antar till försäkring risker med eldfarlig inrättning eller eldfarligt grannskap, eller ock att man icke tar hänsyn till sådant förhållande vid premiens bestämmande. I så fall reduceras blanketterna till 3, nämligen för:

- I. Kyrkor och andra allmänna byggnader,
- II. Andra risker å landsbygden:
 1. Under tak av ordningen A.
 2. Under annan taktäckning.

Det framgår av denna redogörelse, att för länsbolag och mindre bolag reduceras antalet bilagor B II från 186 till 9 eller 5 och för de minsta bolagen till 3.

Redan härav torde det vara tydligt, att denna uppgiftsskyldighet icke kan vara betungande för de små bolagen. Den blir det så mycket mindre, som det egentligen är endast första gången uppgifterna lämnas, som de vålla något nämnvärt arbete. Såsom ovan påpekats, stå nämligen försäkringarna i dessa bolag i regel oförändrade år efter år under lång tid. Förändringarna i försäkringsbeståndet äro jämförelsevis få. Sedan statistiken en gång uppgjorts och första uppgiften avlämnats, kräva de följande årens uppgifter ringa arbete, enär då endast de fåtaliga förändringarna behöva antecknas.

Men även det första uppgörandet av statistiken blir för dessa bolag föga kostsamt. Belysande härvidlag är, att den statistik, som försäkringsinspektionen försöksvis låtit utföra vid Stockholms läns brandstodsbolag, dragit en kostnad av ungefär 2 kr. 50 öre per 100

Svar å interpellation. försäkringsbrev. Därav kan man beräkna, vilka belopp det rör sig om, när man vet, att år 1910 hade av de 366 mindre bolagen

(Forts.)	115 bolag mindre än 500 försäkringar	
	100 » »	500—1,000 försäkringar
	85 » »	1,000—2,000 »
	32 » »	2,000—3,000 »
	9 » »	3,000—4,000 »
	6 » »	4,000—5,000 »
	7 » »	5,000—10,000 »
	12 » »	mer än 10,000 »

Så långt försäkringsinspektionen.

Såsom av denna redogörelse framgår, innehåller det av interpellanten återopade cirkuläret den 8 oktober 1912 från försäkringsinspektionen icke något *påbud* om förändrad statistik, utan är allenast ett *förslag*, varöver vederbörande försäkringsföretag lämnats tillfälle att yttra sig. Av försäkringsinspektionens nyss återopade redogörelse framgår också, att *väsentliga modifieringar* i den tänkta uppgiftsskyldigheten äro att förvänta.

Beträffande de till mig särskilt framställda frågorna vill jag uttala såsom min mening, att en brandförsäkringsstatistik, sådan som den ifrågasatta, utan tvivel har sin nytta, men att det vid åstadkommande av denna statistik uppenbarligen gäller att tillse att icke bolagen, framför allt de mindre, betungas med uppgifter, som överstiga de krafter, bolagen normalt kunna förfoga över, eller som eljest möta avsevärda svårigheter eller större kostnader att åstadkomma. Uppenbart är också, att den kooperativa verksamhet, som bedrivs på detta område, icke får förkvävas eller försvåras, låt vara att den behöver viss ledning och visst sakkunnigt övervakande. Om i det slutliga åläggande, som försäkringsinspektionen kan finna skäligt meddela, uppgiftsskyldigheten blir alltför betungande, lär det bli Kungl. Maj:ts sak att, på besvär, överväga, huru långt denna uppgiftsskyldighet lämpligen kan sträckas. Det är emellertid min förhoppning, att försäkringsinspektionen skall beakta de svårigheter, som finnas för genomförandet av en så omfattande statistik, som ursprungligen tänkts, och därför vidtaga de modifieringar i förslaget, som befinnas påkallade, särskilt för de mindre bolagens vidkommande.

Även om den nuvarande uppgiftsskyldigheten till försäkringsinspektionen kan behöva i vissa delar utvecklas och omläggas, lär dock på sätt nyss antytts all varsamhet härutinnan, åtminstone vidkommande de mindre sammanslutningarna på området, vara önskvärd.

Vidare anförde:

Herr Bogren: Herr talman! Jag skall be att få till herr statsrådet och chefen för civildepartementet framföra mitt varma tack för det svar, han var så vänlig att lämna på det av mig med kammarens tillstånd framställda spörsmålet.

Det är ett faktum, att den kooperativa verksamhet i vårt land, som ägnat sig speciellt åt brandförsäkringen, att ömsesidigt hjälpa och

stödja vid inträffande olyckor, har känt sig mycket beklämd och orolig med anledning av detta av försäkringsinspektionen utsända cirkulär. Denna oro riktade sig icke, som försäkringsinspektionen yttrade, uteslutande på formulärens antal, såsom nämnt 186, utan fastmer på den hart när obegripliga promemoria, som inspektionen har utsänt jämte dessa föreslagna formulär. Jag har som icke tekniskt bildad på området vänt mig till en person, som är det, och bett honom yttra sig över om han skulle vara beredd att kunna med den allra fullständigaste bokföring för brandstodsbolagens räkning utnyttja de till denna promemoria hörande tabeller eller bilagor. Men han fäste min uppmärksamhet vid åtskilliga förhållanden, som göra det hart när omöjligt, t. ex. definitionen på skillnaden mellan civil risk och specialrisk etc. Jag skall emellertid icke taga kammarens tid i anspråk med att närmare gå in härpå på grund av det trösterika löfte, som vi hörde herr statsrådet uttalade. Men av det svar försäkringsinspektionen lämnat till herr statsrådet framgår, vad vi redan ha befarat, nämligen att det här icke är fråga om en fullständigare försäkringsstatistik för att övervaka bolagens ekonomiska skötsel och drift eller för att övervaka, att bolagen ställa sig till vederbörlig efterföljd givna föreskrifter avseende att trygga den allmänhet, som hos dessa bolag har sin egendom försäkrad, utan det är fastmer, vilket också tydligt framgår av cirkulärets första punkt, försäkringsinspektionens mening att slå in på, om jag så får säga, en ny väg, nämligen att upprätta en *tariffstatistik*. Det kan sättas starkt ifråga, huruvida det tillkommer försäkringsinspektionen en sådan uppgift. Försäkringsinspektionens uppgift synes mig vara mycket klart uttalad dels i inspektionens instruktion av den 12 augusti 1910 och dels i lagen rörande försäkringsbolag av den 24 juli 1903. Jag skall nu icke trötta med att uppläsa de här tydligt uttalade anvisningarna, då de torde vara för kammarens ärade ledamöter väl kända, men jag kan icke underlåta att särskilt betona, att då den återopade försäkringslagen av 1903 talar om inspektion, så säger den tydligt ifrån i 131 §, att inspektionen har att rörande inhemska försäkringsbolag över dessas verksamhet öva tillsyn. Och rörande de utländska bolag, som här driva försäkringsrörelse, har inspektionens bemyndigande enligt mitt förmenande blivit något vidare utsträckt, nämligen att helt och hållet *övervaka* denna verksamhet.

I 134 § samma lag föreskrives, att försäkringsbolag, som syssla med brandförsäkring, skola till försäkringsinspektionen årligen ingiva följande handlingar. 1:o styrelsens förvaltningsberättelse, balansräkningen, revisorernas utlåtanden ävensom de å bolagsstämman i anledning av nämnda handlingar fattade beslut; och 2:o) en af styrelsen upprättad och underskriven uppgift om bolagets verksamhet under året och om dess ställning vid årets slut. Sistnämnda uppgift — det står särskilt i lagen — skall lämnas i en av inspektionen fastställd, föreskriven form. Men då i samma paragraf står, att denna uppgift skall publiceras, vad de stora aktiebolagen beträffar, i de allmänna tidningarna och vad de små bolagen rör i en tidning i residensstaden, då kan det nog icke vara möjligt att säga,

Svar å interpellation.
(Forts.)

Svar å interpellation. (Forts.) att den under 2:o) omnämnda uppgiften av bolaget kan få taga en sådan form som den nu av inspektionen föreslagna.

Vidare ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att föreskrifterna i denna lag röra först och främst aktiebolagen. Enligt § 162 äro ömsesidiga försäkringsbolag, vilkas verksamhetsområde icke går utom det egna länets gränser särställda. De äro fritagna ifrån en hel del av lagens övriga bestämmelser. Och slutligen står i § 163, att ömsesidiga försäkringsbolag för försäkring av egendom å landet fritagas ifrån denna lags föreskrifter, ifall deras verksamhetsområde är mindre än ett härad, men förpliktas dock att angående sin verksamhet göra anmälan och lämna uppgifter i enlighet med de föreskrifter, Konungen meddelar. Dessa uppgifter hava hittills varit av helt och hållet ekonomisk natur. De ha gått ut på att angiva försäkringssumman, timade brandskador, dessas reglering, bolagens fonder, utdebitering o. s. v.

Skulle nu inspektionens verksamhet omläggas till förandet av en fullständig tariffstatistik, så måste vart enda bolag, huru litet det än är, vara med och lämna sådana klassuppgifter, och detta torde överstiga de krafter, som dessa bolag hava till sitt förfogande. I allmänhet är det så i dessa små ömsesidiga försäkringsbolag, att förtroendemännen få sitt uppdrag såsom de kommunala förtroendemännen — d. v. s. utan ersättning. Deras förvaltningskostnader äro därför, såsom synes, ytterst små. De variera mellan 50 kronor och 2 å 300 kronor årligen.

Jag har här en hel del skrivelser ifrån såväl de stora aktiebolagen och de större ömsesidiga försäkringsbolagen, som ock de små läns- och sockenbolagen, varuti de uttala sina bekymmer över det cirkulär, som inspektionen utsänt. Men jag skall icke trötta kammarrens ledamöter med att läsa upp några av dessa, då det svar herr starsrådet här givit, tydligen ger vid handen, att han ämnar särskilt stödja och säkerställa dessa små bolag, så att man icke av dessa fordrar större prestationer i statistiskt hänseende än vad som motsvarar deras tillgängliga arbetskrafter, så att man icke förkväver denna ömsesidiga försäkringsverksamhet, som hittills visat sig uteslutande till gagn och välsignelse för dessa 10,000-tals mindre egendomsägare, vilka där hava sin egendom försäkrad.

Herr Ericsson i Vallsta: Herr talman! I det svar, som herr statsrådet gav på herr Bogrens interpellation, fingo vi den upplysningen, att försäkringsinspektionens s. k. order icke är något påbud utan endast ett förslag, och att vederbörande bolag ägde att däröver yttra sig om de så ville.

Den 16 februari i år hölls ett möte i Hudiksvall med representanter från nitton mindre ömsesidighetsbolag inom Helsingland, därvid fattades en resolution så lydande: »Då de uppgifter, som redan lämnas, angiva totalbeloppen av bolagens försäkringar för såväl fast som lös egendom i fullt exakta siffror, och då den av kungl. försäkringsinspektionen föreslagna fördelningen av försäkringsgrupper ej torde komma att lämna ett så tillförlitligt resultat, att en fast utgångspunkt för brandförsäkring erhålles, samt det nya förslaget i sin

helhet genom dess alltför stora vidlyftighet skulle verka så till den grad, betungande för såväl läns- som de i övrigt förekommande härad- och sockenbolagen, att icke blott en högst väsentlig ökning i deras arbete bleve följden utan även skulle vålla en betydlig förhöjning i administrationskostnaden för bolagen med därav följande ökad utdebitering, utan att något gagn, som häremot svarade, därmed vunnas, så uttalade de närvarande enhälligt den meningen, att man skulle med avgivandet av en kraftig protest emot förslaget, som synes vara lämpligt för affärsbolagen, men ej för de ömsesidiga, hos ortens riksdagsmän anhålla om dessas medverkan till att detsamma, åtminstone vidkommande de nyssnämnda ömsesidiga bolagen, icke måtte erhålla Kungl. Maj:ts godkännande och detta i så stor utsträckning, att förslaget genom civilministerns påverkan varder af kungl. försäkringsinspektionen återkallat».

Svar å interpellation.
(Forts.)

Nu hava vi av herr statsrådet hört, att väsentliga modifikationer redan företagits. Och jag vill då endast uttala den önskan och den förhoppningen, att herr statsrådet och chefen för civildepartementet gör vad på honom ankommer för att det slutliga beslutet måtte bli så litet betungande som möjligt för de bolag, det här gäller.

Herr Kristensson: Herr talman! Jag har här begärt ordet för att uttrycka den förhoppningen, att man nu icke måtte kasta ut barnet med badvattnet, utan att man måste verkligen hålla efter, att de stora försäkringsaktiebolagen inkomma med utförliga statistiska uppgifter. Jag är förvissad om att det finnes många oarter på detta område, och att det skall kunna visas med en dylik statistik, att premiesatserna hos dessa stora bolag för närvarande icke äro fulltsårligt avvägda, som det för samhällslivet i dess helhet kunde vara önskligt. Jag tror, att det åtminstone skulle kunna bli påvisat, att sådana fall inträffat, då vissa stora bolag för en viss kategori av försäkringstagare hava under t. ex. en tjuguyårsperiod uppburit premier, betydligt öfver 50,000 kronor, och kanske utbetalat 150 kronor. Det visar sig just under sådana förhållanden, att risken icke står i rimlig proportion till premiesatserna.

För min del har jag ingenting emot — utan är tvärtom mycket tacksam för — att beträffande de små — och i synnerhet de kooperativa — företagen alla möjliga lättnader vidtagas, men jag vill uttrycka den förhoppningen, att man beträffande de stora försäkringsaktiebolagen i främsta rummet ser till försäkringstagarnes intressen.

Herr Zetterstrand: Herr talman, mina herrar. Jag har alltid för min del satt stort värde på statistiken, och det gör jag fortfarande. Men jag tror i alla fall, att man kan få för mycket av det goda. Den diskussion, som här förts, tycktes verkligen tyda på, att man på detta område fått för mycket av det goda. Jag tror, att många av oss också hava den erfarenheten, att på många, många andra områden, har det gått för långt med iufordrandet av statistiska uppgifter. Jag tror icke, att jag är ensam om den uppfattningen, utan att många dela den, att det är på tiden, att man säger ett giv akt, så att man icke hädanefter måtte infordra dylika statistiska

Svar å interpellation. uppgifter i så stor omfattning och med så stor detaljrikedom, som fallet nu är.

(Forts.)

Jag har endast velat hava sagt detta.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Stallerhult, *Andersson* i Knäppinge, *Nilsson* i Linnås, *Hamrin*, *Magnusson* i Tumbult, *Olsson* i Blädinge, *Andersson* i Hägelåkra, *Odqvist*, *Andersson* i Knapasjö, *Jansson* i Edsbäcken, *Igel*, *Johanson* i Gäre, *Sjöberg*, *Karlson* i Västtomten, *Kronlund*, *Carlson* i Herrljunga, *Indebetou*, *Svensson* i Betingetorp, *Andersson* i Milsmaden, *Sandberg*, *Andersson* i Stårte, *Lundblad*, *Forsberg*, *Olsson* i See, *Öberg*, *Lundgren* i Björna, *Molin* i Dombäcksmark, *Jonsson* i Gumboda, *Rosenquist*, *Andersson* i Altofta, *Runefors*, *Olausson*, *Sommelius* och *Zelahn*.

Herr Widén: Herr talman, mina herrar. Jag skall be att få säga några ord med anledning av den fråga, som egentligen föranlett den här förda diskussionen. Jag tror för min del, att det är rätt angeläget att även de s. k. ömsesidiga försäkringsbolagen komma att lämna uppgifter rörande sin verksamhet, så att det icke kommer därhän, att de bliva alldeles uteslutna ifrån den statistik, som här är i fråga. Men det är nog så, att hos dessa ömsesidiga bolag hava litet var i landsändarna börjat uppstå farhågor med anledning av det cirkulär, som utgått i ämnet. Och inom mitt län hava de varit tillsammans för att uttala sin mening, och även jag har fått en del skrivelser av ungefär samma innehåll som den ärade talaren på Gävleborgsbanken nyss läste upp. Jag tror därför, att det vore bra att vid infordrandet av dessa statistiska uppgifter man verkligen sökte att så mycket som möjligt tillmötesgå önskningarna om enkelhet och lättnader i besväret med dessa uppgifters avgivande.

Jag tror också, att det skulle på längden kanske komma att verka välgörande för själva statistikens beskaffenhet, om dessa uppgifter avgävos icke, såsom utan dylikt tillmötesgående skulle bliva fallet, motvilligt, utan med intresse och önskan att göra sitt bästa. Då blir nog också statistiken i allmänhet rätt mycket värdefullare, än om den pålægges såsom en mera olidlig pålaga.

Med anledning av de hänvändelser, som skett till mig, har jag därför, utan att vilja i ringaste mån utesluta dessa ömsesidighetsbolag ifrån den statistiska utredning, som ifrågasättes, dock velat till herr statsrådet frambära den önskan, att det måtte givas dem alla de lättnader, som äro möjliga, så att det skall kunna lyckas dem att utan för stort besvär och utan för stora omgångar avgiva de infordrade uppgifterna.

Herr Ekman: Herr talman, mina herrar. I likhet med den förste ärade talaren i denna debatt, interpellanten, fann jag det svar som lämnades ifrån statsrådsbanken lugnande. Ty det är så, att inom alla de försäkringsbolag i vårt land, som driva ömsesidig försäkringsrörelse, har det cirkulär, som utgått ifrån försäkringsinspektionen väckt mycken oro. Och jag undrar, om man kan förvåna sig däröver. Jag tror, att den omständigheten, att man fick tillfälle att

yttra sig över cirkuläret, väl knappast kan innebära, att man kunde hysa någon liflig förhoppning om att ett uttalande emot cirkuläret skulle komma att medföra någon åtminstone avsevärd fördel för försäkringsbolagen.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Jag sade, att jag ansåg herr statsrådets svar vara lugnande och menade detta så till vida som herr statsrådet underströk, att man icke borde vidtaga några åtgärder, som kunde föranleda för stora svårigheter för försäkringsbolagen i vårt land, särskilt — såsom jag tror, att hans ord föllo sig — de små. Nu är ju förhållandet det, att detta »de små» är ett tånjbart begrepp. Jag vill genast ifrån början säga, att jag står här såsom representant för ett bolag, som driver ömsesidig försäkringsrörelse, och att jag sålunda icke på något sätt har anledning att tala å försäkringsaktiebolagens vägnar. Men om jag nu alldeles särskilt drager upp en skillnad mellan dessa två slags bolag, må det emellertid icke tolkas så som om jag å andra sidan skulle vilja komma försäkringsaktiebolagen till livs. Ja tror, att det finnes utrymme för dessa bägge olika slag av försäkringsinstitutioner i vårt land. Men jag är förvissad om, att de ömsesidiga bolagen i detta fall böra bliva alldeles särskilt föremål för statsmakternas omsorg; den kooperativa rörelsen är ju i våra dagar med mera intresse omfattad än tidigare och mera uppskattad än tidigare. Med den kooperativa rörelsen på andra områden erbjuda ju de ömsesidiga försäkringsbolagen många jämförelsepunkter. De ömsesidiga försäkringsbolagens enda möjlighet till vinst, eller rättare sagt, deras delägares vinst, ligger ju uti, att de kunna åstadkomma så billiga premier som möjligt eller, då fasta premier i allmänhet där icke förekomma, så billiga avgifter som möjligt. Till följd härutav ligger ju uti de ömsesidiga bolagens intresse, att i största möjliga mån minska sina omkostnader. Ett uppfyllande av de önskemål, som framställes uti försäkringsinspektionens cirkulär, skulle för — jag tror mig kunna säga — flertalet av de ömsesidiga försäkringsbolagen framtvinga en i förhållande till den förutvarande personalen icke obetydlig ökning, en ökning, som skulle föranledas uteslutande av uppgiften att utreda och besvara alla de frågor, som stå upptagna uti dessa cirkulär. Genom en sådan ökning uti personalen skulle naturligtvis omkostnaderna för dessa ömsesidiga bolag också bliva ökade och därigenom även delägarnas avgifter höjas. Det är detta jag velat alldeles särskilt stryka under, att det är en bestämd skillnad mellan dessa ömsesidiga bolag, som icke avse att bringa några aktieägare vinst, och de försäkringsaktiebolag, som driva en rörelse, avsedd att lämna utdelning till aktieägare, som kanske ofta icke ens äro försäkringstagare hos bolaget. Dessutom ha ju de stora försäkringsaktiebolagen så omfattande byråer, försedda med så stor försäkringstekniskt utbildad personal, att det i allt fall för dem bör falla sig lättare att lämna sådana uppgifter, som här krävas. Jag är emellertid på grund av vad som meddelats mig tveksam, huruvida försäkringsinspektionens framställning ens beträffande dessa bolag kan vara så lycklig. Man har sagt mig, att dessa bolag redan tidigare ha anskaffat en mycket utförlig statistik. Om man nu skulle följa försäkringsinspektionens förslag, skulle denna statistik bliva helt och

Svar å interpellation. hållet omlagd, och hela det material man samlat under gångna tider skulle därigenom bliva mer eller mindre värdelöst.
(Forts.)

Jag ber emellertid att med anledning av att herr statsrådet så särskilt strök under, att man borde ta hänsyn till de små bolagen, få uttala den förhoppningen, att herr statsrådet med de små bolagen menade alla de bolag, som driva en ömsesidig försäkringsrörelse, alltså, där det icke avses att lämna någon utdelning åt delägarna, utan där man avser att i delägarnes gemensamma intresse till det minsta möjliga nedbringa avgifterna. Under den förhoppningen, att *detta* varit herr statsrådets avsikt, och under den säkra förhoppningen, att herr statsrådet kommer att ägna denna fråga all möjlig uppmärksamhet, intill dess den bringas till avgörande, skall jag be att få uttala min glädje över, att frågan kommit upp inom Riksdagen, så att man här fått tillfälle uttala sin uppfattning om den.

Herr Gustafsson i Örebro: Herr talman! Efter det lugnande svar, som herr statsrådet här lämnade, skulle man kanske kunna ha nöjt sig med vad som här utlovats, men det har förekommit åtskilligt i svaret, som föranlett mig att begära ordet, och icke blott i svaret utan även i de talares anföranden, som nu haft ordet.

Det har, som den föregående talaren sade, här endast talats om de små bolagen. Då framställer sig den frågan, som också nyss gjordes: vad menas med små bolag? Skulle man t. ex. stanna vid bolag med det antal försäkringstagare herr statsrådet nämnde här — jag tror det var 10,000 — och begränsningen därmed vara gjord? Jag tror nog, att en sådan begränsning är synnerligen snäv. Den skulle då omfatta endast de s. k. sockenbolagen. Men jag tror, att länsbolagen i allmänhet kanske äro lika mycket i behov av lindring i uppgiftsplikten som sockenbolagen. Det är icke heller endast inom sockenbolagen, man mottagit detta cirkulär, som inspektionen utskickat, med missnöje, utan även länsbolagen och deras styrelser ha sett dem med ledsnad. Detta var ju någonting, som även försäkringsinspektionen förutsåg, ty den säger i sitt cirkulär, att den icke skulle förvåna sig, om detta skulle mottagas med någon undran.

Nu kan man fråga sig: vad nytta skola just dessa uppgifter medföra för de ömsesidiga bolagen, och vad nytta skall försäkringsinspektionen ha av dessa? Jo, den talar om, att det skulle bli till ledning vid utarbetandet av ett tariffsystem, som bolagen skulle ha att gå efter. Jag tror emellertid, att det är ett fullkomligt misstag och att varken de ömsesidiga bolagen eller de stora försäkringsbolagen kunna med ledning av dessa uppgifter stödja sig på något särskilt tariffsystem för de olika klasserna. Det är ju så, att det måste för varje särskild klass eller försäkringsgrupp användas olika tariffer. Jag hade tillfälle att ta del av en uppgift just rörande denna sak. Det har där gjorts jämförelser och visats, vilka olika förhållanden man kan komma till inom varje försäkringsgrupp i fråga om riskklasspremierna. Dessa kunna, i procenttal uträknade — jag skall tillåta mig att här anföra några siffror — t. ex. i ett fall inom samma grupp visa en skillnad på 2 1/2 och 53 proc., i ett annat fall på 1 och 11 proc., i ett annat på 1 och 12, i ett annat på 1 och 25, i ett

annat åter på 10,2 och 40,3, i ett på 6 och 27, i ett fall på 1 och 17, i ett på 0,5 och 6 o. s. v., o. s. v.

Man ser av detta, att om just efter försäkringsinspektionens förslag ett tariffsystem skulle komma till stånd, grundat på den medelprocent, som här skulle kunna erhållas, skulle man ändå icke komma till något bestämt resultat, utan då vore det väl bättre, att bolagen även hädanefter få begagna sig av de erfarenheter, som de vinna i sin verksamhet.

En annan sak, som också försäkringsinspektionen nämner i sitt cirkulär, och som jag för min del finner mycket underlig, är, att den talar om, att man just genom dessa uppgifter skulle kunna få ett gott stöd för beräkning av nationalförmögenheten. Jag tillåter mig betvivla, att dessa uppgifter skulle kunna få något värde i detta hänseende. För att få reda på nationalförmögenheten får man nog gå tillväga på annat sätt.

Nu skulle det kanske icke vara så mycket att säga om denna uppgiftsskyldighet, som man här satt i fråga, i all synnerhet som herr statsrådet lovat en del lindringar, om icke herr statsrådet också i sitt svar hade nämnt, att dessa uppgifter naturligtvis skulle stödja sig på försäkringsbrev. Jag kan då säga, att det försäkringsbolag, som jag i viss mån kan sägas företräda, icke har något annat att gå efter. Detta och liknande bolags bokföringssystem är icke lagt på sådant sätt, att det kan giva några uppgifter annat än om man går till försäkringsbrev, och vad detta betyder för ett bolag, där det finnes 40 à 50 tusen försäkringsbrev, kan en var lätt förstå; det blir i hög grad ökade kostnader och besvär. Dessutom skulle ju också uppgifter lämnas till försäkringsinspektionen om brandolyckor, på vad sätt de uppkommit, och det är ganska minutiösa uppgifter man skall lämna därvidlag. Ja, vad dessa uppgifter beträffar, finnes det, såvitt jag förstår, icke några andra att lämna än utlåtandena till följd av de undersökningar, som ske av de s. k. sockennämnderna, och dessa utlåtanden äro — åtminstone är det så på de håll, jag känner till — endast bifogade styrelsens protokoll såsom bilagor, men bokföras aldrig, och då har man icke något annat att gå efter än dessa bilagor, som man får gå tillbaka till för att leta reda på dessa upplysningar.

Nu kunde det nog gå för sig att slippa alla dessa blanketter, som det här ifrågasatts, genom onläggning av bokföringssystemet. Men då lär det icke heller kunna gå på annat sätt än att man för varje försäkringstagare måste upplägga ett särskilt konto, och detta konto måste också vara uppställt med kolumner och plats för uppgifter alldeles som försäkringsblanketterna. Och det torde var och en förstå, hur stor bokföring detta skulle bli för ett bolag med, såsom jag nämnde, 40 à 50 tusen försäkringstagare.

Jag tror emellertid, att vi äro herr statsrådet tacksamma, om han — liksom föregående talare önskade — ville låta den lindring, som skulle kunna komma i fråga, även komma alla ömsesidiga brandförsäkringsbolag på landet till del. Jag tror icke, att försäkringsinspektionens påfund i detta fall är av något större behov påkallat, varför jag finner det mycket hugnesamt, att herr statsrådet lovat att göra de lindringar, som kunna visa sig möjliga.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Herr Palmstierna: Jag begärde icke ordet med anledning av herr Zetterstrands anförande, ty av detta framgick likväl, att han var en vän av statistiken, men ville, att densamma skulle hålla sig inom behöriga gränser, utan jag begärde ordet närmast med anledning av det massinstämmande, som spontant och, jag höll nästan på att säga, oreflekerat — ja, jag ber om ursäkt för uttrycket — följde på herr Zetterstrands anförande och som nästan gav intryck av, att det här förekom en allmän reaktion mot det statistiska arbetet och statistiken över huvud taget. Jag skulle för min del i den mån, jag har möjlighet därtill, vilja avkyla den stämning av sådan beskaffenhet, som möjligen kan förekomma här i kammaren, ty vad är detta statistiska arbete annat än ett hjälpmedel, som vi helt enkelt icke kunna undvara. I en av de kungl. propositioner, som här i dag ligga på kammarens bord betygas även detta, liksom i så många andra propositioner och framställningar, som vi fått. Varje del av det samhällsarbete som vi bedriva, behöver också som sin vägledande lykta statistiken. Den visar och registrerar fakta samt giver oss erfarenhet om, huru livet verkliga är, och i vår tid, mina herrar, då vi i så hög grad syssla med förändringar på olika områden inom samhällslivet, äro vi i större behov än någonsin av detta statistiska hjälpmedel. Därför vore det ytterst beklagligt, om man just i nuvarande situation skulle här i Riksdagens Andra kammare så starkt reagera mot statistiken. Den behöves, som sagt, nu mer än någonsin för det stora arbete, som under kommande tid är förelagt åtminstone denna kammares majoritet.

Vad nu den föreliggande frågan beträffar, har jag för min del studerat både det förslag, som här framkommit från försäkringsinspektionen, och även några av de inlagor, som ingivits i detta ärende, och jag vill gärna medgiva, att det i föreliggande fall ser ut, som om försäkringsinspektionen i vissa avseenden möjligen gått något för långt, och särskilt skulle jag vilja betona, att det här är av vikt, att man skiljer på de rena vinstföretagen och andra företag, som syssla med brandförsäkring. Men samtidigt, som jag säger detta, är det likväl min mening, att vi behöva ge försäkringsinspektionen ett stöd i dess arbete och i dess strävanden att bringa en välbehöfvig klarhet just på detta område, en klarhet, som är behöfvig icke minst beträffande vissa bolag. På det sättet kan deras verkliga beskaffenhet, om vilken man för närvarande icke äger full kunskap, komma fram i dagens fulla och klara ljus, och därigenom kan anledning givas till de föreskrifter sedermera från statsmakternas sida, som måhända visa sig vara av nöden.

Jag har med dessa ord, herr talman, endast velat lägga en mildrande och avkylande stämning över kammaren och få frågan mera ställd så, som den i verkligheten ligger.

Herr Gustafsson i Brånsta: Herr talman! Då jag icke är alldeles obekant med de svårigheter, som en tillämpning av försäkringsinspektionens statistikukas skulle medföra, särskilt för de mindre försäkringsbolagen på landsbygden, ber jag att få uttala min tillfredsställelse över, att denna interpellation framkommit, då vi där-

igenom fått bekräftelse på, att såväl herr civilministern som försäkringsinspektionen icke förutsätta, att statistikukasen skall vinna tillämpning i hela sin omfattning.

Svar å interpellation.
(Forts.)

Om jag minnes rätt, finns det i motiveringen till denna interpellation uttalat, att statistiken även på andra områden har vunnit en alltför stor utbredning, och i anknytning till detta skulle jag vilja uttala, att jag tror, att det skulle väcka tillfredsställelse på många håll, om herr civilministern ville ägna sin uppmärksamhet däråt, att statistiken i allmänhet ej måtte få drivas till sådana orimligheter, som vi sett i denna försäkringsinspektionens statistikukas, vilken väl torde kunna betecknas såsom ett typiskt exempel på, huru långt vi börja komma med statistikförandet här i landet.

Jag vill icke förneka, att statistiken kan ha ett nästan oskattbart värde, men för att den skall ha detta, fordras, att primäruppgifterna uppgöras på sådant sätt och under sådana förhållanden, att de kunna bli tillförlitliga. Jag tror dock icke, att så nu alltid är fallet. Om t. ex. oavlönade kommunala förtroendemän åläggas ett statistikarbete, så omfattande och detaljerat och där frågorna ofta äro så formulerade, att man icke rimligtvis kan begära, att de skola kunna besvaras, då tvingar man dessa personer därigenom att besvara dessa frågor på en slump, och därigenom blir hela det statistiska materialet otillförlitligt. Jag tror, och därvid kan jag stödja mig på personlig erfarenhet, att vi tillverka rätt mycken sådan statistik, som knappast torde vara värd så mycket som det papper, varpå den är skriven. Detta är beklagligt, ty därigenom uppstår missstro mot *all* statistik. Att en sådan missstro verkligen finnes, därom vittnar bl. a., att vi, åtminstone på landsbygden, ha fått ett ordspråk, som har trängt ganska djupt in i folkmedvetandet, vilket ordspråk lyder: lögner äro av tre slag: medvetna lögner, nödlögner och — den allmänna statistiken!

Herr Andersson i Grimbo: Herr talman! Det är naturligtvis icke fråga om att man här vill undandraga sig att lämna dessa statistiska uppgifter. Hittills ha dylika uppgifter lämnats årligen sedan långliga tider tillbaka. Nu gäller det att utveckla denna statistik än ytterligare. Av den redogörelse från försäkringsinspektionen, som här upplästs, föreföll det ju, som om det skulle vara jämförelsevis enkelt. Jag känner igen åtskilligt av vad som förekom i denna redogörelse, då jag haft direkt med saken att göra. Herr Bogren yttrade här, att det förslag, som här föreligger i fråga om, hur räkenskaperna nu skulle komma att föras, vore alldeles omöjligt, därför att det vore obegripligt. Jag ber att till fullo få instämma i herr Bogrens yttrande om, att det är obegripligt. Skola våra ömsesidighetsbolag, som nu ha en jämförelsevis enkel bokföring, åläggas att lämna dylika statistiska uppgifter, går det nog icke för vanligt folk, sådana som endast ha folkskolebildning, att föra dessa böcker, så att med ledning av dem dessa uppgifter kunna lämnas. Om uppgifter skola lämnas, får man nog göra så, som en ärad talare här sade, nämligen komma med nödlögner. Skulle man emellertid pålägga detta, är det alldeles säkert, att de administrationskostnader,

Svar å interpellation.
(Forts.)

som nu förefinnas, komma att fördubblas och kanske ännu mera mot vad de nu äro. Jag känner t. ex. brandförsäkringsbolag med 13- å 14,000,000 kronors försäkringsvärde, där alla räkenskaperna skötas för en kostnad av 300 kronor per år. Detta är naturligtvis en försvinnande liten ersättning mot vad som bleve erforderligt, om det skulle behövas en tidsenlig eller s. k. modern bokföring. Nu sade en talare här, att statistiken skall vara så utvecklad, därför att den skall vara ett hjälpmedel. Det är svårt att fatta, på vad sätt den skall vara ett hjälpmedel för de ömsesidiga försäkringsbolagen, när saken skall ordnas så här vidlyftigt. Jag tycker, att försäkringsinspektionen kunde rätta sig efter den bokföring, som hittills varit rådande hos bolagen, lika gärna som det skall vara tvärtom; då blir det mera praktiskt, men såsom nu är föreslaget, blir det, såvitt jag kan se, mycket konstlat.

Jag skall emellertid be att få ta fasta på ett glädjande uttalande, som vi hörde från statsrådsbanken. Herr statsrådet och chefen för civildepartementet yttrade nämligen, att här icke är fråga om att vidtaga några åtgärder, som skola förkväva eller försvåra den verksamhet, som bedrivits hittills kooperativt på detta område.

Herr Persson i Stallerhult: Jag var en av dem, som här instämde i herr Zetterstrands yttrande, men jag får med anledning av vad herr Palmstierna nu yttrat säga, att jag för min del icke är någon fiende till statistiken och att jag med mitt instämmande icke vill hava sagt, att statistik är onödig, nej, långt därifrån. Vad var orsaken till att herr Zetterstrand här yttrade sig på detta sätt? Jo, det var ju, att han ansåg, att just i den fråga, som nu föreligger, skulle man gå för långt, om man skulle gå så till väga, som försäkringsinspektionen här begärt. Det var i detta herr Zetterstrands yttrande, som vi instämde, och jag tror, att när herr Zetterstrand uttalade den åtsikten, att man här går för långt, han därmed endast velat inlägga en gensaga emot, att vissa försäkringsbolag på detta sätt skulle påläggas dessa skyldigheter i avseende å den offentliga statistiken.

§ 5.

Föredrogos var för sig Kungl. Maj:ts å kammarens bord vilande propositioner; och hänvisades därvid:

till statsutskottet propositionen angående inrättande av en statens tryckeriexpedition;

till bankoutskottet propositionen angående pension å allmänna indragningsstaten åt länsmannen August Malcolm Agréns änka Anna Maria Agrén; samt

till statsutskottet propositionen angående anslag till rullande materiel för malmtransport, reglering av Stora Lule-älvys vattensystem ovanför Porjus och förstärkning av kraftledningen Porjus-Gellivare-Kiruna.

§ 6.

Vidare föredrogos var efter annan och hänvisades till särskilda utskottet de på kammarens bord liggande motionerna, nämligen:

- nr 286, av herr *Ekerot m. fl.*;
 nr 287, av herr *Persson* i Tofta;
 nr 288, av herrar *Larsson* i Klagstorp och *Bosson*;
 nr 289, av herr *von Hofsten*; samt
 nr 290, av herr *Pålsson*.

§ 7.

Härpå föredrogos, men blevo ånyo lagda på bordet statsutskottets utlåtanden nr 47—51, bevillningsutskottets betänkanden nr 29—31, bankoutskottets utlåtande nr 29, lagutskottets utlåtande nr 22, jordbruksutskottets utlåtanden nr 42—45, Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden nr 12—14 och Andra kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 8.

§ 8.

Ordet erhöles härefter av

Herr vice talmannen, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig hemställa, att kammaren behagade besluta, att å föredragningslistan till morgondagens plenum bland två gånger bordlagda ärenden måtte först uppföras lagutskottets utlåtande nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om expropriation m. m., och sedan övriga ärenden i den ordning, vari de förekomma å dagens föredragningslista.

Denna hemställan bifölls av kammaren.

§ 9.

Avgåvos följande nya motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om allmän pensionsförsäkring m. m., nämligen av:

- herr *Olsson* i Blädinge, nr 292;
 » *Persson* i Norrköping, nr 293;
 » *Kronlund m. fl.*, nr 294;
 » *Jonsson* i Gumboda, nr 295;
 » *Indebetou*, nr 296 och 297; samt
 » *Zetterstrand*, nr 298.

Vidare avlämnade herr *Zetterstrand* en motion, nr 299, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 15 kap. 22 och 24 §§ strafflagen.

Samtliga dessa motioner blevo på begäran bordlagda.

§ 10.

Vid nu skedd föredragning av ett från Första kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 298, innefattande delgivning av nämnda kammarbeslut över dess första tillfälliga utskotts utlåtande, nr 13, i anledning av en av herr Tysk inom Andra kammaren väckt motion, nr 227, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående ifrågasatt stadgande om förfaringssättet, då kvarstad meddelas å gods av viss beskaffenhet, beslöt Andra kammaren hänvisa detta ärende till sitt första tillfälliga utskott.

§ 11.

Till bordläggning anmäldes konstitutionsutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckt motion angående skrivelse till Konungen med begäran om undersökning och förslag i fråga om uppdragande åt en ständig delegation av viss befogenhet med avseende å riksbankens förvaltning och revision; samt memorial, nr 19, i anledning av återremiss av utskottets utlåtande nr 15, angående väckt motion om ändring av §§ 56 och 58 riksdagsordningen.

§ 12.

Justerades protokollsutdrag.

§ 13.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

herr *Sandberg* under 4 dagar fr. o. m. den 14 april,
 » *Lundblad* » 3 » » » 12 » och
 » *Sterne* » den 12 april.

Härefter åtskildes kammarrens ledamöter kl. 4,24 e. m.

In fidem
Per Cronvall.